

RECENZIE

ORSKI, M.: *CZESI, SLOWACI I JUGOSLOWIANIE W KL STUTTHOF. THE CZECHS, SLOWAKS AND YUGOSLAWS IN STUTTHOF CONCENTRATION CAMP.* GDAŃSK, MARPRESS 1997, 110 S.

Pofský historik M. Orski patrí už roky k publicisticky najplodnejším vedeckým pracovníkom Múzea Stutthof v Sztutowe.¹ Okrem iných prác vydal v minulom roku aj bilingválnu publikáciu *Česi, Slováci a Juhoslovania v koncentračnom tábore Stutthof*. Ide o široko založenú, vyše stostranovú materiálovú štúdiu s účtyhodným poznámkovým aparátom. Autor ju doplnil kratšími výňatkami zo spomienok bývalých väzňov, zaujímavými štatistickými grafmi a 28 -stranovou prílohou unikátnych dokumentov. Kolegom v Poľsku možno len závidieť, že bežne publikujú svoje práce aj v anglickom jazyku. Kniha je výsledkom viacročného bádania nielen v domácej archívnej zbierke (Archiwum Muzeum Stutthof), ale aj v ďalších štátnych a osobitných archívoch v Poľsku, Nemecku, v kartotékach Medzinárodného Červeného kríža, registroch vojnových zajatcov v Arolsene, zbierkach naračných dokumentov od bývalých väzňov koncentračných a zajateckých táborov a pod. Za posledných 5 – 6 rokov autor uverejnil už aj na Slovensku niekoľko štúdií a článkov o osudoch slovenských povstalcov a Židov v koncentračných táborech (KT) na pobreží Baltského mora. Po niekoľkoročných prieťahoch sa mu konečne podarilo pripraviť do tlače v spolupráci s Múzeom SNP v Banskej Bystrici dvojazyčnú slovensko-poľskú publikáciu, vydanie ktorej avizoval „pilotnou“ štúdiou pod názvom *Transport slovenských povstalcov do hitlerovských táborov na Gdanskom Pomori v Poľsku (november 1944 – máj 1945)*.²

Kniha sa skladá z Úvodu a troch kapitol o transportoch Čechov, Slovákov, Židov, slovenských povstalcov a občanov bývalej Juhoslávie do KT Stutthof. V úvodnej stati o vzniku a vývoji tohto tábora, ktorý sa všeobecne považuje za prvý koncentračný zariadený na území okupovaného Poľska počas druhej svetovej vojny,³ Orski zhrnul výsledky doterajšieho výskumu tejto témy a charakterizoval pramennú bázu, s ktorou sám pracoval. Z metodologických problémov hlbšie rozobral úskalia pri špecifikácii národnosti zaistencov z viacnárrodných štátov, akými boli bývalé Československo a Juhoslávia (s. 10 a n.). „Materskému“ KT v Stutthofe podliehali viaceré detašované tábory,⁴ zriaďované podľa momentálnych podmienok pracovného nasadenia v regióne rišskej župy Gdansk – Západné Prusko. Oficiálne mal charakter pracovného tábora pre civilných zajatcov (Zivilgefangenenlager). Avšak Nemci v ňom bežne internovali aj tisíce príslušníkov ozbrojených síl štátov protihitlerovskej koalície, vojakov, žandárov i policajtov z okupovaných aj závislých krajín. Ľudia z ČSR tvorili piatu najpočetnejšiu skupinu väzňov po Poliakoch, občanoch ZSSR, Maďaroch a Nemcoch. Z čs. občanov tu väznili osoby odsúdené za politicko-odbojovú činnosť, hospodársku sabotáž, nedovolené prekročenie hraníc, tzv. i skutočných asociálov. Ale najvyššie percentuálne zastúpenie mali českí a slovenskí Židia z územia Protektorátu Čechy a Morava, Slovenskej republiky a horthyovského Maďarska. Prví štyria Slováci sa dostali do Stutthofu v lete 1942. V rokoch 1940 – 1945 som číselne identifikoval v KT 1082 uväznených Čechov a Slovákov. Najviac – 962, ich sem deportovali od júna do októbra 1944. Z tohto počtu bolo 903 Židov (774 žien), z nich 63 mužov a žien zo Slovenska. Premiestnili ich z KT Osvienčim, Buchenwald, Flossenbürg, z táborov v okruhu SIPO Riga a Kaunas i ďalších. Z celkového počtu čs. občanov väznených v r. 1940 – 1945 v Stutthofe 28 percent zahynulo v tábore, 5 percent popravili, 12 percent odoslali do iných KT, o 20 percentách sme nezistili žiadne bližšie údaje a asi 35 percent bolo evakuovaných pred príchodom frontu v januári – apríli 1945. Z evakuantov približne 45 percent zahynulo priamo počas „pochodov smrti“, pozemných, či lodných transportov po mori, alebo do 1 – 2 rokov od skončenia vojny na následky podlo-

¹Okrem desiatok štúdií v kmeňovom zborníku „Stutthof“ Zeszyty Muzeum“ uveďme aspoň prierezovo tituly ORSKI, M.: *Praca więźniów w systemie hitlerowskiego obozu Stutthof. Organizacja pracy i metody eksploatacji siły roboczej.* Gdańsk 1983 (doktorská práca); spoluautorstvo na monografii CIECHANOWSKI, K. a kol.: *Stutthof. Hitlerowski obóz koncentracyjny.* Warszawa 1988; z publikačne úrodného roku 50. výročia oslobodenia tábora bilingválnu knižku ORSKI, M.: *Ostatne dni obozu Stutthof. The Last Days of Stutthof.* Gdańsk 1995.

²In: HALAJ, D. – TÓTH, D. (zost.): *Nezodpovedané otázky.* Banská Bystrica 1997, s. 155 – 168.

³KT bol vytvorený 2. 9. 1939 v katastri obcí Sztutowo a Stegna (Stutthof, Steegen). 9. 5. 1945 ho oslobodili vojská 48. armády 3. Bieloruského frontu.

⁴Slováci boli zaraďovaní na nútené práce v pobočných táborech Elblag, Elbing, Gutowo, Grupa, Lebork atď.

⁵STEIN, G. H.: *The Waffen-SS, Hitler's Elite Guard At War 1939 – 1945.* New York – Londýn 1966.

meného zdravia (s. 42 a n.). K prominentným obetiam patrili napríklad český učiteľ, básnik, novinár a diplomat Jan Týml (s. 24 – 27, 45 – 46, 239 – 241).

Osobne ma najviac zaujali pasáže o diametrálne odlišnom aspekte pôsobenia čs. občanov v Stutthofe – o priebehu služby karpatských a sudetských Volksdeutsche v strážnych jednotkách tábora. Podarilo sa mi v mnohých smeroch doplniť údaje o členoch obávaných oddielov Totenkopf, ako aj ďalších formácií Waffen-SS pochádzajúcich zo Slovenska, ktoré mi poskytol počas návštevy múzea v roku 1995. Odvody príslušníkov nemeckej menšiny z Rumunska, Maďarska, Chorvátska a Slovenska do zbrani SS riadila SS-Ergänzungsstelle Südost XIII. vo Viedni. Prví slovenskí Volksdeutsche prišli do Stutthofu v piatich turnusoch od januára do marca 1943. Až do konca vojny ich tu slúžilo asi 50. Pochádzali z Bratislavy, Kežmarku, Kremnice, Hornej Štubne (Oben Stuben, na s. 47 „preklep“ – Horna Stuba). V lete 1944 ich počet klesol na 30 mužov, keď v predchádzajúcom období ostatných prevelili po dvojmesačnom základnom výcviku do KT Mauthausen, Dachau a Osvienčim, k 11. SS-Panzer Grenadiere Division Nordland a minimálne dvoch vylúčili ako nevhodných pre službu v SS.

Orski správne uvádza, že až do roku 1943 prebiehal nábor do Waffen-SS medzi nemeckou menšinou v Rumunsku, Maďarsku a na Slovensku v podstate na neformálnom dobrovoľníckom základe. Prebratím údajov z klasického diela G. H. Steina⁵ sa však dopustil omylu v konštatovaní, že Himmler od roku 1943 postavil ďalšie odvody do SS na zmluvách iba s rumunskou a maďarskou vládou, zatiaľ čo „v prípade Slovenska a okupovanej Juhoslávie sa ani len nepokúsil tento proces legalizovať“ (s. 46 – 47). Nie je to pravda, pretože 7. 6. 1944 sa podpísala dohoda na úrovni vlády a MNO o splnení brannej povinnosti slovenských štátnych príslušníkov nemeckej národnosti vo Waffen-SS a nemeckých štátnych príslušníkov slovenskej národnosti v slovenskej armáde. Zastarané údaje sú citované aj o bojovom nasadení a prejavoch antifašizmu v jednotkách slovenskej armády na východnom fronte. Údaj z konca roka 1944, že v 950-tisícovom zbere Waffen-SS slúžilo asi „300 Slovákov“ (slovenských Nemcov), je podľa mojich poznatkov niekoľko desaťnásobne poddimenzovaný. Popri jednotkách Freiwillige Schutzstaffel autor opomenul uviesť organizáciu Heimatschutz ako jeden z hlavných rezervoárov pre esesácke mužstvo, ktorá bola od januára 1945 dokonca formálne vyhlásená za súčasť SS (s. 50).⁶

1942 – 1945 sa v orgánoch veliteľstva a správy KT v Stutthofe vystriedalo spolu 10 sudetských Nemcov. Oproti slovenským Nemcom boli lepšie vycvičení, skúsenejší, a preto aj zastávali špecializovanejšie funkcie. Napríklad SS-Obersturmführer Willibald Jobst bol v tábore hlavným lekárom pre všetkých väzňov i strážnu posádku. V lete 1942 ho prevelili k poľnej nemocnici elitnej 1. tankovej divízie SS Leibstandarte Adolf Hitler. Volksdeutsche zo Slovenska boli väčšinou zaradení ako radoví „Schütze“ v centrálnom tábore. Niekoľkí pôsobili aj v expozitúrach Stutthofu v Nadbrzeże, Policich, Skowarce, židovských pobočných táboroch, napr. v Kaliningrade (Königsbergu). Len štyria slovenskí Nemci, t. j. 8 percent zo všetkých, sa zodpovedali v roku 1947 pred Okresným súdom v Gdansku za vojnové zločiny a zločiny proti ľudskosti. Súd im vymeral tresty odňatia slobody od 3 do 8 rokov a straty občianskych práv a slobôd v rozmedzí 3 – 10 rokov. Najvyšší, 8-ročný trest dostal psovod (Hundeführer) Josef Wenhardt.

Tretia kapitola sa zaoberá osudmi asi 1600 slovenských povstalcov, ktorých Nemci po potlačení SNP deportovali v novembri 1944 železničným transportom z Diviak do oblasti Gdanska. Boli medzi nimi aj stovky zajatých príslušníkov 1. Čs. armády na Slovensku. 700 mužov umiestnili v táboroch pre vojenských zajatcov priamo v Gdansku a Gdyni (Gotenhafen). Zvyšok putoval do Stutthofu, hoci charakter tohto KT, ako som už uviedol, nezodpovedal ich zajateckému štatútu.⁷ Asi 70 bývalých vojakov povstaleckej armády tak dovedes musí zapísať s problémom dokazovania skutočnosti, že i keď de facto boli vojnovými zajatcami, ich mená sa nenachádzajú v tzv. Ženevských štatistikách Medzinárodného Červeného kríža obsahujúcich zoznamy Stalagov, v ktorých Nemci „de iure“ internovali registrovanú časť zajatcov 1. ČSA. Slováci v Stutthofe a Gdyni mali napr. identifikačné štítky Stalagu XX A v Toruni, resp. XX B v Malborku. V týchto táboroch však podľa svedectiev pamätníkov nikdy žiadni naši vojaci internovaní neboli. Komparácie spomienok s dobovou korešpondenciou väzňov a povojnovými súpismi osôb z oslobodených táborov ma priviedli k logickej hypotéze, že z nemeckej strany bola ich registrácia

⁶Bundesarchiv Koblenz, R 70 Slowakei, Nr. 227, fol. 411.

⁷Vlastne celý systém zajateckých táborov pre vojenské osoby prekonával fundamentálne zmeny od 1. 10. 1944. Kontrolu nad vedením tzv. náhradnej armády prevzal vtedy Reichsführer SS H. Himmler. Ten zhodou okolností poveril vedením Odboru pre vojnových zajatcov G. Bergera. Generála SS, ktorý sa do dejín SNP zapísal ako prvý, neúspešný hlavný veliteľ nemeckých okupačných síl...

Porovnaj ORSKI, M.: Czesi, Slowacy ..., c. d., s. 56 a n.

iba formálnou kamuflážou. Podľa nemeckých dokumentov (s. 58) odhaduje stav Slovákov v novembri – decembri 1944 na 15 000 zajatcov. Nemci robili medzi nimi v podstate svojvoľnú selekciu na vojakov, partizánov („bandítov“ bez nárokov na zaobchádzanie podľa štatútu vojnového zajatca) a neárijcov (osoby rasovo určené ako „podľudia“ s fatálnym určením pre Sonderbehandlung).

400 mužov zo skupiny slovenských zajatcov v Stutthofe premiestnili v januári 1945 do obce Grupa. Pracovali tam na výstavbe obranných opevnení, ktoré zabezpečovala firma Todt. 26. 1. – 4. 4. 1945 bola väčšina pracovných táborov v regióne Grupy postupne evakuovaná severozápadným smerom cez Západné Prusko a Meklenbursko až do Wetzendorfu pri Lüneburgu. Pri rekonštrukcii strastiplnej cesty a nových foriem pracovného nasadenia Slovákov som viac získal zo spomienky Pavla Úkropa i ďalších bývalých väzňov⁸, než z fragmentov úradnej agendy nacistov z obdobia na sklonku vojny. Kniha sa podrobnejšie venuje pôsobeniu skupiny 150 slovenských vojakov z Grupy v KT Neuengamme, jej oslobodeniu Britmi 19. 4., odchodu do Plzne 26. 6. 1945, obdobiu karantény v Prahe a návratu do Bratislavy (s. 66 a n.). Skupinu 500 mužov v Gdyni etapovite rozdeľovali do rôznych pracovných kománd. Spolu s ruskými a talianskymi vojnovými zajatcami ich nasadzovali pri opravách prístavných zariadení Kriegsmarine, ktoré o. i. zabezpečovala firma Deutsche Werke Kiel A. G. Mnohí Slováci zahynuli počas útokov delostrelectva Červenej armády, ale najmä pri leteckých náletoch R. A. F. na závody, železnice, cestnú sieť a prístav. Časť, ktorá prežila, Nemci evakovali po súši i po mori do prístavu Lübeck, odkiaľ sa presúvala do blízkosti bojísk západného frontu. 6. 5. 1945 túto skupinku Slovákov oslobodili americké jednotky pri obciach Kulpin a Krumes. V júni – júli 1945 ich repatriovali do Československa.

Z celého transportu slovenských povstalcov, ktorý 3. 11. 1944 opustil Diviaky, sa dožilo oslobodenia 295 osôb (128 z tábora v Gdyni a 166 z Grupy). Vyjmúc 900 mužov, oficiálne registrovaných v Stalagoch XX A a B, zahynulo ďalších 605 väzňov. Bohužiaľ, ani napriek všemožnému úsiliu sa autorovi knihy stále nepodarilo rozriešiť delikátnu otázku, čo sa stalo so skupinou 700 Slovákov, ktorí zostali v Stutthofe. Zahynuli počas evakuácie na súši či na mori, zlikvidovali ich oddiely SS v čase „pochodu smrti“, po presune do iných KT v Nemecku, alebo poslúžili ako „živý štít“ proti ofenzíve Spojencov? Existujú viaceré teórie o tom, ako zahynuli. Doteraz sa však historikom nepodarilo ani jednu z nich uspokojivo verifikovať na základe nemeckých archívnych dokumentov, ani neustále dopĺňaných svedectiev posledných žijúcich pamätníkov.⁹ M. Orski so spolupracovníkmi z Múzea SNP, P. Úkropom a s ďalšími veteránmi, zatiaľ overujú a kompletizujú zoznam týchto 700 obetí, ktoré podľa jednej z výskumných verzí azda mohli zahynúť vo vlnách Baltického mora.

Ján Korček

Č E J K A, E.: ČESKOSLOVENSKÝ ODBOJ NA ZÁPADĚ (1939 – 1945). PRAHA, MLADÁ FRONTA 1997, 536 S.

Známy český vojenský historik a publicista Edvard Čejka, autor mnohých diel z oblasti vojenskej histórie a držiteľ Ceny E. E. Kische, udeľovanej najlepším autorom literatúry faktu, napísal pod názvom *Československý odboj na západě (1939 – 1945)* syntetizujúcu prácu o druhom odboji, ktorá vyšla minulý rok v nakladateľstve Mladá fronta. Autor sa pokúsil na základe dlhodobého archívneho výskumu a použitia množstva literárnych prameňov rekonštruovať publicisticky prístupnou formou pre široký okruh čitateľov základný obraz československého odboja na západe od roku 1939 až do leta 1945, so všetkými problémami, kladmi aj záporami a s dobovou atmosférou, v ktorej sa odboj vyvíjal. V šiestich kapitolách, ktoré tvoria kostru knihy a sú porozdeľované na mnohé podkapitoly, čitateľ sleduje osudy nielen druhého odboja ako celku, ale aj jednotlivých osôb či skupín a ich názorov, ako prechádzali premenami v rokoch vojny. Tento pohľad na problematiku umožňuje pochopiť osudy ľudí, ktorí dobrovoľne a pre záchranu vlasti opustili svoje domovy a bojovali vo všetkých kútoch sveta za jej oslobodenie. Kniha je pamiatkou a zároveň spomienkou na mnohých, ktorí na dlhej ceste boja za slobodné Československo položili svoj

⁸P. Úkrop svojou obdivuhodnou vytrvalosťou a neutíchajúcim elánom pri pátraní po údeloch zajatých bojovníkov zo SNP v Stutthofe i ďalších táboroch dokázal nadchnúť pre spoluprácu takisto niekdajších väzňov, ako aj odborníkov z poľských múzeí, Múzea SNP a Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, Slovenského zväzu protifašistických bojovníkov a Vojenského historického ústavu v Bratislave.

⁹ORSKI, M.: *Czesi, Slowacy ...*, c. d., s. 73, 187 – 188, 216 – 220, 221 – 223, 249.

Život, alebo boli prenasledovaní, trestaní a popravení po roku 1948 komunistickým režimom. Pre obmedzený priestor sa budem venovať len tým častiam knihy, ktoré súvisia s dejinami Slovenska.

Prvá kapitola sa zaoberá začiatkami zahraničného odboja. Dozvedáme sa bližšie údaje o vytváraní odboja, o postojoch predstaviteľov jednotlivých štátov k nemu, o emigrácii atď. Autor sa po prvýkrát dotýka Slovenska, keď píše o opozícii voči E. Benešovi v zahraničí, predovšetkým v Paríži. Spomína Štefana Osuského, vyslanca v Paríži (o ňom sa dočítame aj v tretej kapitole) a Milana Hodžu, bývalého ministerského predsedu (s. 42 – 48, s. 111 – 116). Š. Osuského opisuje ako ambiciózneho kariéristu, ktorý vycítil svoju šancu stať sa po rozbití republiky vedúcou osobnosťou odboja. Nepridal sa hneď k Benešovi, ale naopak „otevrene se přihlásil realitě takzvané druhé Česko-Slovenské republiky“. Autor tu sústredil väčšinou citácie ľudí, ktorí považovali Osuského činnosť, ak nie za zradnú, tak určite za rozbijačskú, a teda škodlivú pre zahraničný odboj. Vôbec sa neobjavuje myšlienka, že Š. Osuský v Paríži vychádzal z reálnych možností formujúceho sa odboja, keď (ešte pred vojnou) bolo možné sa usilovať (u appeaserov) o obnovenie jedine druhej republiky, ktorá bola fakticky protiprávne obsadená. Až omnoho neskôr, inými vládami a za celkom iných okolností (!) bolo Československo uznané v predmníchovských hraniciach. Š. Osuský ako Slováč, ktorý podporoval svoj národ v jeho úsilí o svojbytnosť, aj preto videl v druhej republike lepšiu možnosť uskutočnenia národných ambícií slovenského národa. Samozrejme, že sa to nehodilo do unitaristickej koncepcie E. Beneša a jeho prívržencov, ktorí zastávali tézu jednotného československého národa. Š. Osuský bol známy aj v ekonomických kruhoch a mal ich podporu rovnako ako podporu slovenskej emigrácie a dôstojníkov z radov agrárnej strany, ale nemožno ho predsa za to obviňovať z radikálneho pravicového myslenia, čo autor nepriamo čini. Na druhej strane kladne hodnotím Čejkov pokus objektívne zhodnotiť prínos Š. Osuského k vytvoreniu čs. vojska vo Francúzsku. Osuský už 21. 3. 1939 vytvoril prvý ústredný orgán zahraničného odboja – Ústredný výbor zahraničnej akcie a začal vydávať časopis Česko-Slovenský boj. To bola neskôr protiváha odboja vedeného E. Benešom, ktorý v tomto súperení zvíťazil. Ďalšou osobou, ktorá sa „nedohodla“ s E. Benešom, bol expremiér Milan Hodža. Rovnako ako E. Beneš uznával kontinuitu trvania československej štátnosti z roku 1938, lenže ako Slováč aj on podporoval nároky slovenského národa na svojbytnosť a na vlastnú mieru autonómie alebo samosprávy. To však bolo proti myslí nielen Benešovi, ale aj čechoslovakistickým dôstojníkom, ktorých viedol generál Sergej Ingr. Tí zastávali názor, že Slovensko „zradilo“ a chceli na jeho území po vojne nastoliť vojenskú diktatúru. Autor tvrdí, že M. Hodža rozčarovaný takýmto prístupom českej strany sústredil slovenských nespokojencov v Slovenskej národnej rade a Česi, ktorí boli jeho prívržencami, sa sústredili do Českej národnej rady. Neskôr sa spojili do Česko-Slovenskej Národnej Rady. M. Hodža žiadal o prijatie predstaviteľov tohto orgánu do Čs. Národného Výboru, ale neuspel. Neskôr sa v Londýne stal podpredsedom Štátnej rady československej, no rýchlo sa stiahol do ústrania. Jeho osobnosť by si zaslúžila, aby Čejka uvádzal väčšie spektrum názorov na jeho činnosť. Je zaujímavé, že E. Beneš na jednej strane kritizoval Š. Osuského, ktorý sa považoval za predstaviteľa druhej republiky, ale na druhej strane nevyvinul úsilie, aby sa dohodol s M. Hodžom, ktorý zastával kontinuitu štátnosti z roku 1938!

Pri opise podpory čs. krajaňského hnutia v USA (s. 57 – 63) autor načrtol aj obraz vývoja v slovenských organizáciách. Slovenské národné združenie, ktoré malo menšinovú podporu Slováčkov žijúcich v USA, vstúpilo do Čs. národnej rady, ktorá sa vytvorila v Spojených štátoch z krajaňských organizácií. V opozícii proti benešovskému zahraničnému odboju bola Slovenská liga, ktorá uvítala vznik samostatnej Slovenskej republiky. Slovenská evanjelická jednota a Národný slovenský spolok boli za uznanie slovenskej svojbytnosti, no odmietali činnosť Slovenskej ligy a nestávali sa proti československej zahraničnej akcii.

V jednej z ďalších kapitol píše Čejka o „tzv. Listine ohrozených ľudí“ (s. 67 – 68), ktorú na pokyn E. Beneša zostavili jeho spolupracovníci z ľudí, ktorým malo byť umožnené uniknúť do zahraničia. Zo Slováčkov v nej boli zahrnutí I. Dérer, V. Clementis, I. Karvaš, A. Kunóši a i. Ľudia na listine mali rôzne profesie a zastupovali široké spektrum politických strán. Čo je však najdôležitejšie, mnohí z nich boli prívržencami alebo blízkymi spolupracovníkmi E. Beneša. Niektorí do emigrácie odišli, ale niektorí nie. Väčšia časť z nich sa stala Benešovou oporou (napr. aj generál R. Viest). V nasledujúcom období zväčša neochvejne podporovali Benešovu koncepciu československého odboja na západe, ktorého cieľom bolo obnovenie Československej republiky v predmníchovských hraniciach a v duchu ústavy z roku 1920.

V druhej kapitole autor opisuje československú odbojovú akciu v Poľsku. Vznikla tu Zahraničná vojenská skupina, do ktorej vstupovali aj Slováci. Tí však, asi ako málo spolaľhiví, museli podpísať vy-

hlásenie „že jako příslušníci jednotného národa československého neuznávají rozdělení československého národa na dva“ a bojujú za jednotný nedeliteľný národ (s. 84). Odhodlanie Slovákov bojovať za spoločný štát s Čechmi už v roku 1939, dokazovalo okrem iného aj ich 40-percentné zastúpenie v československej vojenskej skupine (s. 102) a odlet štyroch (nie troch, ako autor uvádza) slovenských lietadiel do Poľska 7. 7. 1939. E. Čejka venoval pozornosť aj známemu rozhlasovému vyhláseniu vyslanca Slovenského štátu v Poľsku L. Szathmaryho z 1. septembra 1939 (s. 103), v ktorom vyslovil nesúhlas s rozhodnutím slovenskej vlády pripojiť sa k útoku na Poľsko. Szathmary sa týmto krokom oficiálne pripojil k československému zahraničnému odboju, s ktorým už dlhší čas spolupracoval (o jeho spolupráci s čs. zahraničným odbojom však autor nenapísal nič). O dva dni neskôr bola dekrétom prezidenta Poľskej republiky I. Moscického oficiálne založená tzv. česká a slovenská légia. Názov, respektíve jeho rozdelenie, Poliaci upravili vzhľadom na existenciu Slovenskej republiky, ktorú uznali (s. 103 – 104).

Po porážke Poľska sa hlavným miestom odbojovej akcie stalo Francúzsko (tretia kapitola). Tu sa sformovalo centrum odboja predstavované Československým národným výborom, ktorého členmi boli aj generál R. Viest a Š. Osuský. Práve Viest mal veľký podiel na vzniku a vojenskom formovaní 1. čs. divízie. Jej podstatnú časť tvorili slovenskí emigranti, ktorí ešte pred vojnou prišli do Francúzska za prácou, prevažne do okolia Lille. Autor si tu neodpustil konštatovanie, akú „negatívnu úlohu“, najmä medzi slovenskými emigrantmi žijúcimi vo Francúzsku, zohrala „česko-slovenská propaganda vyslanca Š. Osuského, M. Hodžu a ich exponentov“ (s. 154 – 155). V dôstojníckom zbore československého vojska vo Francúzsku bolo 90 percent Čechov a len 6 percent Slovákov (s. 156), čo bol stav, ktorý bez komentára poukazuje na národnostné zloženie predmnichovského československého dôstojníckeho zboru. Okrem pechoty zasiahli do bojov proti Nemcom aj československí letci. Aj tí sa však po 10. máji 1940 pridali k československým jednotkám, ktoré ustupovali na juh Francúzska a potom evakovali na Britské ostrovy.

Odboj vo Veľkej Británii je obsahom dvoch kapitol, z ktorých prvá sa zaoberá rokmi 1940 – 1942. V Londýne sa vytvorila čs. dočasná vláda, z ktorej neskôr vznikla čs. exilová vláda. E. Beneš bol uznaný ako prezident Československej republiky a ako jeho poradný zbor vznikla aj Štátna rada československá. Hoci vo vláde i v Štátnej rade boli v neprimeranej miere zastúpení aj Slováci, doma na Slovensku mal E. Beneš a ním prezentovaný odboj v roku 1940 len veľmi nízku autoritu (s. 228).

Čs. vojsko sa sústredilo v Cholmondeley, kde sa vytvorila 1. čs. zmiešaná brigáda, neskôr reorganizovaná na Čs. samostatnú brigádu. Letci utvorili prslávenú 310., 312. a 313. československú stíhaciu peruť, z ktorých v roku 1942 vznikol československý wing a 311. československú bombardovcu peruť, ktorá sa neskôr zapojila do boja nad územím Nemecka a okupovaných krajín.

Po nemeckom prepadnutí ZSSR sa Československo definitívne zaradilo do protihitlerovskej koalície. Vyslanie slovenskej armády na východný front považoval E. Beneš za čin, ktorý „bude mať za následok ťžké pohromy pro Slovensko...“ (s. 264). Tento výrok nebol povedaný náhodou. V budúcich rokoch sa mali možnosť slovenskí predstavitelia, ako aj obyvatelia Slovenska presvedčiť o tom, že E. Beneš a jeho blízki spolupracovníci nezabudli na „zradu“ Slovenska, a robili všetko pre to, aby ju „potrestali“.

Spojenie s vládou v Londýne a iniciáciu domáceho odboja mali zabezpečiť československí parašutisti, ktorých začali vysadzovať nad územím Protektorátu od apríla 1941. Najvýznamnejšou akciou čs. parašutistov bol atentát na zastupujúceho ríšskeho protektora R. Heydricha, vykonaný 27. mája 1942 (Slovák Jozef Gabčík a Čech Jan Kubiš). Tento atentát, za ktorý zaplatili životom nielen parašutisti, ale aj mnohí nevinní ľudia a mal za následok zničenie Lidic a Ležákov, vykonali napriek protestom npor. A. Bartoša (veliteľ skupiny Silver A.), ako aj protestom domáceho odboja (s. 265 – 275). Išlo o akciu politického charakteru, ktorá mala celému svetu dokázať, že aj Česi v Protektoráte bojujú proti Nemcom, a nie sú len pasívnymi pozorovateľmi vojnových udalostí. Táto akcia mala podporiť dôveru v československú exilovú vládu a skutkami podprieť úsilie E. Beneša a vlády o uznanie Československa v predmnichovských hraniciach. To sa aj stalo v auguste 1942, keď Veľká Británia a Francúzsko anulovali Mnichovskú dohodu. Autor na základe citátu podsunul čitateľom vykonštruovaný názor, že šlo o separátnu akciu F. Moravca, veliteľa čs. spravodajskej služby, ktorý ju zorganizoval napriek rozkazu najvyššieho veliteľa čs. brannej moci E. Beneša akciu zastaviť (!) (s. 273 – 274).

Piata kapitola čitateľa oboznamuje s osudom čs. vojakov na Strednom východe a v severnej Afrike, kde po reorganizácii rámcového 4. čs. pluku bol vytvorený Čs. peší prapor 11. – Východný. Jeho najvýznamnejšou akciou bola obrana Tobrúku v októbri – decembri 1941. Neskôr bol reorganizovaný na 200. čs. ľahký protiletadlový pluk a po porážke fašistických vojsk v Afrike presunutý do Británie. Tu ho rozpustili a jeho vojakov zaradili do Čs. samostatnej brigády.

Šiesta kapitola, rozsahom najrozsiahlejšia, sa zaoberá rokmi 1943 – 1945, a to nielen vo Veľkej Británii, ako by z jej názvu vyplývalo, ale aj činnosťou predstaviteľov čs. odboja v ZSSR, USA, Kanade, na Podkarpatskej Rusi a Slovensku. Ako E. Čejka uvádza, E. Beneš naďalej neústupne zotrval na stanovisku jednotného československého národa pri uzatváraní čs.-sovietskej spojeneckej zmluvy z 12. 12. 1943 a aj počas čs.-sovietskych politických rokovaní. Jeho takmer osobné nepriateľstvo voči vedúcim predstaviteľom Slovenskej republiky vyústilo do žiadosti, aby „váleční zločinci z rad Tisovy kliky“ boli potrestaní a zároveň, aby Sovietsi v tomto smere vyvinuli nátlak, „a tým oslabili možné inkvetivy voči Čechům“ (s. 363). Touto Benešovou požiadavkou bol prevkapaný aj sám V. M. Molotov, ktorému bola adresovaná. Prezident Beneš pravdepodobne chcel vyvolať dojem, že ostrý postih vládných predstaviteľov Slovenského štátu, ktorí „rozbíjali“ Československo (a na ktorom mal eminentný záujem), požaduje predovšetkým zahraničie. Ako inak si potom možno vysvetliť takúto žiadosť, ktorá nemala obdobu u iných štátov (Nórsko, Francúzsko, Maďarsko a pod.) a týkala sa len Slovenska, a nie Protektorátu.

Oponujem hodnoteniu E. Čejku, že dôvera E. Beneša v J. V. Stalina bola taká veľká, že ju neznižili ani fakty o „sovětské obojakosti“. Ako príklad uvádza sovietske kontakty s „alibistickým“ ministrom národnej obrany „Tisovskej vlády“ generálom Ferdinandom Čatlošom a intrigy spojené so Slovenským národným povstaním. Nechcem polemizovať s autorom recenzovanej práce, ale hodnotenie F. Čatloša ako „alibistu“ vyznieva skôr ako nálepkovanie než interpretácia. To isté platí o slušne povedané prednembrovej terminológii („tisovská vláda“, s. 365). F. Čatloš poslal prostredníctvom delegácie SNR do Moskvy svoje memorandum, ktoré sa prostredníctvom generála A. J. Antonova (prvý námestník náčelníka generálneho štábu Červenej armády) dostalo až k J. V. Stalinovi, o čom existujú aj nedávno získané dokumenty z archívu prezidenta Ruskej federácie. Spätňý kontakt nebol nikdy nadviazaný. Pokiaľ ide o intrigy voči SNP, z textu nie je jasné, čo mal autor na mysli. Za „intrigy“ sa podľa môjho názoru dajú označiť zákulisné akcie samotného E. Beneša, ktorými chcel eliminovať rokovania medzi sovietskymi orgánmi a delegáciou SNR. Využíval pri tom skutočnosť, že delegácia príletela lietadlom, ktorý jej poskytol generál Čatloš a priniesla jeho memorandum. Ak mohlo E. Benešovi niečo vážne prekážať, tak to mohol byť len priamy kontakt organizátorov Povstania s Moskvou: kontakt nadviazaný z iniciatívy samotných organizátorov, ktorý v konečnom dôsledku predstavoval riziko, že E. Beneš nebude môcť prezentovať Povstanie ako akciu pripravovanú čs. exilovou vládou a jej naklonenými politickými zložkami na Slovensku. Aj bez vplyvu moskovských rokovaní (a nie ako sa autor domnieva, že práve v ich dôsledku) by vznikla Slovenská národná rada.

V podkapitole *Prípravy na záverečné období války a poválečné usporiadani republiky* (s. 375 – 394) sa autor pomerne podrobne zaoberal vzťahom E. Beneša a exilovej vlády k Slovensku. Veľmi správne píše, že informácie, ktoré prezident zo Slovenska mal, boli veľmi skreslené. Na druhej strane treba poznamenať, že pri jeho vernosti teórii jednotného čs. národa (väčšina exilovej vlády ho v nej podporovala) a jej praktickom presadzovaní bolo ťažké získať objektívne informácie, pretože spojenie so Slovenskom a aj spätne „odkazy“ boli orientované na ľudí zastávajúcich rovnaké stanovisko (skupina Flóra). E. Beneš bol rozhodnutý neopustiť teóriu jednotného národa a jeho jediným ústupkom podľa Čejku mala byť iba tolerancia iných názorov, ktoré sa nezhodovali s čechoslovakistickou koncepciou.

Ako E. Čejka objektívne uvádza, pre slovenský národ to bolo neprijateľné, a preto prezident nemohol získať väčší počet stúpencov na Slovensku, kde sa vrcholným orgánom domáceho odboja stala SNR, ktorá presadzovala rovnocenný vývoj a existenciu oboch rovnoprávných, samostatných národov v povojnovom štáte.

S rýchlym postupom sovietskej armády k východným hraniciam ČSR sa čoraz väčšia pozornosť venovala príprave prevratovej akcie na Slovensku československým MNO v Londýne. Dôležitou súčasťou týchto príprav bolo aj úsilie získať a neskôr využiť slovenskú armádu, ktorá mala tvoriť základ obnovennej československej brannej moci. Povstanie však pripravovala aj SNR, ktorá zastupovala široké politické spektrum. V tejto otázke nesúhlasím s autorovým tvrdením o dominantnom postavení KSS v nej. SNR odmietla riešenie problémov na Slovensku prioritne exilovou vládou a bola tvrdou obhajkyňou slovenskej samobytnosti. 6. 8. 1944 príletela do Moskvy jej delegácia. Autor tu vytvára obraz, akoby čs. exilová vláda bola donútená nelegálnym rozhodnutím uznať SNR, ktorej štatút potvrdili orgány v ZSSR a zahraničné byro KSC. Lenže nie Moskva, ale logické dôvody „donútili“ vedenie zahraničného odboja uznať SNR ako jediná vedúcu silu slovenského národa v jeho protifašistickom zápase a predstaviteľku tohto národa pri povojnovej konštitúcii štátu.

Vo Veľkej Británii sa zatiaľ vytvorila Čs. obrnená brigáda, v ktorej slúžilo podľa autorových údajov ku koncu roku 1943 18 percent Slovákov (s. 420), no iné údaje hovoria o 18, 3 percenta.

V ďalšej časti kapitoly sa píše o SNP, ktoré sa v interpretácii E. Čejku vracia späť k hodnoteniu takmer ako komunistického prevratu, čím autor do istej miery problematizuje pasáž o aktivitách čs. exilovej vlády zameraných na uznanie vojakov aj partizánov povstaleckej 1. ČSA za súčasť čs. brannej moci (s. 432). Veľmi zavádzajúco sú tu vyjadrené dôvody, ktoré viedli k poskytnutiu pomoci zo strany ZSSR Povstaniu (s. 432 – 434). ZSSR pomáhal Povstaniu nielen preto, že tu bolo široko rozvetvené partizánske hnutie, a že na riadení odbojových zložiek sa zúčastňovala aj KSS, ale, a to predovšetkým, z týchto dôvodov: čs. exilovú vládu v Londýne oficiálne uznal Sovietsky zväz; v decembri 1943 bola podpísaná čs.-sovietska spojenecká zmluva, ktorá dávala priamy základ tejto pomoci; SNR a jej reprezentácia predstavovali široké zastúpenie demokratických vrstiev slovenskej spoločnosti, ktorej predstavitelia priamo rokovali s Moskvou o odbojovej akcii; vojaci slovenskej armády, ktorí na východnom fronte prechádzali na stranu sovietskej armády (v neskoré nasadenej 2. čs. paradesantnej brigáde v ZSSR Slováci tvorili 92,6 percenta), dávali jasný dôkaz a garanciu úprímného úsilia o spoluprácu so ZSSR (na rozdiel od Poliakov, ktorí sa ani neusilovali o koordináciu svojich operácií so Sovietmi).

Téza, či Povstanie bolo, alebo nebolo porazené, je dodnes diskutovaná. Súhlasím s názorom autora, že londýnska reprezentácia urobila osudovú chybu, keď neuznala svojbytnosť slovenského národa, a týmto krokom stratila aj tú malú podporu, ktorú na Slovensku mala. Po príchode delegácie SNR do Londýna, kde objasnila svoje postavenie a program, čs. exilová vláda 23. októbra 1944 uznala SNR ako vedúci politický orgán slovenského národa so všetkými politickými, administratívnymi a organizačnými právomocami (s. 436). Bolo by treba podotknúť, že vinou takej politiky, akú viedla čs. exilová vláda a prezident Beneš voči Slovensku, sa im nepodarilo získať väčší vplyv na udalosti na Slovensku, aj keď vyvinuli veľké úsilie a použili množstvo rôznych, a nie vždy legitímnych a efektívnych prostriedkov.

V ďalšej časti tejto kapitoly sa kniha zaoberá vylodením Spojencov v Normandii. Na invázii sa zúčastnili aj čs. letci (134. čs. poľná letecká skupina a bombardovacia peruč). Do konca vojny sa letecké jednotky zúčastňovali ešte mnohých akcií, či už nad Nemeckom a okupovanými krajinami, alebo nad širokými priestormi Severného a Baltského mora. K najvýznamnejším stíhačom tých čias patril Slovák Otto Smik, ktorý bol veliteľom 127. britskej perute. Jeho ostatky boli nedávno prevezené na Slovensko a bola mu udelená hodnosť generálmajora in memoriam (s. 452 – 455). Čs. obrnená brigáda bola z dôvodu nedostatočných záloh nasadená pri obliehaní Dunkerque, kde bojovala až do konca vojny s obkľúčenou nemeckou posádkou. Veliteľ brigády gen. A. Liška prijal 9. mája 1945 kapituláciu veliteľa nemeckej posádky v Dunkerque viceadmirála F. Frisiusa. Ako reprezentat čs. armády na západe pri oslobodzovaní vlasti, bol vyslaný k americkej 3. armáde čs. kombinovaný oddiel, ktorý skončil svoju bojovú cestu v Plzni. 8. mája 1945 sa načas vyskytol aj v Prahe, čo však autor neuviedol.

V marci 1945 sa začali v Moskve rokovania o vládnom programe a zostavení vlády (s. 484 – 499). Ako je známe, ostrú diskusiu vyvolala najmä VI. kapitola, ktorá riešila česko-slovenské vzťahy. Výsledkom dvojnásobných rokovaní bolo prijatie tejto kapitoly v pôvodnom znení, v ktorej sa fakticky potvrdila úloha SNR ako hlavnej predstaviteľky slovenského národa. V budúcom štáte si mali byť Slováci i Česi rovní a v armáde sa mali budovať slovenské národné útvary (III. kapitola vládneho programu). O spoločných štátnych veciach sa mala centrálna vláda radiť so SNR. E. Čejka píše o „politovanihodném“ postupe DS, ktorá dala prednosť nacionálnym záujmom, a tým mala nepriamo podporiť komunistov, čo dokladá aj citáciu z knihy Prokopa Drtínu (s. 496). K tomu treba dodať, že ani prezident E. Beneš a ani čs. exilová vláda nevykonali za šesť rokov zahraničného odboja takmer nič, čím by pomohli slovenskému národu pri jeho úsilí o uznanie svojbytnosti. Skôr naopak – odmietali a marili ho a zároveň presadzovali už neopodstatnenú a prežitú čechoslovakistickú koncepciu jednotného čs. národa. SNR ako jediná a suverénna predstaviteľka slovenského národa prenášala v podobe VI. kapitoly vládneho programu do novokonštituovanej republiky iba to, čo národ získal vo svojom protifašistickom zápase, pri ktorom sa však neustále usiloval o obnovenie republiky, kde by Slováci a Česi žili „ako rovný s rovným“. Bolo na škodu vecí, že Beneš ani niektoré české pravice strany túto vec nepochopili a trvali na centralistickom – protislovenskom stanovisku. Napokon o tom, kde sa viac prejavil vplyv vládneho programu, či v Čechách alebo na Slovensku, možno polemizovať vzhľadom na výsledky volieb roku 1946, keď KSČ v českých krajinách zvíťazila.

E. Čejka sa pokúsil vo svojej populárnovedeckej monografii poskytnúť komplexný a objektívny pohľad na československý odboj na západe v rokoch 1939 – 1945. Uznávajúc tematický, koncepčný i syntetický prínos knihy, musím, žiaľ, konštatovať, že pokiaľ ide o osoby alebo udalosti, ktoré sa bezprostredne viažu a súvisia so Slovenskom, sa mu to zdáľeľa nepodarilo. Príčinu vidím v pretrvávajúcej tendencii niektorých názorov autora na česko-slovenské vzťahy, z ktorých rezonuje akási podriadená

nosť slovenského národa voči českému, resp. podriadenosť domácich zložiek antifašistickej rezistencie na Slovensku rozhodnutiam tzv. čs. ústredných orgánov zahraničného odboja. Samozrejme, treba oceniť autora za jeho objektívne úsilie zobrazit' negatívne, napr. čechoslovakistické tendencie prevažne českej časti politickej reprezentácie na západe. Publikácia však podľa môjho názoru nevyčerpala predmetnú problematiku úplne. Aspoň letmo spomeniem účasť Čechov a Slovákov v partizánskom hnutí na západe, výcvik pilotov a leteckých posádok v USA a Kanade, účasť československých expertov vo vojrovej výrobe po celom svete, zahraničnú akciu čs. Zbrojovky, vytvorenie 1. čs. divízie v Taliansku, účasť Čechov i Slovákov v radoch Cudzineckej légie atď.

V publikácii absentuje poznámkový aparát, ktorý by pri spracovaní takejto témy určite nemal chýbať. Nepochybujem, že zo strany autora tu išlo o vynútený ústupok vydavateľovi. Na počudovanie však v knihe chýba akýkoľvek register, čo veľmi znižuje jej hodnotu, najmä pri problematike, ktorá je presýtená menami a názvami. V zozname literatúry, pri ktorej som neidentifikoval, či ide o použitú alebo odporúčanú literatúru a ktorý je pomerne rozsiahly, je zahrnutých len minimum slovenských titulov, respektíve kníh napísaných slovenskými autormi. Poukazuje to na skutočnosť, že autor akosi „obišiel“ celú slovenskú historiografickú produkciu z minulých rokov. Fotografická príloha by sa žiadala začleniť priamo do textu, ako to býva zvykom v moderných publikáciách tohto typu vo svete, a pravdaže rozšíriť aspoň o fotografie hlavných osobností, ktoré sa v knihe spomínajú. Kniha, ktorá syntenticky rozoberá odboj na západe, by automaticky mala mať aj mapové prílohy.

Napriek mnohým nedostatkom a názorom, s ktorými možno polemizovať, publikáciu E. Čejku treba oceniť za jej nesporný prínos k historickému bádaniu o československom odboji v období druhej svetovej vojny. Prínosná je aj tým, že analyzuje, aj keď v mnohých prípadoch jednostranne, a nie vyčerpávajúco udalosti, ktoré boli v nedávnej minulosti zamlčované, alebo priamo falzifikované.

Zoltán Katreba

Š O L C, J.: *PADÁKY NAD SLOVENSKEM. 2. ČESKOSLOVENSKÁ SAMOSTATNÁ PARADESANTNÍ BRIGÁDA V SSSR*. PRAHA, ARES S. R. O. + CORONA 1997, 194 S.

V poslednom čase v záplave prevažne českých prekladov prác západných historikov s vojensko-historickou problematikou je výnimočným javom, keď sa predmetom publikácií stanú aj slovenské alebo české, či česko-slovenské vojenské dejiny. Ojedinelosť týchto publikácií vždy vyvoláva intelektuálne vzrušenie u autora týchto riadkov, a možno nielen u neho. Na prvom mieste je potešenie, že autori sa venujú témam historickým a tieto knihy sa predávajú, na druhom evokujú zvedavosť, čo nové prinesú oproti doterajším poznatkom, alebo z akého nového pohľadu autor sumarizuje už známu faktografiu. Podobne je to aj v prípade knižky Jiřího Šolca, ktorý je svojimi publikáciami a vedeckou činnosťou známy aj na Slovensku. Z jeho prác vynikajú tie, ktoré sa venujú paravýsadkom, preto sa tento druh vojska stal predmetom aj tejto monografie. Keď nerátam doslov, ktorý je dielom priameho účastníka, táto kniha v deviatich kapitolách pojednáva o téme, ktorá je v slovenskej historiografii podrobne známa, ale monograficky nespracovaná.

Ešte pred otvorením knihy čitateľa prekvapí sám názov publikácie. Použitie názvu *Padáky nad Slovenskem* nie je adekvátne, pretože parabrigáda nebola na Slovensko parašutovaná, navyše tento názov evokuje podobnosť s názvom publikácie M. Sabadoša,¹ hoci tá nie je odbornou, ale skôr beletrizovanou históriou.

J. Šolc odštartoval knižku veľmi honosnou a veľavranou kapitolou: *Druhá čs. paradesantní brigáda v dosavadní literatuře a v povědomí československé veřejnosti – Zdroje a prameny* (s. 7 – 13). V tejto kapitole vymenúva najdôležitejšie tituly, lež nie o 2. čs. parabrigáde, ale o celom odboji, preto sa tu zmieňuje o vskutku dodnes podnetnej práci českých a slovenských historikov o *Dejinnej križovatke*.² Prvú dávku zo svojho „samopalú kritik“ autor vystrelil na 5-zväzkové *Dejiny Slovenského národného povstania*,³ ktoré mimochodom nevznikli v sedemdesiatych rokoch, ale boli pomerne rýchlo šité na začiatku osemdesiatych rokov. Autor má pravdu, že boli vyvrcholením normalizačnej historiografie. Vôbec

¹SABADOŠ, M.: *Padáky nad Karpatmi*. Košice, Východoslovenské vydavateľstvo 1974.

²BEER, F. a kol.: *Dejinná križovatka. Slovenské národné povstanie – predpoklady a výsledky*. Bratislava, VPL 1964.

³Dejiny Slovenského národného povstania 1 – 5. Predseda redakčnej rady: V. Plevza. Bratislava, Pravda 1984.

však nezvažuje, alebo ani nepripúšťa, že piaty zväzok, predovšetkým zahŕňajúci vo vecných heslách vojensko-historickú problematiku, neobsahuje len zjavné a pravde odporujúce „interpretácie dokumentů“ (s. 8). Treba vychádzať z toho, že piaty zväzok má encyklopedický charakter, kde je dôležitejšia faktografická úroveň. Nezdá sa mi spravodlivé a vierohodné, že autor dáva „normalizačný“ punc aj štvrtému zväzku *Vojenských dejín Československa*,⁴ dokonca ho obviňuje z „husákovskej interpretácie“ odboja. Bez znižovania prínosu J. Jablonického do historickej vedy jeho spomenuté práce *Z ilegality do povstania*⁵ a *Povstanie bez legend*⁶ sa dotýkajú viacmenej len obdobia príprav a začiatku Povstania. Preto pre „rámcovanie“ podmienok, do ktorých prišla 2. čs. paradesantná brigáda (2. čs. pdb), nie sú natoľko relevantné. Hoci autor uvádza, že poznáme okolo stovky prác rôznej kvality a rozsahu o 2. čs. pdb., neskôr podrobnejšie píše len o dvoch: o práci bývalého veliteľa⁷ a o publikácii J. Pivolusku.⁸ Z historio-graphického prehľadu autora sa zdá, že výsledky slovenskej historiografie o 2. čs. pdb. buď nepozná, alebo ich nezohľadňuje, či ignoruje. Treba tu upozorniť na istý ponovembrový (po roku 1989) jav českej a slovenskej historiografie. Mnohí autori sa tvária, akoby sa historiografia u nás začínala až po 17. novembri 1989 a nepripustia, že aj za 20 rokov normalizácie sa u nás písalo, a to nie vždy zle. Vo vzťahu k 2. čs. pdb. tu ide o publikácie či štúdie, regionálne či celoslovenské zborníky, ktoré sa dotýkali parabrígydy oveľa viac ako autorom uvedené všeobecné práce. Máme tu na zreteli rozsiahlu štúdiu M. Gajdoša o III. taktickej skupine,⁹ kde sa podrobne venuje aj podielu časti parabrígydy na úspešnom povstaleckom protiútoky v októbri 1944, alebo širšie koncipovanú publikáciu o povstaleckej armáde¹⁰ a jednu štúdiu v regionálnom zborníku.¹¹ V 80. rokoch v Múzeu SNP v Banskej Bystrici sa uskutočnil i odborný seminár o 2. čs. pdb., výsledky sú čiastočne publikované.¹²

V Šolcovom hodnotení historiografie absentuje predmet vlastného skúmania problematiky. Viac sa venuje pranierovaniu nedostatkov normalizačnej historiografie než skutočnému stanoveniu stavu súčasného poznania o parabrígyde. Takýto vzťah k všeobecnému predmetu (odboj domáci i zahraničný) a ku konkrétnej téme je dôvodom na napísanie z hľadiska parabrígydy irelevantných alebo nesúvisiacich rozpráv, na druhej strane v predmetných kapitolách o bojoch parabrígydy na Slovensku, autor nešiel do hĺbky, jeho informácie obsahujú málo nového.

V druhej kapitole (*Vznik brigády – okolnosti, motívy a perspektívy*, s. 14 – 24) autor začal prehistóriou o vojenských a politických cieľoch česko-slovenského odboja, čiže svoj výklad začal 15. marcom 1939. Úlohu zahraničnej vlády československej a prezidenta Beneša preцениl, vysoko pozitívne ocenil a nevidel tie problematické body, ktoré na Slovensku od začiatku vyvolávali ťažkosti. Nie je pravda, že československá vláda bola ochotná ku korektúram a hlbokým zmenám vo vnútorných pomeroch v obnovovanom štáte, ako to píše na s. 15. Dr. Beneš vždy stál a zotrval na stanovisku jednotného československého národa a nikdy neuznal zásadu, ktorá by zabezpečila skutočnú „stabilitu z hľadiska národnostného, sociálneho, politického a administratívne-správneho“, pretože jeho „demokratické státné zřízení“ nepredpokladalo rovnoprávnosť všetkých občanov Československa, ale štátne zriadenie diktované demokraciou väčšiny. Preto je aj jasné, o akú národnú jednotu mu išlo (s. 16).

Pokiaľ ide o pasáže o komunistoch v Moskve, autor zamieňa resp. stotožňuje moskovské vedenie KŠČ s komunistickým odbojom na Slovensku, kde skutočne boli predstavy o sovietskej slovenskej republike, vrátane pripojenia Slovenska k ZSSR. Taktiež by sa malo konkrétne uviesť, kde vznikli plány stredoeurópskej sovietskej federácie s Nemeckom a Rakúskom.

Odbiehaním od témy sa vyznačuje aj jeho vyjadrenie k Mnichovu, kde nepravdivo až zavádzajúco vykreslil úlohu čs. vlády, ktorá údajne „chcela Československo vojensky brániť“ (s. 17).

⁴Kol. aut.: Vojenské dějiny Československa. Díl IV. 1939 – 1945. Praha, Naše vojsko 1988.

⁵JABLONICKÝ, J.: Z ilegality do povstania. Kapitoly z občianskeho odboja. Bratislava, EPOCHA 1969.

⁶JABLONICKÝ, J.: Povstanie bez legend. Bratislava, Obzor 1990.

⁷PŘÍKRÝL, V.: Pokračujte v horách. Praha, Naše vojsko 1947.

⁸PÍVOLUSKA, J.: Parabrígyda. Spomienky na 2. československú samostatnú paradesantnú brigádu. Bratislava, Obzor 1970.

⁹GAJDOŠ, M.: Bojová činnosť 3. taktickej skupiny Gerlach I. čs. armády na Slovensku za Slovenského národného povstania. Zborník Múzea SNP I, Martin, Osveta 1966.

¹⁰ŠTEFANSKÝ, V.: Armáda v Slovenskom národnom povstaní. Bratislava, Pravda 1984.

¹¹ŠTILLA, M.: Parabrígyda v partizánskych bojoch. In: Stredné Slovensko 5. Spoločenské vedy. Zborník Stredoslovenského múzea v Banskej Bystrici. Martin, Osveta 1986, s. 162 – 184.

¹²MINDOŠ – RAKYTA – PÍVOLUSKA – STANISLAV – RAJNINEC – GRAUS – NOSKO: Účasť 2. čs. samostatnej paradesantnej brigády v ZSSR v národnooslobodzovacom boji. In: Zborník Múzea SNP 12, Martin, Osveta 1987, s. 257 – 318.

Slovenské súvislosti sú v práci najproblematickejšími a najdiskutabilnejšími časťami. Autor na jednej strane vyzdvihol úlohu čs. zahraničného odboja vedeného dr. Benešom na obnove Československa, na druhej strane sa díva na Slovensko ako na niečo cudzie. Slovensko z medzinárodno-právneho hľadiska po roku 1941 nebolo samostatným politickým subjektom, pretože v politike spojeneckých mocností v po vojnovoj Európe sa nerátalo s existenciou samostatného Slovenska. Naopak, Slovensko sa malo stať súčasťou obnovenej ČSR. Preto neprichádzalo do úvahy ani platenie reparácií, ani okupácia, ako to tvrdí autor v poslednom odseku na s. 24 (politické podzemí): „Aby uchránilo Slovensko potupného postavení poraženého štátu a spojenec Nemecka, bylo odhodláno nalézt novou oporu svých jistot: buď ve společném státě s Čechy, nebo pod patronací sovětskou. Československá republika se jevila jako východisko z politického marasmu a vojenské porážky, okupace, placení válečných reparací a podobně.“ Inak program slovenského odboja – Vianočná dohoda – nerátal so sovietskou patronáciou, ale zastával princíp spoluzitá s Čechmi.

Tretia kapitola (*Výcvik a príprava*, s. 25 – 56) sa už viac dotýka témy, je vecná, informatívne zaujímavá. Či už súvisiaca so sporom o využití vojenských záloh, alebo ďalej o problémoch s výstavbou tankového práporu parabrígy v čase, keď ešte nebola technicky možná preprava tankov a vysadenie v tyľe nepriateľa, s nedostatkom dôstojníkov a problémami vzdušného výcviku. Pravda, ani táto časť nie je bez diskutabilných tvrdení. Napríklad na s. 32 autor uvádza, že „sovětské velení nikdy vážně neuvažovalo o vysazení 2. pdb. do německého týlu jako celku...“ Plán operácie na prekonanie Karpát pripravený 1. ukrajinským frontom a 3. septembra 1944 odoslaný J. V. Stalinovi v bode 6 rátal buď s vysadením 2. čs. pdb. na začiatku operácie severne od Stropkova, alebo „položení“ na letiskách.¹³ V tejto súvislosti na s. 92 sice J. Šolc pripustil, že na štábe maršala Koneva sa mohla zrodíť myšlienka na použitie 2. čs. pdb. v priestore Stropkov – Humenné ako vzdušného výsadku, ale nikdy to nebolo rozpracované do operačného plánu.

Problematickým sa javí aj autorov náhľad na miesto partizánskej vojny v sovietskych predstavách: „Za vojensky nejefektívnejší a politicky najvhodnejší taktiku narušování německého zázemí považuje v té době sovětská politika partyzánskou válku, která pod řízením SSSR vytvoří v evropských zemích novou politickou situaci, zárodky mocenských struktur a zajistí přeměnu dřívějších politických režimů v prosovětské modely“ (s. 33). Partizánska vojna sa považovala ako predstupienok k ľudovému povstaniu, ale sama osebe nemohla byť schopná premeniť politické režimy v prosovietske modely. Oveľa dôležitejšie sa javili vojenské úlohy partizánov (nie je náhodné, koľko skupín prišlo na Slovensko so špeciálnymi úlohami, resp. o mnohých skupinách dodnes nevieme, aké úlohy mali na Slovensku plniť).

Celá štvrtá kapitola (*Zpravodajský průnik a destabilizace Slovenska v předvečer povstání*, s. 57 – 82) – na rozdiel od názvu – sa venuje obšírnemu vysvetleniu prehistórie Povstania na Slovensku a aj ona je vzdialená od témy knihy. V tejto všeobecnej časti sú nepresné a nepravdivé tvrdenia, niektoré z nich nemôžu zostať bez povšimnutia. Autor sa znovu vracia až k Mníchovu a k slovenskej autonómii. Autonómii, ktorá mala vyplývať už z Pittsburskej dohody pokladá za dielo separatistických síl na Slovensku. Dávať rovnítko medzi autonómii a separatizmus znamená nepochopenie územnej samosprávy. Historické (ne)skúsenosti s pojmom autonómia urobili z tohto slova prinajmenšom červené súkno, ktoré dodnes dráždi a zdá sa, že nielen na Slovensku. Bolo nešťastím pre Československo, že Česko-Slovenskom sa mohlo stať nie z veľkorysosti väčšinového národa, ale až pod medzinárodným (nemeckým) nátlakom. Paušálne odsudzujúce tvrdenie na adresu HSLS ako separatistickej sily, ktorá odtrhla Slovensko od českých krajín, evokuje, akoby išlo o „kudlu do zad“, hoci autor v ďalšom odstavci toto „odtrhnutie“ už zmierňuje tvrdením, že išlo o rozchod z vôle Nemecka. Azda netreba opakovať známe fakty o okolnostiach 14. marca 1939. O tom, že tento „rozchod“ bol Nemeckom nielen „řízený, chťený, skrytě i otevřene podporovaný“, ale doslova vynútený.

Autor aj v tejto kapitole pokračuje v uznanlivom hodnotení aktivity čs. vlády v Londýne, ktorej prisudzuje väčší diapazón vplyvu, než jej skutočne patrilo. Nie je napríklad pravda, že čs. vláda v Londýne mala kontakty so všetkými prúdmi domáceho odboja (s. 57). Na Slovensku len s tými, ktoré vo všetkom a bezvýhradne súhlasili s Benešovou koncepciou unitárneho čs. štátu. Pokiaľ ide o hodnotenie slovenského odboja, autor spomedzi komunistov uviedol G. Husáka a K. Šmidkeho, a potom, akoby sa to vzťahovalo na nich, napísal, že komunistická časť odboja mala vo svojom programe Slovenskú republiku ako súčasť ZSSR. Nezaškodilo by uviesť niektoré časové súvislosti o tom, že v komunistickom odboji táto predstava bola najsilnejšia v rokoch 1940 – 1941, neskôr už vedenia ilegálnej KSS opustili túto tézu, či-

¹³KONEV, I. S.: Zapisy komandujuščego frontom 1943 – 1944. Moskva, Nauka 1972, s. 303.

že ani Husák ani Šmidke neboli jej zástancami. Preto nemožno písať o koketovaní so samostatným Slovenskom pod sovietskou patronáciou v súvislosti s tým, že „Šmidke odletel s využitím gen. Čatloše 4. srpna 1944 do SSSR“ (s. 66). Nefunkčné sa zdajú aj siahodlhé rozборы vysadzovania parašutistov, opis činnosti spravodajskej služby, príchod Krátkeho na Slovensko a dlhé citáty z dokumentov. O tom, ako sa dajú spojiť i nezlúčiteľné veci, svedčí odsek na s. 78 – 79, kde kritiku vplyvu partizánskej aktivity v auguste 1944 na predčasný začiatok Povstania, autor rozvinul do poburujúcej urážky väčšiny slovenských historikov: „Již v průběhu povstání na Slovensku se v dobových dokumentech setkáme s hodnocením zmíněné partyzánské aktivity v tom smyslu, že měla rozhodující vliv na to, že povstání vypuklo předčasně... V dobách příznivého politického klimatu, zvláště v roce 1968, zesílily kritické hlasy i mezi některými historiky. V posledních třech letech pak dostaly na Slovensku zvláštní politický podtext, odvozený od narůstání všeobecného kriticismu, spojeného s odmítáním všeho, co bylo ve slovenských dějinách spojeno s Československem. Byla to nepochybně součást scénáře na rozbití Československa i projev existenčního alibismu dřívějších husákovských a plevzovských exponentů na slovenských historických pracovištích, kteří se domnívaly a jak ukázal vývoj událostí, oprávněně, přelout na vlnách nacionalismu do nových politických a existenčních poměrů.“ Takéto nehorázne zovšeobecnenie niektorých negatívnych javov na celý slovenský historický front musí urážať aj bývalých kolegov J. Šolca na bratislavskom VHÚ. Keby platilo to, čo uviedol o všeobecnom kriticisme, na Slovensku by nevznikli práce, ktoré pozitívne hodnotia protifašistický odboj. Nakoniec keby autor poznal len trochu slovenské reálie po rozdelení Československa, tak by vedel, že medzi iniciátormi vyhlásenia SNP ako štátneho sviatku v roku 1993 boli aj slovenskí historici.

V súvislosti s vojenskými prípravami Povstania neakceptuje výsledky slovenskej historiografie, ktorá sa zmieňuje o Vojenskom ústredí, a nie o „Slovenskom vojenskom veliteľstve“, ako píše na s. 79, 82 a i., alebo v ďalšej kapitole (na s. 86) Golianov povstalecký štáb uvádza ako Veliteľstvo pozemného vojska. VPV bol oficiálny názov veliteľstva, kde bol pplk. gšt. J. Golian náčelníkom štábu. Byť na čele ilegálnej organizácie nebolo „med lízát“ a nebolo to ani otázkou osobnej aspirácie (ako J. Šolc uviedol na s. 81: „Golian nebyl jediným, kdo na tuto funkci aspiroval...“). Nezodpovedá skutočnosti, že gen. V. Luža by bol kandidátom na veliteľa Povstania (s. 81), to je nówum aj pre historika, ktorý sa viac rokov venuje tomuto obdobiu. Z výkladu J. Šolca o prípravách Povstania sa zdá, akoby bolo dielom len čs. vlády v Londýne a o domácom odboji na Slovensku sa zmieňuje len okrajovo. Poslednú vetu štvrtej kapitoly na s. 82 venuje pozitívnemu oceneniu J. Goliana, ktorého „...česká historiografie i veřejnost bude cítit jako vynikající historickou osobnost československého odboje na Slovensku“. Vyzerá to tak, akoby autor chcel sponovať hodnotenie slovenskej historiografie, alebo tvrdil, že na Slovensku to tak nie je. J. Golia na a jeho aktivitu v prípravách Povstania i v jeho priebehu si cíti aj väčšia časť slovenskej verejnosti i slovenskí historici. Inak Šolcovo pozitívne hodnotenie J. Goliana v prípravách Povstania nevyzerá najpresvedčivejšie, lebo na s. 81 o partizánoch napísal: „Partyzánská aktivita byla do jisté míry pojistkou, že k povstání skutečně dojde...“

Ďalšiu, piatu kapitolu (*Na pomoc povstání – plány a skutečnost*, s. 83 – 100), autor venuje viac-menej tiež obdobiu príprav Povstania. Okrem iného tu píše o Čatlošovom alibizme a na s. 94 tvrdí, že slovenské komunistické vedenie bolo ohohtné spolupracovať s gen. Čatlošom. Táto spolupráca však nebola nič viac než doručenie Čatlošovho plánu na vystúpenie z vojny do Moskvy. Navyše to bola misia SNR, takže nie je pravda, že (Čatloš poskytl) „letadlo pro cestu komunistické delegace“ (s. 94). J. Šolc uverejňuje Čatlošovo memorandum v češtine, čiže nevychádzal z publikovanej verzie V. Prečana.¹⁴ Dokument intímovaný v Londýne sa líši od slovenskej verzie V. Prečana aj chýbajúcimi časťami viet niekedy dosť podstatnými. Napríklad v slovenčine, „Len keby sovieti dosiahli a dobre ovládli priestor Krakova – ďalej pokračuje ako u J. Šolca – nastala by možnosť prekrájajúceho a úspešného útoku proti Maďarom a umožnenie ďalších operácií aj proti Nemcom z južných a západných hraníc Slovenska.“¹⁵ Aj posledná veta, ktorú cituje J. Šolc je neúplná, nezrozumiteľná: „...proto styk Slováků s SSSR se děje pokud možno“ – chýba tu slovo: priamo.¹⁶

Samotnému predmetu publikácie, bojom parabrigády v Karpatoch a na Slovensku, ktoré by mali byť kostrou celej knihy, sa venuje autor v šiestej kapitole (s. 101 – 116). V rámci toho len na pol strane píše o bojovej činnosti na Slovensku v októbri 1944, čo je na monografiu o 2. čs. pdb. veľmi málo. Aj

¹⁴PREČAN, V.: Slovenské národné povstanie. Dokumenty. Bratislava, VPL 1965, dok. č. 113, s. 262 – 264.

¹⁵Tamže, s. 262.

¹⁶Tamže, s. 263.

v slovenských publikáciách neuvedených v historiografickom prehľade J. Šolca sa poskytuje o týchto bojoch viac informácií. Podobný je prístup autora v siedmej kapitole (*Ke vzťahům mezi velením 2. čs. pdb. a partyzánským štábem na Slovensku* s. 117 – 131), kde sa nezmiňuje o bojových aktivitách brigády v novembri 1944. Podľa nás tieto kapitoly by mali byť najpodrobnejšie, a tu by malo byť gro publikácie.

Najoriginálnejšou je ôsma kapitola (*Zpráva o osudu vojenského praporu 2. čs. pdb. s. 132 – 138*), ktorá je aj najpútavejšia. Autor tu priniesol viaceré zaujímavé poznatky a ak sme na začiatku písali o očakávaní posunu poznania, tak J. Šolc to splnil práve v tejto časti. Posledná, deviata kapitola je o veliteľovi brigády pplk. V. Přikrylovi. Autor hodnotí veliteľa s úctou, ale pravdivo. Doslov k práci (s. 149 – 158) napísal genmjr. Tomáš Sedláček, počas vojny v hodnosti nadporučíka náčelník štábu delostrelectva 2. čs. pdb. Kniha J. Šolca je obohatená fotoprílohou a rôznymi inými prílohami o organizácii, hlavných funkcionároch brigády a mapovými náčrtmi, ktoré ju vhodne dopĺňajú.

Publikácia obsahuje aj viaceré drobné nedostatky či tlačové chyby, uvediem len niektoré z nich. Na s. 8 sa nepresne uvádza dátum prvého vydania knihy *Za národní osvobození...*, prvé vydanie pochádza z roku 1982, a nie 1985. Zbytočné sa zdá v roku 1997 diskutovať so závermi prác historikov, ktorí písali v ťažkých podmienkach a museli zohľadniť niektoré dobové realie, inak ich práce nemohli vyjsť. (Kritika J. Šolca na s. 22, a to štúdie O. Janečka v HaV 2/57). Autor na viacerých miestach uvádza názov Hlavný štáb partizánskeho hnutia na Ukrajine, na s. 77 je však správne UŠPH. Príklady tlačových chýb: Kukoreli (má byť Kukorelli, s. 77), Količenko (Kaličenko, s. 119, 122), na s. 108 je dokonale skomolené meno: Šerstkov; sovietsky letecký dispečer na Troch duboch sa volal Čirskov. Číslovanie sovietskych armádných zborov bolo arabskými, nie rímskymi číslami, čiže nie LXVII. zbor, ale 67. strelecký zbor (s. 101, 104, 106 atď.).

Je veľká škoda, že autor nevyužil možnosti dané témou, nesústredil sa viac na parabrigádu a zachádzal do veľmi problematických tvrdení, glorifikujúcich Benešov čs. zahraničný odboj. To je príčinou toho, že aj recenzie sa viac zaoberá pohľadom J. Šolca na slovenské skutočnosti ako na parabrigádu.

František Csefalvay

ANOTÁCIE GLOSÝ

Š R Á M E K, P.: *ČESKOSLOVENSKÁ ARMÁDA V ROCE 1938*. Brno, NÁCHOD, 1996, 78 s.

Pred časom vyšla v druhom doplnenom vydaní, prvotina mladého českého historika-archivára Pavla Šrámka *Československá armáda v roce 1938*. Českému i slovenskému čitateľovi sa tak naskytná ďalšia možnosť bližšie sa zoznámiť s jedným z pohnutých medzníkov spoločnej česko-slovenskej histórie a pohľad autora konfrontovať s inými historickými publikáciami podobného zamerania (najnovšie napr. JOHN, M.: *Září 1938, II. díl. Možnosti obrany Československa*. Brno, Bonus A, 1997, 844 s. – pozn. M. Č.).

Hlavným zámerom publikácie je predovšetkým objasnenie vojensko-politických udalostí v ČSR v roku 1938, ich vyústenia do zlopestného mníchovského diktátu, ktorý znamenal tragické dôsledky nielen pre čs. armádu (dobovo-že. brannú moc). Sám autor v úvode knihy napísal, že jeho cieľom je poukázať na všetko, čo vykonala čs. armáda v roku 1938 pre obranu štátu, ako bola pripravená na hroziaci vojenský konflikt a zároveň zodpovedať na otázku, či skutočne vojenský zreteľ bol tým dôvodom, ktorý donútil čs. vládu prijať mníchovský diktát.

V prvej kapitole sa autor vracia do obdobia zrodu čs. armády, budovania jej pevných základov, ktoré pod gestorstvom francúzskej vojenskej misie položila unifikácia (zlučovanie) útvarov čs. domáceho a zahraničného vojska (čs. légii) v rokoch 1920 – 1922. Neobchádza ani problematiku zložitého zahraničnopolitického postavenia 1. ČSR, od ktorého sa bezprostredne odrážala aj forma budovania jej bezpečnostného systému. Napriek tomu, že posilnenie vonkajších bezpečnostných záruk prinieslo už v prvej polovici 20. rokov podpísanie dvojstranných obranných dohôd s Južosláviou (1920) a Rumunskom (1921), ďalej zmluva o spolenectve a priateľstve s Francúzskom (1924), bola zahraničnopolitická pozícia čs. republiky, vzhľadom na svojich bezprostredných susedov, naďalej veľmi zložitá.

P. Šrámek ďalej zoznamuje čitateľa so základnými faktografickými údajmi, ktoré sa dotýkali budovania mierovej organizácie čs. armády v rokoch 1933 – 1937. Toto obdobie možno celkom objektívne hodnotiť ako obdobie bezprostredného ohrozenia čs. štátu, pretože nástupom Adolfa Hit-

lera v Nemecku k moci (1933) sa značne skomplikovala jeho obranyschopnosť. V ďalších riadkoch sa čitateľ dozvedá o celom rámci dôsledných opatrení vypracovaných čs. politickými a vojenskými špičkami, ktoré mali za cieľ zlepšiť tento nepriaznivý stav. Medzi ne možno jednoznačne zaradiť už skorší vznik zvláštnych orgánov, zaoberajúcich sa problematikou obrany štátu (1932 – Armádný poradný zbor, 1933 – Najvyššia rada obrany štátu), internú smernicu „Armáda v poli“ vypracovanú na 3. (operačnom) oddelení Hlavného štábu MNO v máji 1933, výstavbu lineárneho pásma čs. stáleho opevnenia na najohrozenejších úsekoch štátnych hraníc, o ktorom sa rozhodlo v roku 1934. V neposlednom rade aj rozsiahlu reorganizáciu mierovej i vojnovnej čs. armády, ktorá sa začala v máji 1935 a bola de facto ukončená do 31. decembra 1937.

Autor nezabúda poukázať ani na ďalšie zahraničnopolitické komplikácie, ktoré v roku 1934 priniesla nemecko-poľská zmluva o neútočení. Ako ďalej píše, čs. zahraničná politika sa tomuto nepriaznivému vývoju pokúsila čeliť uzavretím čs.-sovietskej zmluvy o vzájomnej pomoci zo 16. mája 1935. Jej výsledok bol však veľmi sporný, pretože ani táto zmluva, obdobne ako čs.-francúzska, nebola doplnená konkrétnou vojenskou dohodou. A navyše, na návrh čs. strany sa do druhého bodu sprievodného protokolu vložilo ustanovenie, na základe ktorého bola jej platnosť viazaná francúzskym záväzkom pomôcť obeti útoku.

V druhej kapitole sa autor usiluje zachytiť všeobecné zásady vedenia bojovej činnosti čs. brannej moci v prípadnom vojnovom konflikte. Zameriava sa najmä na celý rad vojensko-politických zmien v prvej polovici roka 1938, ktoré sa nepochybne museli premietnuť do korigovania celkového pohľadu čs. vojenských stratégov na vedenie bojovej činnosti čs. armády. A to počnúc nástupovým plánom VI. (vstúpil do platnosti 15. 2. 1938), ktorý sa však stal po anšluse Rakúska Nemeckom (12. 3. 1938) takmer nepoužiteľným, pretože táto udalosť zmenila od základu celú čs. vojensko-strategickú situáciu a musel byť nahradený narychlo vypracovaným improvizovaným plánom VI.a (1. 4. 1938) a napokon nástupovým plánom VII. (15. 7. 1938), ktorý podrobne rozvinul zásady vedenia bojovej činnosti naznačené v predchádzajúcom pláne.

V nasledujúcej kapitole sa P. Šrámek sústredil na zmeny, ktoré sa dotýkali vnútornej organizácie čs.

armády a taktiež modernizácie jej výzbroje v roku 1938. Štvrtá kapitola čitateľa zoznámí s predpokladmi, plánmi i cieľom výstavby čs. stáleho opevnenia a jeho vlastnej realizácie od roku 1935 do septembra 1938. Veľké množstvo zhromaždených faktografických údajov dáva tušiť, že o problematike má rozsiahle poznatky a len téma knihy a rozsahová vyváženosť jednotlivých kapitol mu neumožnili zužitkovať ich v plnom rozsahu. Ďalšia, piata kapitola, približuje chronologicky sled vojensko-politických udalostí od januára do krízového mája 1938, paralelne v ČSR a Nemecku. Autor v nej podrobnejšie zachytáva najmä tie, ktoré na žiadosť velenia čs. armády primäli čs. vládu vyhlásiť z 20. na 21. mája 1938 mimoriadne opatrenia. Čiže na základe branného zákona povolať do zbrane jeden ročník I. zálohy a príslušníkov technických a špeciálnych oddielov na mimoriadne cvičenie v zbrani v trvaní štyroch týždňov a uviesť do veliteľskej a spravodajskej pohotovosti celú čs. armádu (tzv. čiastočná májová mobilizácia).

Nasledujúca šiesta kapitola nadväzuje na predchádzajúcu. Čitateľ sa v nej na základe nesporných historických faktov v stručnosti dozvie to, čo sa v ČSR a okolo ČSR odohralo od pohnutých májových dní do nešťastného septembra 1938. Udalosti tohto mesiaca na domácom a medzinárodnom poli sú predmetom siedmej kapitoly tejto publikácie. Tá sa začína potlačením ozbrojeného (tzv. henleinovského) povstania v čs. pohraničí jednotkami čs. armády, ku ktorému dal jasný podnet A. Hitler vo svojej reči na zjazde NSDAP v Norimbergu 12. septembra 1938. Najväčší priestor v nej však autor venuje udalostiam, ktoré napokon vyústili do vyhlásenia všeobecnej mobilizácie čs. armády v noci 23. septembra 1938, jej vlastnému priebehu v dňoch 25. a 29. septembra a osudnému mníchovskému diktátu veľmocí (29. 9. 1938). Prijatie jeho podmienok čs. vládou o deň neskôr zmenilo pevné odhodlanie čs. vojakov brániť svoju vlasť na bezbrehú zúfalosť. Jedna z najmodernejších armád vtedajšej Európy musela ustúpiť bez výstrelu.

Predmetom ôsmej kapitoly sú reálne možnosti čs. armády v prípadnej vojne na jeseň 1938, ktoré vzhľadom na iné, všeobecne známe historické skutočnosti autor podáva len v hypotetickej rovine. V poslednej kapitole sa zasa venuje problematike miesta a postavenia brannej moci v čs. spoločnosti, postojom a mysleniu jej veliteľských špičiek a napokon aj ich vplyvu na najvyšších štátnych predstaviteľov, vnútornú i zahraničnú politiku ČSR.

V závere monografie autor poukazuje na fakt, že len politické vedenie čs. štátu, ktoré podľa vtedajších demokratických mechanizmov mohlo ako jedinú vydať armáde rozkaz na boj, sa rozhodlo inak.

Toto rozhodnutie sa javí vo svetle nasledujúcich dejinných udalostí ako veľmi krátkozraké, a to bez ohľadu na to, že dôvody, ako obava pred veľkými stratami na životoch, ktoré by si vojnový konflikt vyžiadal alebo nepriaznivé zahraničnopolitické dôsledky z neprijatia mníchovskej dohody, treba brať do úvahy.

Túto nesporne prínosnú a zaujímavú monografiu obohacujú dobové fotografie (celkom 88) a množstvo textových, tabuľkových a mapových príloh (22), ktoré pomôžu čitateľovi (s odstupom šiestich desaťročí) lepšie pochopiť osudové udalosti roku 1938 v dejinách predmníchovského Československa a jeho armády. Napokon nezostáva nič iné, ako zdôrazniť, že príčiny prijatia podmienok „Mníchova“ neboli vojenské, ale politické. Čs. armáda bola pripravená podstúpiť boj, aj keď bolo zrejme, že vopred prehrať.

M. Čaplovič

GRÉGR, R.: *BATTLESHIP OF THE WORLD*. London, GREENHILL BOOKS 1997, 259 s.

Známemu českému námornému historikovi René Grégrovi nedávno vyšiel vo Veľkej Británii preklad nemeckého originálu jeho knihy *Bitevné lode sveta*. Publikácia v exkluzívnej úprave podáva aj čitateľovi laikovi základný prehľad o kedysi najväčšom type lodí sveta, od prvej až po poslednú, ktoré boli postavené a spustené na vodu. Má ustálenú štruktúru, a tak čitateľ nemá problémy pri porovnávaní jednotlivých tried, či jednotlivých lodí, ktoré bojovali v námorných bitkách. Fotografie sú vynikajúcej kvality a mnohé asi aj po prvý raz publikované. Ich úroveň, ako aj úroveň celej knihy zvyšuje kvalitný kriedový papier.

Kniha je rozdelená na kapitoly a podkapitoly. Prvú kapitolu tvorí Úvod knihy, na ktorú nadväzujú ďalšie s opisom stavby a služby bitevných lodí a bitevných križníkov v jednotlivých štátoch sveta. Na začiatku, v prvých podkapitolách Úvodu sa dočítame o prvých parou poháňaných lodiach na svete a o ich vývoji, ako aj o predchodcoch bitevných lodí. Veľmi zaujímavé sú podkapitoly o námorných stavebných programoch z rokov 1890 – 1905, ktoré sa vtedy rozvinuli vo vedúcich mocnostiach sveta, o programoch výstavby obrnených križníkov v niektorých loďstvách, o vývoji prvých bitevných lodí vo Veľkej Británii a aj o reakcii Nemecka na tento vývoj. Ďalšie podkapitoly nás oboznamujú so silou bitevného loďstva v Európe v roku 1911, o úsilí menších loďstiev získať aj tento typ lodí a o stavbe „Super-dreadnoughtov“ (naj-

väčších bitevných lodí) s kalibrom diel nad 343 mm na celom svete do roku 1918. V závere Úvodu sa autor zaoberá vojensko-námornými otázkami po prvej svetovej vojne a v súvislosti s tým aj vojenskými námornými dohodami uzatvorenými medzi dvoma vojnami.

Ďalšie kapitoly sa zaoberajú vývojom a stavbou bitevných lodí v jednotlivých krajinách sveta, ako aj ich výzbrojou a osudom vo vojnových konfliktoch. Za každou takouto kapitolou, prislúchajúcou vždy jednému štátu, nasledujú opisy tried bitevných lodí, prípadne bitevných krížnikov postavených pred, počas alebo krátko po prvej svetovej vojne, z ktorých väčšina sa jej zúčastnila. Na to nadväzuje v tej istej kapitole časť o konštrukcii a výstavbe lodí tohto typu pred a počas druhej svetovej vojny spolu s opisom stavebných programov a výzbroje. Automaticky opäť nadväzujú opisy tried lodí či jednotlivé lode rekonštruované, modernizované alebo novopostavené v medzivojnovom období, prípadne počas druhej svetovej vojny, ktoré v nej aj bojovali. Každý opis triedy alebo lode obsahuje základné takticko-technické údaje a jej stručný osud. Výnimku tvoria lode Rakúsko-Uhorska, ktoré po prvej svetovej vojne zaniklo a Rusko, na ktoré nadväzuje od roku 1922 Sovietsky zväz. Opisy jednotlivých tried sú priebežne doplnené bokorysmi, pôdorysmi a fotografiami lodí. V kapitole *Menšie sily* sú zhrnuté opisy a osud bitevných lodí, a dokonca jedného bitevného krížnika, slúžiacich pod vlajkami menších štátov, ako sú: Argentína, Brazília, Chile v Južnej Amerike a Grécko, Španielsko, Turecko v Európe. Na konci knihy nájdeme *Zoznam literatúry* a *Register názvov lodí*.

Medzi údaje, ktoré zaujmú čitateľa, patrí potopenie väčšej časti nemeckého loďstva 21. 6. 1919 v Scapa Flow, ktoré tam bolo internované od novembra 1918. Rovnako zaujímavé bolo používanie diel s kalibrom 280 mm a 305 mm vo väčšine nemeckých bitevných lodí a krížnikov okrem triedy Bayern (380 mm), hoci ich protivníci používali hlavné delostrelectvo väčších kalibrov. Nemecko malo v druhej svetovej vojne v podstate len dva bitevné krížniky (*Scharnhorst* a *Gneisenau*) a dve bitevné lode (*Bismarck* a *Tirpitz*), no i tie dokázali svojou potenciálnou hrozbou (najmä *Tirpitz*) pútať oveľa väčšie spojenecké sily.

Francúzsko postavilo v prvej svetovej vojne len dve triedy bitevných lodí, a to *Courbet* (4 jednotky) a *Bretagne* (3 jednotky). Takmer všetky lode týchto tried sa zúčastnili aj bojov druhej svetovej vojny, samozrejme, rekonštruované a modernizované. Triedu *Normandia*, ktorej jednotky boli vo výstavbe, nedokončili, iba *Béarn* prestavili na je-

dinú francúzsku lietadlovú loď. Obdiv si určite zaslužia pred vojnu postavené bitevné krížniky *Dunkerque* a *Strasbourg* spolu s bitevnými loďami *Richelieu* a *Jean Bart*, dokončenými cez vojnu resp. po vojne, ktoré patria medzi najkrajšie na svete.

Veľká Británia je v knihe zastúpená celým množstvom tried bitevných lodí a krížnikov. Okrem samotného *Dreadnoughtu*, ktorý bol postavený v rokoch 1905 – 1906, je vhodné všimnúť si aj lode vo výstavbe, ktoré boli zrekvírované pre Royal Navy, a to *Erin* (ex *Reshadieh*), *Agincourt* (ex *Sultan Osman I.*), pôvodne určené pre Turecko a *Canada* (ex *Almirante Latorre*), *Eagle* (ex *Almirante Cochrane*), určené pre Chile. Bitevné krížniky *Glorious* a *Courageous* boli prerobené na lietadlové lode a zúčastnili sa druhej svetovej vojny. Rovnaký osud mala aj *Furious*, ale už počas stavby bola budovaná ako „Semi-carrier“ (kríženc lietadlovej lode a bitevného krížnika). Trieda *Queen Elizabeth* (6 jednotiek) ako aj trieda *Royal Sovereign* (5 jednotiek) spolu s bitevnými krížnikmi *Renown* a *Repulse* sa po prestavbe a modernizácii zúčastnili bojov druhej svetovej vojny. V medzivojnovom období k nim pribudla pýcha britského impéria bitevný krížnik *Hood*, ktorý zničila 24. 5. 1941 nemecká bitevná loď *Bismarck* a dve najmohutnejšie bitevné lode Royal Navy, *Nelson* a *Rodney*, každá s deviatimi 406 mm kanónmi. Počas druhej svetovej vojny bola dokončená trieda *King George V.* (5 jednotiek), z ktorých *Prince of Wales* spolu s *Repulse* v decembri 1941 potopili Japonci pri malajskom pobreží. Poslednou bitevnou loďou zaradenou v roku 1946 do Royal Navy bola bitevná loď *Vanguard*.

Taliansko krátko pred a cez prvú svetovú vojnu dokončilo dve triedy bitevných lodí *Conte di Cavour* (3 jednotky) a *Andrea Doria* (2 jednotky), ktoré sa po radikálnej prestavbe zahŕňajúcej aj prezbroyenie a výmenu pohonných jednotiek zúčastnili aj druhej svetovej vojny, počas ktorej k nim pribudla trieda *Vittorio Veneto* (3 jednotky a jedna nedostavaná). Určite najznámejšou talianskou bitevnou loďou je *Roma* (trieda *Vittorio Veneto*) potopená 9. 9. 1943 západne od Korziky s 1254 členmi posádky diaľkovo riadenými bombami FX zhodenými tromi lietadlami 11. letky III. skupiny KG 100.

Japonci po svojich skúsenostiach z rusko-japonskej vojny posilnili svoje loďstvo v prvej svetovej vojne ďalšími bitevnými loďami a bitevnými krížnikmi, z ktorých najpočetnejšia bola trieda bitevných krížnikov *Kongo* (4 jednotky), ktoré sa zúčastnili aj druhej svetovej vojny. Dva rozostavané bitevné krížniky boli vzhľadom na Washingtonské dohody prebudované na lietadlové lode

(*Kaga, Akagi*). Jedinými dostavanými a do služby prevzatými bitevnými loďami v druhej svetovej vojne a zároveň najväčšími na svete boli dve jednotky triedy *Yamato* (*Yamato, Musashi*, 3. jednotka *Shinano* bola prebudovaná na lietadlovú loď), ktoré vstúpili do služby v rokoch 1941 – 1942. Tieto jednotky boli vyzbrojené, ako sa v publikácii uvádza deviatimi kanónmi s kalibrom 460 mm (nie ako sa doteraz uvádzalo 456 alebo 457 mm), najväčšími aké kedy bitevná loď niesla. Obidve lode sa potopili po amerických leteckých útokoch na konci vojny.

Rakúsko-Uhorsko je v knihe zastúpené jednou triedou „Semi-dreadnoughtov“ (predchodcov klasických bitevných lodí) *Radetzky* (3 jednotky) a triedou klasických bitevných lodí *Tegetthoff* (4 jednotky). *Szent István* (trieda *Tegetthoff*), postavený maďarskými lodenicami vo Fiume, ktorý „vynikal“ poruchovosťou, na rozdiel od sesterských lodí postavených rakúskymi lodenicami v Trieste, potopil 10. 6. 1918 pri ostrove Premuda taliansky torpédový čln *MAS-15*. Ostatné lode boli čoskoro po vojne potopené alebo zošrotované členmi Dohody. Pre nás sú zaujímavé tým, že na nich slúžili aj Slováci a že lode *Radetzky* a *Zrinyi* krátky čas po skončení vojny plávali pod československou vlajkou.

V publikácii je zaradené samozrejme aj Rusko, ktoré ako mocnosť prvej triedy pred prvou svetovou vojnou malo veľké plány na výstavbu bitevného loďstva. Pre zlú finančnú situáciu a malý časový priestor sa podarilo uskutočniť len časť plánov. K nim patrila stavba triedy *Sevastopol* (4 jednotky) v Baltskom mori a tried *Imperatritsa Maria* (2 jednotky) a *Yekaterina II./Imperator Nikolai I.* (2 jednotky) v Čiernom mori. Z nich len trieda *Sevastopol* prežila viac-menej bez ujmy rušné udalosti rokov 1914 – 1921 a tri lode tejto triedy pod sovietskou vlajkou a s inými menami sa zúčastnili aj druhej svetovej vojny. Aj Sovietsky zväz, ktorý vznikol v roku 1922, plánoval a dokonca začal s výstavbou obrovských bitevných lodí triedy *Sovietsky Soyuz* (4 jednotky) a bitevných krížnikov *Kronshtadt* a *Sevastopol*, ktoré sú v publikácii pomerne podrobne opísané, ale opäť zasiahli udalosti, konkrétne Veľká vlastenecká vojna; lode sa nikdy nedokončili a po vojne boli rozobraté.

USA, ktorým je v knihe popri Veľkej Británii tiež venovaný veľký priestor, sú doteraz jediným vlastníkom bitevných lodí, ktoré sú buď v rezerve, alebo demonštrujú svoju silu v krízových oblastiach. V USA sa konala v rokoch 1921 – 1922 Washingtonská námorná odzbrojovacia konferencia, ktorá stanovila pomer síl loďstiev USA, Veľkej Británie, Japonska, Francúzska a Talianska.

Podľa nej sily loďstiev USA a Veľkej Británie mali byť vyrovnané, a tým sa stalo loďstvo USA pred druhou svetovou vojnou rovnako silným ako britské a počas nej a až doteraz najsilnejším loďstvom na svete. Rovnako ako iné štáty aj USA vstupovali do druhej svetovej vojny s mnohými bitevnými loďami ešte z prvej svetovej vojny a z medzivojnového obdobia, ktoré boli modernizované alebo rekonštruované. Najznámejšou loďou sa na začiatku druhej svetovej vojny stala *Arizona* (trieda *Pennsylvania*), ktorú potopili 7. 12. 1941 v Pearl Harbore spolu s 1177 členmi posádky japonské lietadlá. Najznámejšou triedou bitevných lodí postavených v USA počas druhej svetovej vojny je trieda *Iowa* (4 jednotky). Na lodi *Missouri*, ktorá patrí k tejto triede, bola podpísaná 2. 9. 1945 kapitulácia Japonska. Tieto štyri lode sú doteraz vo výzbroji USA a naposledy sa *Missouri* zúčastnila vojny v Perzskom zálive, kde ostrelovala iracké ciele raketami s plochou dráhou letu Tomahawk. Samozrejme, trieda *Iowa* prešla rozsiahlymi prestavbami, aby mohla slúžiť v nových podmienkach. Cez druhú svetovú vojnu boli postavené aj jediné dva bitevné krížniky USA *Alaska* a *Guam*.

Z lodí tohto typu, patriacim malým štátom, sú zaujímavé svojím osudom bitevné lode Španielska – *España*, *Alfonso XIII.* a *Jaime I.* *España* sa potopila v roku 1923, keď najprv narazila na útes a potom sa prelomila v búrke. *Alfonso XIII.* (premenovaný v roku 1931 na *España*) a *Jaime I.* za sa neprežili španielsku občiansku vojnu.

Kniha, ktorá nám prehľadovo podáva obraz o vývoji bitevného loďstva, je na vysokej úrovni, čo ju dovoľuje zaradiť do knižníc laikov i profesionálov. Nájdem tu základné informácie o vývoji, konštrukcii, stavbe a použití bitevných lodí a bitevných krížnikov. Je len na škodu, že nie je doplnená aj farebnými fotografiami, čo by pomohlo aj modelárom a zároveň by lepšie zobrazilo rôzne maskovacie nátery, ktoré lode používali. Zostáva len dodať, že všetci priaznivci námornej tematiky sa môžu tešiť aj na jej české resp. slovenské vydanie.

Z. Katreba

MA CKSEY, K.: HITLEROVY MOŽNOSTI. Plzeň, Mustang 1997, 188 s.

Uznávaný vojenský historik je zostavovateľom knihy, v ktorej je spracovaných desať tém od desiatich autorov o možnostiach Nemecka a Spojencov počas druhej svetovej vojny, ktoré neboli vôbec, alebo boli len čiastočne využité.

V prvej kapitole s názvom *Operace Seelöwe: Německá invaze do Británie, 1940* (K. Macksey),

ktorá je upravenou verziou autorovej knihy, sa rozvíja dej nikdy neuskutočnenej invázie, hlavne počiatkové fázy o získanie námornej a leteckej prevahy. Je dosť pravdepodobné, že opísaná operácia sa mohla skutočne takto udiť a na ňu mohla nadviazať operácia Sphinx.

Operace Sphinx: Raedarova Středomorská strategie (B. Perrett) je názov druhej kapitoly, v ktorej dominuje Hitlerovo prijatie stredomorskej stratégie a spolupráca Nemecka so Španielskom a Talianskom pri dobytí Gibraltáru, Malty a konečnej porážky britských jednotiek v severnej Afrike. Prelínajú sa tu skutočné udalosti s tými, ktoré sa nikdy nestali.

Tretia kapitola sa viaže k sovietsko-nemeckej vojne a už jej názov *Operace Wotan: Tankový úder k dobytí Moskvy říjen – listopad 1941* (J. Lucas) napovedá, že pôjde o v skutočnosti začatý, no nikdy nedokončený útok na Moskvu na jeseň 1941. Autor ho modifikoval sústredením štyroch tankových skupín do jednej armády, útokom vedeným južným smerom a výdatne podporovaným leteckým zásobovacím mostom, čo malo za následok úspešný nemecký postup, následné protikomunistické povstanie v Moskve, a tým koniec vojny na východe.

Fiktívny spoločný postup Osy je osnovou štvrtaj kapitoly *Operace Orient: Společná strategie Osy* (P. Tsouras). V nej môžeme byť svedkami postupu Japoncov v Indickom oceáne, porážky Východného loďstva, víťazstiev Rommela v severnej Afrike a na Blízkom východe, rovnako ako okupácie Malty. Na konci nás však čaká prekvapenie v podobe spojeneckých rezerv, ktoré vznikli takmer z ničoho, no pritom sa im podarilo túto nepriaznivú situáciu zvrátiť vo svoj prospech.

Spor námorníctva kontra letectvo v tretej ríši je témou piatej kapitoly pod názvom *Německo a námořní válka v Atlantiku: 1939 – 1943* (S. Howarth). Sú tu zhrnuté základné spory na použitie letectva medzi Raederom a Göringom i Göringovo úsilie o prvé miesto v ríši. Kapitola opäť vyvrcholila „nečakanou tragickou“ smrťou Göringa a udelením všetkých priorit, či už v letectve alebo v surovinách pre námorníctvo, a najmä ponorky, ktoré dokázali zraziť Britániu na kolena.

Měkkým podbríškem, leden 1942 – prosinec 1945 (gen. sir W. Jackson) je názov prvej z dvoch kapitol v tejto knihe, ktoré sa zaoberajú iným ako skutočným priebehom udalostí z pohľadu Spojencov. Už zo samotného názvu si možno domyslieť, že tu pôjde o presadenie teórie britského premiéra Churchilla o dôležitosti útoku na južné časti Európy. Čitateľovi sa otvára pohľad nielen na vylodenie na Sicílii a v Taliansku (skutočnosť), ale aj na inváziu uskutočnenú na Istrii a v Juhoslávii, útok

tureckých armád na Bulharsko i mohutné vylodenie v Grécku. Operáciu Overlord malo nahradiť vylodenie v južnom Francúzsku a Overlord sa pod iným názvom realizoval iba ako pomocný úder (v skutočnosti to bolo opačne). Viedeň obsadili Briti, Turci sa objavili v Maďarsku a vojna sa skončila v roku 1944. To sú hlavné výsledky tejto stratégie.

Hrozbu nemeckej atómovej bomby nám približuje siedma kapitola *Operace Greenbrier: Zneškodnění německé atomové pumy* (J. H. Gill). Strach je opodstatnený, pretože ak by Hitler postupoval tak, ako je tu opísané v tejto kapitole, mohol by vlastniť atómovú bombu a je opäť diskutabilné, či by sa Spojencom podarilo ju zničiť ako v tomto prípade, nehovoriac o tom, že tu nebol potlačený faktor „Ultra“, a tak Spojenci mohli čítať tajné správy a podľa toho konať.

Osma kapitola je venovaná letectvu, a to predovšetkým reaktívnemu, o čom svedčí i jej názov *Hrozba proudových stíhačů, 1943* (A. Price). V nej autor podáva rozbor práce na reaktívnych lietadlách v Nemecku. Venuje sa predovšetkým typu Me-262. Poukazuje na zložitosť typu, náročnosť na technickú a pozemnú zabezpečenie atď. Aj keď popúšťa uzdu fantázii, dochádza k záveru, že ani urýchlenie vývoja a výroby Me-262, by nemohlo zabrániť spojeneckej bombardovacej ofenzíve nad Nemeckom, iba ak by prinútilo Spojencov nasadiť bombardéry B-29 na jadrový útok v Európe, proti čomu boli aj Me-262 bezmocné.

Práve bombardovacia ofenzíva Spojencov je základom deviatej kapitoly s názvom *Operace Armageddon: Zničení velkých měst, 1943* (Ch. Messenger). Tu sa odohráva krvavé a totálne ničenie veľkých miest ako prostriedok, ktorý mal donútiť Nemecko kapitulovať. Na základe skutočného príkladu Hamburgu si dokážeme predstaviť ničivosť takéhoto bombardovania.

Ničivosť útokov 800 a viac bombardérov mala postihnúť viaceré nemecké miesta podľa presného výberu. Tým by poklesla vôľa obyvateľstva na odpor, klesala by vojnová výroba a množili by sa dezercie. Viedlo by to k sprisahaniu proti Hilerovi a jeho spolupracovníkom a k ich likvidácii.

Už 14. 11. 1943 by Nemecko na základe takéhoto vývoja mohlo podpísať kapituláciu. Fantázia, ktorá bola ďaleko od skutočnosti.

Posledná, desiatka kapitola sa zameriava na vylodenie v Normandii, *Krvavá Normandie* (mjr. T. K. Jones). Hlavným rozhodnutím v spore Runstedt kontra Rommel, ktoré sa nikdy neuskutočnilo, je pridelenie 21. tankovej divízie, 12. tankovej divízie SS a divízie Panzer Lehr pod Rommelovo velenie. Toto rozhodnutie sa malo uskutočniť 2. 6.

1944. Podľa autora by to bolo tiež neskoro, pretože spojenecké letectvo bombardovalo cesty a železnice, a tak rušilo presun divízií, ktoré utrpeli straty, nedostatok správ obmedzoval rýchlosť ich nasadenia v deň „D“ a ich vlastné nasadenie by len zdržalo Spojencov na predmostí a donútilo evakuovať iba pláž „Omaha“. Rommel podľa autora nemal väčšie možnosti, ani keby v deň „D“ bol na svojom mieste a keby aj mal k dispozícii tankové divízie pripravené zahnať Spojencov do mora.

V *Epilógu* sa Kenneth Macksey pokúsil vysvetliť, prečo sa to, čo je v knihe opísané, neuskutočnilo, čo viedlo jednotlivé osoby k takým rozhodnutiam, aké uskutočnili. Za každou kapitolou je zoznam literatúry, z ktorej autor čerpal a v knihe je aj fotografická príloha. Publikácia zároveň poukazuje aj na stav bádania v oblasti vojenskej histórie v západných krajinách, kde boli vyriešené základné vojenské historické problémy a mnohí bádatelia rozvíjajú aj problémy ahistorického „keby“, čo sa nikdy nestalo. Zostáva len dúfať, že aj slovenská vojenská história čoskoro obsiahne tie problémy svojich dejín, ktoré boli v minulých desaťročiach vynechávané alebo bagatelizované.

Z. Katreba

NEZODPOVEDANÉ OTÁZKY. K SPOCHYBŇOVANIU ODBOJA A SNP V NAŠICH NÁRODNÝCH DEJINÁCH. Bratislava 1997, 211 s.

V dňoch 24. – 25. septembra 1996 sa pod týmto názvom uskutočnil v Banskej Bystrici medzinárodný seminár. Usporiadalo ho Múzeum SNP v spolupráci s Ústrednou radou Slovenského zväzu protifašistických bojovníkov. Na konferencii sa prezentovalo 34 historikov. Zahraničie reprezentovali 4 historici – z Kanady, zo Spolkovej republiky Nemecko a z Poľska. Prítomnosť širšej historickej obce – vyučujúcich dejepisu, študentov histórie a predstaviteľov spoločenských organizácií, ako aj zástupcov masmédií, si vynútila potreba prediskutovať závažné otázky súvisiace so stále viac sa po roku 1989 objavujúcimi spochybneniami, resp. glorifikáciou udalostí a osobností, ktoré sa viažu k SNP, či už na stránkach publikácií, alebo v tlači, elektronických médiách a vo verejných vystúpeniach jednotlivcov.

Ako v otváracom prejave zdôraznil Dezider Tóth, cieľom stretnutia nebola účelová politickosť či ideologická konfrontácia, alebo vybavovanie si osobných účtov s niektorými predstaviteľmi a širšími iných (opačných) názorov na odboj a Povstanie vôbec, resp. na spoločensko-politickú situáciu v Slovenskej republike rokov 1939 – 1945.

Naopak, úsilie organizátorov smerovalo k tomu, aby referujúci na základe objektívne zistených historických faktov a interpretácie najnovších výsledkov profesionálneho vedeckého výskumu iba nedávno sprístupnených dokumentov našej i zahraničnej proveniencie poukázali na účelové polopravdy či nepravdy a nepodloženú argumentáciu, ku ktorej sa uchýľujú spochybnovatelia protifašistického odboja na Slovensku i samotného SNP v úsilí za každú cenu nekriticky obhájiť vojnový Slovenský štát a jeho vedúce osobnosti, ignorujúce doterajšie výsledky domácej i zahraničnej historiografie.

Z tohto podujatia, na ktorom bola zastúpená širšia historická obec, vyšiel po roku zborník referátov, koreferátov a diskusných vystúpení. Vystúpenia, spolu s diskusnými vystúpeniami, tak ako odzneli na seminári, sú v ňom usporiadané do viacerých blokov.

Celú problematiku uviedol referát Jána Stanislava a Dušana Halaja *K deformáciám interpretácie protifašistického odboja na Slovensku a SNP*, v ktorom sa sústredili na zhrnutie, analýzu a konfrontáciu základných argumentov odporcov Povstania.

Prvý blok zahŕňa problematiku Slovenskej republiky 1939 – 1945 s dôrazom na otázky aký to bol štát, ujasnenie pojmov fašizmus, nacizmus, rasizmus a ich súčasné podoby, na úlohu popredných predstaviteľov štátnej moci pri riadení vojnového slovenského štátu, osobitne ich zodpovednosť za holocaust na Slovensku. Analýzou ekonomiky vojnového Slovenskej republiky v ponovembrovej interpretácii nacionálne orientovaných kruhov sa zaoberal Miroslav Fabricius. Názov referátu *Usmievavé Slovensko?* symbolicky naznačuje, že autor venoval pozornosť atribútom úspechu a ekonomickej prosperity vojnového Slovenského štátu v ponímaní nacionálne orientovaných kruhov, došlo sa niektorých, závojom tajomstva zahalených prvkov vojnového slovenskej ekonomiky, týkajúcich sa napr. zlatého pokladu, Bratislavskej burzy a pod. Analyzoval súvislosti ekonomických a politických relácií tohto obdobia. *K dezinterpretáciám charakteristiky politického systému a režimu Slovenskej republiky 1939 – 1945* sa venoval referát vojenského historika Jána Korčeka. Hneď v úvode konštatoval, že samotná rozkolísanosť terminológie v otázkach zaradenia politického systému a režimu tohto štátneho útvaru do exaktného, presne vymedzeného, ale aj širšie platného historického modelu, je živnou pôdou pre dezinterpretáciu uvedených kategórií z oblasti súčasnej historiografie a politológie. Hlavné problematické okruhy deformácií danej problematiky synteticky rozčlenil do

osemnástich téz. Tému *Snahy o nové interpretácie a dezinterpretácie židovskej otázky na Slovensku* rozvíjal Pavol Mešťan. Pričom poukázal na nebezpečné prvky tendencií neoantisemitských interpretácií tejto problematiky na Slovensku po roku 1989. *Opozičnými a odbojovými prúdmi do roku 1943* sa zaoberal Vojtech Korim. Autorom príspevku *Ideológia a plány nacistov a ich dopad na Slovensko v prípade nemeckého víťazstva* je Karol Gronsky zo Spolkovej republiky Nemecko. Referent širšie analyzoval postupnosť krokov prípravy realizácie plánu – Generalplan Ost a jeho modifikácií – nacistického plánu postaveného na teórii rasizmu, s vyhladzovacím zámerom pre strednú a východnú Európu vrátane Sovietskeho zväzu, spojeného s menami Konrad Meyer a Heinrich Himmler. Na záver konštatoval, že na základe nariadených plánov nacistov so Slovanmi by v prípade vyhratej vojny po židovskom holocauste nasledoval slovanský holocaust, z ktorého by nebolo vyňaté ani Slovensko. *Poznámky k smerovaniu politiky vládnucej garnitúry SR 1939 – 1945* predniesol Milan Buroš.

Druhý a tretí blok zborníka je venovaný otázkam protifašistického odboja na Slovensku v rokoch druhej svetovej vojny a SNP a ich kontroverznému výkladu v súčasnosti, ako aj snahe odpovedať na otázku, čím bolo a je SNP v našej novodobej národnej histórii. Prednášatelia tiež reagovali na spochybňovania, že SNP bolo zradou na národe, že bolo prepolitizované a išlo vlastne len o boj o moc, či to bolo celonárodné Povstanie, či to vôbec bolo Povstanie alebo len vojenský, resp. žido-boľševický puč umelo vyvolaný a riadený zo zahraničia. V príspevkoch sa venovala pozornosť aj otázkam, či bolo Povstanie politicky a vojensky porazené, prečo sa politici a štátnici SR nepridali k Povstaniu, čo by sa stalo so Slovenskom, keby Hitler vyhral vojnu. Do druhého bloku *Slovenská armáda a ozbrojené zložky SNP* patrí už príspevok profesora žijúceho od roku 1969 v Kanade – Miroslava Lička – autora publikácie *USA v Banskej Bystrici*, ktorú roku 1995 v prepracovanom vydaní vydalo NVK v Bratislave. V tejto monografii nadviazal na štúdiu v Zborníku o Slovenskom národnom povstaní III, ktorý v osemdesiatych rokoch vyšiel v Toronte. Vo svojom vystúpení sa sústredil na zhodnotenie *Situácie na európskych frontoch počas SNP*, stručne načrtnol stav na východnom a západnom fronte, venoval sa komparácii protifašistických vystúpení v okolitých krajinách a na Slovensku. Na tematike bloku participovali i traja historici z Vojenského historického ústavu v Bratislave. Pavel Šimunič rozoberal problematiku *Povstaleckého územia*. Po historicko-metodologickom vstupe k uvedenému

termínu naznačil nevyhnutnosť hodnotiť procesy a deje na povstaleckom území z viacerých uhlov pohľadu. A to: geopolitického, geostrategického, vnútropolitického, medzinárodnopolitického, strategicko-operačného (z pohľadu Nemcov i Spojencov), ekonomického, právneho a ďalších. Autor načrtnol organizáciu a činnosť verejnej správy a samosprávy na povstaleckom území. Václav Štefánský sa zaoberal otázkami bojových operácií a vojenským priebehom Povstania. Referát predniesol pod názvom *K niektorým problémom povstaleckej armády ako rozhodujúcej ozbrojenej sily Povstania*. František Čséfal vav vystúpil *K problematike partizánskeho hnutia* a širšie rozvinul problémy zosúladenia partizánskej činnosti s potrebami príprav Povstania. Marek Orskí z Poľskej republiky predniesol príspevok *Transport slovenských povstalcov do hitlerovských táborov na Gdanskom pobreží Poľska (november 1944 – máj 1945)*. Poľský historik prispel k obohateniu poznania osudu povstalcov v táboroch v Gdansku, v Gdyni, Stutthofe a neskôr aj v Gruppe, ktoré donedávna predstavovali neznámu epizódu v dejinách Slovenského národného povstania. Priamy účastník povstaleckých bojov generálmajor v. v. Teodor Šlajchart vystúpil s koreferátom *Prípravy ozbrojeného povstania v žilinskom regióne proti nacistickým okupačným jednotkám. Návrh na uzavretie slovenskej mierovej zmluvy*. Prednášajúci mal na mysli zmier Slovákov, ktorým by sa ukončil národný spor o SNP a Slovenskom štáte rokov 1939 – 1945.

V bloku *Spochybňovanie odboja a SNP* prezentovali svoje poznatky dvaja pamätníci. Generálmajor v. v. Anton Rašľa, ktorý rozviedol problematiku *zachovávanía princípu legality v protifašistickom odboji a v SNP* a generálpor. v. v. Ján Husák. Vo svojom príspevku sa zameral na *Objektívny a neskreslený odkaz SNP*. Milan Gajdoš sa v rámci diskusie sústredil na Holocaust a Slovensko. Peter Bielik vyjadril *pripomienky k niektorým tvrdeniam vysloveným na seminári*.

Zborník uzavrelo záverečné hodnotenie seminára od Dezidera Tótha, ktorý v mene usporiadateľov okrem iného skonštatoval, že napriek úsilíu referujúcich i účastníkov o zodpovedný prístup k príprave svojich materiálov, viaceré vystúpenia, najmä však diskusia na konferencii potvrdili, že ešte stále chýba spoľahlivý objektívny výklad niektorých základných pojmov a následne aj ich správna a presná interpretácia. Poukázal na potrebu interdisciplinárnej spolupráce historikov, politológov i jazykovedcov.

Usporiadanie seminára a vydanie zborníka, ktoré sa realizovalo vďaka finančnej podpore Minis-

terstva kultúry Slovenskej republiky a Fondu Pro Slovakia treba však považovať za ďalší pozitívny krôčik k objektivizácii novodobých dejín nášho národa.

M. Stanová

STRCULA, J.: I TAK TO BOLO. 1938.
I. diel. Praha, EXACT BOHEMIA 1997, 212 s.

Autorom tejto pozoruhodnej práce je významný generál Ján Strcula, rodák z Vyšnej Boce. V priereze jeho vojenskej kariéry môžeme sledovať bohatú škálu funkcií v čs. armáde v medzivojnovom období, v slovenskej armáde po vzniku Slovenskej republiky, v I. čs. armáde na Slovensku po vniku SNP a neskôršie v partizánskom hnutí a napokon v I. čs. armádnom zbore v ZSSR, ako aj škálu funkcií v povojnovej čs. armáde až na post zástupcu veliteľa východného vojenského okruhu v Trenčíne v rokoch 1958 až 1970.

Česko-slovenský generálmajor slovenskej národnosti Ing. Ján Strcula sa narodil 4. 5. 1912 vo Vyšnej Boci, okr. Liptovský Mikuláš. Na základe pramenného materiálu – Kmenový list, VA Trnava a Osobní věstník MNO Praha 1938 – 1950 – uvádzame stručný prierez jeho profesionálnou kariérou.

Roku 1936 vyštudoval Vyššiu priemyslovú školu chemickú v Banskej Bystrici. Na Vojenskej akadémii v Hraniciach na Morave, z ktorej bol 14. 8. 1938 vyradený ako poručík delostrelectva, začal študovať roku 1937. Slúžil v 8. delostreleckom pluku vo Frenštáte pod Radhošťom.

Po vzniku Slovenského štátu v rámci slovenskej armády pôsobil v rôznych delostreleckých útvaroch. Dňom 1. 8. 1940 bol povýšený na nadporučíka delostrelectva. Zapojil sa do protifašistického odboja. Po vzniku SNP bol veliteľom partizánskeho pluku v priestore Bardejov – Čergov – Braniško. Od 3. 10. 1944 bol veliteľom delostrelectva obranného úseku „Kosatec“ II. taktickej skupiny „Fatra“ 1. česko-slovenskej armády na Slovensku. Dňom 28. 10. 1944 sa stal kapitánom delostrelectva. Po prechode SNP do hôr pôsobil v Nízkych Tatrách. 14. 2. 1945 vstúpil do 1. česko-slovenského armádneho zboru v ZSSR, kde bol zaradený ako osvetový dôstojník 5. delostreleckého pluku.

Po oslobodení bol prednostom oddelenia výchovy a osvetvy 2. divízie v Banskej Bystrici. S účinnosťou od 1. 5. 1945 bol štábnym kapitánom a od 1. 10. 1946 majorom delostrelectva. Neskôr pôsobil na MNO v Prahe. Zúčastnil sa tiež bojov proti banderovcom na Východnom Slovensku. Roku 1950 absolvoval Vojenskú akadémiu v Prahe

a v roku 1957 Vojenskú akadémiu generálneho štábu v Moskve. Bol veliteľom divízie a v rokoch 1958 až 1970 zástupcom veliteľa 2. vojenského okruhu (od 1. 9. 1965 Východný vojenský okruh) v Trenčíne. V roku 1972 bol preložený do zálohy.

Bol poslancom Slovenskej národnej rady a Federálneho zhromaždenia ČSSR. Bol mu udelené tieto vyznamenania:

Rad SNP II. triedy (1945), Čs. vojenská medaila Za zásluhy II. stupňa (1946), Čs. vojenský kríž 1939 (1947), Za víťazstvo nad Nemeckom (1948, sovietske), Vojnový kríž (1948, poľské), vyznamenanie Za vynikajúcu prácu (1955), medaila Za zásluhy o obranu vlasti (1955), Rad červenej hviezdy (1959), Rad červenej zástavy (1969).

Jeho monografia *I tak to bolo. 1938* je sondou do samých začiatkov jeho vojenskej služby: Strcula po vyštudovaní Vyššej priemyselnej školy chemickej v Banskej Bystrici narukoval do armády práve v čase rastúceho napätia z ohrozenia republiky hitlerovským Nemeckom, komplikovaného národnostným zložením čs. armády, ktorú z podstatnej časti tvorili aj vojaci a dôstojníci nemeckej národnosti z pohraničných oblastí. Autor v tomto období prežil svoju osobnú drámu, najmä keď bol ako poručík delostrelectva 14. 8. 1938 vyradený z Vojenskej akadémie v Hraniciach na Morave a nastúpil k 8. delostreleckému pluku do Frenštátu pod Radhošťom, s ktorým prežil septembrovú mobilizáciu.

Kniha je písaná pútavým spôsobom, môže sa však vynoriť nejasnosť, o aký literárny druh ide. Úvod signalizuje, že ide o pamäti, ale štýl sa približuje k historickému románu. Autor píše nepochybne o sebe, ale nevedno prečo sa schováva za hlavného hrdinu, ktorý má iné meno. Za týchto okolností nie je jasné, či ostatné osoby sú vymyslené, alebo ide o reálne osoby. Preto nie je ani jasné, či máme posudzovať prácu z hľadiska historického, alebo skôr literárneho. Čítanie ruší nezvládnutá redakčná úprava.

Autor sa evidentne spoliehal na svoju pamäť, nepokúsil sa nenásilne posilniť svoje rozprávanie spresňujúcimi historickými faktmi, napríklad kedy bol zraz sudetských Nemcov v Karlových Varoch, čo si mohol ľahko zistiť. Ani raz nepoužil nejaký historický prameň, napríklad dokument alebo dobové noviny, čím by navodil historickú autenticitu. Je to škoda, pretože vyslovené názory, postoje, citové zážitky, ktoré si pamätal, vyjadril dosť presne a v tom je práve najsilnejšia stránka práce – silný citový zážitok. Kniha umožňuje, aby to, čo prežívali mladí dôstojníci čs. armády v roku 1938 s odstupom zhruba 60 rokov, svojím spôsobom prežíval aj čitateľ.

Práca preukazuje dôvernú znalosť dôstojníckeho prostredia. Na postojoch a činoch jednotlivých osôb autor zrozumiteľne, príťažlivo a neidealizovane odkryl jeho vnútorné rozpory – kastovníctvo, spanštenosť a konzervatívnosť časti vyšších dôstojníkov, ktorí v momentoch najvyššieho ohrozenia republiky pri zbabelom politickom vedení krajiny vytvárali neriešiteľné situácie pre tých, čo mali a chceli republiku brániť. Ohrozenie života a krajine psychické vypätie preverilo vlastnosti a schopnosti nižších veliteľov. Niektorí situáciu zvládli, iní nie. V politickom chaose, pri izolácii od vyšších stupňov velenia, musel každý veliteľ prežiť peklo vlastného rozhodovania. Nebolo ich vinou, že schopní i neschopní velitelia skončili rovnako – museli ustúpiť z vybudovaných obranných postavení do vnútrozemia, čo bola tragédia ich samých a následne celej republiky.

Práca poodkrýva jeden významný a možno zabudnutý fakt vo vojenských dejinách Slovenska, opisuje udalosti, ktoré na vlastnej koži prežili v Čechách a na Morave aj dôstojníci slovenskej národnosti. Život v pohraničí, mobilizácia a vraždenie sudetských fanatikov v roku 1938 – to bola neplánovaná a neorganizovaná výchova budúcich dôstojníkov slovenskej armády a budúcich veliteľov I. čs. armády na Slovensku počas SNP k nenávisti voči násilium a k odporu proti fašizmu.

P. Vimmer

DEIGHTON, L.: *KREV, SLZY A POŠETI-LOST. V NEJTEMNĚJŠÍ HODINĚ DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY.* Praha, ARGO 1996, 658 s.

Slovenskému čitateľovi literatúry faktu a záujemcovi o vojenskú históriu iste netreba predstavovať britského spisovateľa Lena Deightona (Londýn, 1929). Je nepochybne známym českými prekladmi vynikajúcich historických štúdií *Stíhač* a *Blitzkrieg*, zachytávajúcích leteckú bitku o Britániu a nemecké západné ťaženie roku 1940.

Publikácia je voľným pokračovaním *Blitzkriegu*. Autor v nej svojim nesmierne pútavým a zrozumiteľným štýlom zobrazuje obdobie rokov 1940 – 1941, keď Britské impérium osamotene vzdorovalo náporu hitlerovského Nemecka a jeho spojencov. V šiestich kapitolách postupne rozoberá bitku o Atlantik, pokorenie kontinentálnej Európy nacistami, boje v Stredomorí a leteckú vojnu. Posledné časti sú venované operácii Barbarossa a vstupu Japonska do vojny. Okrem opisu najdôležitejších bojových operácií sa môžeme dozvedieť o málo známej kampani vo východnej Afrike, pronemeckom povstaní v Iraku, porážke vichystických

vojsk v Libanone a Sýrii, o japonskej agresii proti Číne a bitke na Chalchyn Gole. Autor nás oboznamuje so stratégiou a taktikou bojujúcich strán, vedecko-technickým rozvojom, špiónážnou činnosťou i historickým pozadím udalostí. S nezameniteľným anglickým zmyslom pre humor poukazuje na silné a slabé stránky jednotlivých štátnikov a vojvodcov. Navyše všetko dopĺňa spomienkami priamych účastníkov vojny. Okrem faktografickej má Deightonovo dielo i vysokú literárno-umeleckú hodnotu.

Monografia je jedným z najlepších titulov literatúry faktu, ktoré sa objavili na pulkoch našich kníhkupectiev. Jeho hodnotu len zvyšuje vynikajúci preklad Jaroslava Hrbeka. Kniha vyšla na kvalitnom papieri, obsahuje fotografickú prílohu, množstvo ilustrácií, máp a tabuliek. Napriek pomerne vysokej cene (cca 300 Sk) ju preto možno len odporučiť.

T. Klubert

KOREJSKÁ VÁLKA 1950 – 1953. DĚJINY KONFLIKTU OČIMA KORESPONDENTA ASSOCIATED PRESS. Zostavil **D V O R C H A K, R.** J. Brno, JOTA 1996, 320 s.

Aj na Slovensku dobre známe brnianske vydavateľstvo Jota vydalo knihu, aspoň čiastočne zaplňajúcu informačnú medzeru, ktorú pociťuje naša verejnosť o konflikte na Kórejskom polostrove. Doteraz sa o ňom mohla dozvedieť len z publikácií podfarbených komunistickou ideológiou v minulom režime alebo z krátkych slovníkových hesiel.

Kórejská válka 1950 – 1953 nie je historickou štúdiou, taký cieľ si jej tvorcovia ani nekladli. Je to pohľad na vojnu očami korešpondentov a fotografov americkej tlačovej agentúry AP. Nejde preto o nestranný pohľad, ale o zážitky ľudí, ktorí boli priamo pri tom – reportérov sprevádzajúcich vojská OSN bojujúce proti severokórejským agresorom a ich čínsko-sovietskym pomáhačom. Napriek pochopiteľnej zaujatosti ide o pútavé dielo. Z pohľadu frontových vojakov môžeme sledovať kórejský konflikt od jeho počiatku v júni 1950 až do uzavretia pchanmundžonského prímeria. Autori sa však nevyhýbajú ani opisu politického zákuľisia Kórejskej vojny. V osobitných rámečkoch sa čitateľ navyše dozvie o amerických poľných nemocniciach MASH, rasovej segregácii v americkej armáde, podmienkach v komunistických zajateckých táboroch a mnohé ďalšie zaujímavosti.

Monografia vyšla na kvalitnom papieri vo väčšom formáte. To umožňuje dobre vyniknúť počet-

ným a skutočne kvalitným fotografiám. Výborný preklad je dielom Jiřího Fidlera a Vladimíra Piláta. Ak sa dá knihe niečo vyčítať, sú to nie celkom vydarené mapy.

T. Klubert

VONDRÁŠEK, V. – CHRASTIL, S. – NĚMEC, P.: PŘÍPRAVA VYŠŠÍCH A ŠTÁBNÍCH DŮSTOJNÍKU V ČS. ARMÁDĚ V LETECH 1918 – 1993. Brno, VOJENSKÁ AKADEMIE 1996, 222 s.

Kolektív pracovníkov Vojenskej akadémie v Brne sa podujal spracovať problematiku, ktorá má kľúčový význam pre objasnenie procesu formovania odborných kvalít elity veliteľského zboru bývalej čs. armády a tým aj širších otázok jej výstavby a činnosti. Cieľom autorov nie je podrobná analýza zvolenej tematiky, ale uskutočnenie „prvni hlubší sondy“ do nej. Tento prístup je ovplyvnený najmä poslaním publikácie, ktorá je určená predovšetkým študentom a vedeckopedagogickému zboru spomenutej vojenskej školy.

Práca je rozdelená na textovú a prílohovú časť. Textová časť (má 82 strán) tvorí deväť kapitol, ktoré v stručnej, ale výstižnej a faktograficky bohatej forme mapujú jednotlivé časové periódy prípravy vyšších veliteľov a štábných dôstojníkov čs. armády.

Prvá kapitola je venovaná prechodnému obdobiu výstavby armády v rokoch 1918 – 1921. Zaoberá sa najmä aktívnou úlohou francúzskej vojenskej misie pri vytváraní základných organizačných kontúr čs. vojenského školstva a pri organizovaní prvých kurzov pre výchovu dôstojníkov generálneho štábu. V druhej kapitole sa autori sústreďujú na organizačné a obsahové otázky prípravy veliteľských kádrov na Válečnej škole v Prahe v rokoch 1921 – 1934. Hlavným obsahom ďalších dvoch kapitol je činnosť Vysokej školy válečnej v Prahe od jej vzniku r. 1934 (reorganizáciou a premenovaním Válečnej školy) po skončenie všetkých foriem štúdia v marci 1938 v súvislosti s príchodom nemeckých okupantov a likvidáciou čs. brannej moci. Pri rozbere požiadaviek kladených na výber poslucháčov, obsahové zameranie výučby, úroveň teoretickej a praktickej pripravenosti absolventov, ako aj v kontexte rozvoja vojenskoteoretickej práce príslušníkov Vysokej školy válečnej autori zdôrazňujú, že škola sa už krátko po svojom vzniku stala „garantom rozpracování československé vojenské doktríny a její aplikace v praxi“.

Ďalšie kapitoly publikácie sú venované príprave dôstojníkov pre vyššie a štábne funkcie čs. ar-

mády po skončení druhej svetovej vojny. Piata kapitola sa zaoberá danou problematikou v rokoch 1945 – 1948. Sleduje predovšetkým podmienky štúdia na Vysokej škole vojenskej, ktorá kontinuálne nadviazala na existenciu Vysokej školy válečnej v 30. rokoch. Pomerne veľkú pozornosť v nej autori sústredili na rozbor prejavu prezidenta E. Beneša pri slávnostnom otvorení tejto školy a ním prezentovaných požiadaviek na vzdelávanie vojenských kádrov. Zložité procesy organizačných a obsahových zmien vo vojenskom školstve v rokoch 1948 – 1951 je charakterizovaný v šiestej kapitole. Je tu zobrazené úsilie novej čs. mocenskej elity o prerušenie kontinuity vojenského školstva s predchádzajúcim vývojom a o jeho všestranné prispôbenie sovietskemu modelu. Siedma kapitola rieši otázky vzdelávania vojenských kádrov na Vojenskej akadémii v Prahe v rokoch 1951 – 1958. Zostávajúce dve kapitoly sa potom zaoberajú prípravou vyšších a štábných dôstojníkov na Vojenskej akadémii (1958 – 1993) v Brne.

Do prílohovej časti publikácie autori zaradili kópie alebo odpisy 42 dokumentov, ktoré dokresľujú a dopĺňajú problematiku rozoberanú v texte. Dotýkajú sa jej širších politických a spoločenských súvislostí, približujú otázky organizačnej výstavby čs. armády a vojenského školstva vôbec, otázky vnútornej organizácie vysokých vojenských škôl a obsahového zamerania výučby na nich a uvádzajú aj údaje o personálnom zložení vedeckopedagogického zboru, poslucháčov a absolventov niektorých škôl.

Publikácia je spracovaná na základe štúdia archívnych materiálov vo Vojenskom historickom archíve v Prahe a Vojenskom správnom archíve v Olomouci. Predstavuje preto cenný zdroj informácií a faktografických údajov aj pre profesionálnych vojenských historikov, ktorí sa zaoberajú problematikou bývalej čs. armády. Upúta však aj ostatných záujemcov o novšiu vojenskú históriu.

J. Štaigl

KAMAS, D.: VÁLKA VE VIETNAMU (1964 – 1975). NEJDELSÍ A NEJKRVAVĚJŠÍ KONFLIKT DRUHÉ POLOVINY 20. STOLETÍ. Olomouc, Votobia 1997.

Koncom roka 1997 sa na trhu objavila publikácia vydavateľstva Votobia s podtitulom *Nejdelší a nejkrvavější konflikt druhé poloviny 20. století*.

Autor nechce podrobne mapovať konflikt v juhovýchodnej Ázii, ale usiluje sa priblížiť aspoň najdôležitejšie, prípadne najzaujímavejšie akcie vietnamskej vojny.

Obsah ôsmich kapitol čitateľov v základných obrysoch oboznámi s problematikou konfliktu vo Vietname. Chronologicky spracúva históriu vzniku konfliktnej situácie od porážky francúzskych koloniálnych vojsk pri Dien-bien-phu v roku 1954. Začína príchodom amerických poradcov do južného Vietnamu, keď sa vytvorila americká vojenská misia MAAG (Military Assistance Advisory Group), cez vznik ozbrojených síl a letectva. Všíma si vzrast guerilového boja Viet-congu, prvé akcie vojsk južného Vietnamu a posilnenie amerického vojenského kontingentu.

Ďalej sú v publikácii opísané významné operácie, do ktorých sa postupne zapájali americké jednotky, ako napríklad operácia Cedar falls (útok na Železný trojuholník), operácia Junction City, boj proti Giapovej ofenzíve Tet, inváziu do Kambodže i bombardovanie severného Vietnamu jednotkami

amerického letectva (USAF) a námorníctva (US NAVY).

Autor si všíma aj vzrast protestného hnutia v USA a ďalších krajinách proti vojne vo Vietname, ako aj neschopnosť zúročiť zatlačenie Vietcongu a armády severného Vietnamu do defenzívy a následný odsun Američanov.

Prenechanie bojových operácií armáde južného Vietnamu malo za následok oslabenie obrany Vietnamskej republiky, ktorý vyústil do útoku severného Vietnamu na juh. Následkom bola porážka juhu a zjednotenie oboch Vietnamov roku 1975.

Silnou stránkou publikácie sú prílohy, v ktorých sa čitateľ oboznámi s výzbrojou i taktikou bojujúcich armád, ako aj obrazová príloha zobrazujúca techniku a zbrane protivníkov. Naopak, slabinou je úplná absencia použitých prameňov, či výberovej bibliografie.

J. Šimko

KRONIKA

NÁRODNÁ RADA V KONTEXTE SLOVENSKÝCH DEJÍN 50. výročie vzniku prvej Slovenskej národnej rady

Úsilie slovenského národa o naplnenie neodňateľného práva na sebaurčenie, uznanie národnej svojbytnosti a dosiahnutie štátnej samostatnosti prechádzalo v kontexte európskych dejín zložitým, často protirečivým historickým vývojom. Koncom prvej polovice 19. storočia, v súvislosti s európskym revolučným pohybom v rokoch 1848 – 1849, dospelo nielen do štádia jasného formulovania národných cieľov, ale aj inštitucionalizácie foriema a prostriedkov na ich dosiahnutie v podobe konštituovania prvej Slovenskej národnej rady v septembri 1848. 150. výročie tohto aktu sa tak nepochybne stalo autentickou príležitosťou pripomenúť si tento bytostne slovenský národný orgán v celom zložitom vývoji, v mnohých jeho formách a podobách, ktoré v jednotlivých obdobiach nadobudol, v súvislosti s úlohami, ktoré mu kategorický imperatív čias prikazoval riešiť. To všetko v konkrétnych historických podmienkach, s konkrétnymi limitujúcimi faktormi, s blízkymi i vzdialenejšími cieľmi, s konkrétnymi osobami a obsadením.

Pri tejto príležitosti usporiadali Národná rada Slovenskej republiky, Slovenská historická spoločnosť pri SAV a Slovenský historický ústav Matice slovenskej, s aktívnym príspevom iných historických pracovísk (Politologický kabinet SAV, Vojenský historický ústav, Historický ústav SAV, Filozofická fakulta UK a Parlamentný inštitút Kancelárie NR SR) v dňoch 21. – 22. apríla 1998 v Častej – Papierničke vedeckú konferenciu Národná rada v kontexte slovenských dejín.

Vedeckú konferenciu otvoril podpredseda NR SR Marián Anđel. Pripomenul, že ňou sa začína celá séria vedeckých i vyslovene slávnostných podujatí, ktorá vyvrcholí slávnostným zasadáním NR SR v septembri 1998.

Slávnostné príhovory predniesli predseda NR SR Ivan Gašparovič, predseda Matice slovenskej Jozef Markuš a predseda SHS pri SAV Viliam Čičaj.

I. Gašparovič vo svojom príhovore zdôraznil, že utvorenie SNR v roku 1848 položilo základy parlamentarizmu na Slovensku a zároveň akcentoval historické poznanie, že štátne útvary sa udržujú ideami, na ktorých vznikli.

J. Markuš zvýraznil myšlienku, že na dejiny netreba zabúdať, lebo v sebe obsahujú poznanie, seba-poznanie, z čoho vyplýva i cesta vpred, bez toho by sme sa dopúšťali iba opakovania starých chýb.

V. Čičaj poďakoval spoluorganizátorom a načrtnol myšlienku, že koncové číslo osem sa v leto počtoch stalo akýmsi magickým číslom našich dejín.

Pracovnú časť rokovania otvoril J. Hučko z Filozofickej fakulty UK referátom *Prvá Slovenská národná rada (1848 – 1849)*, v ktorom exaktne analyzoval význam tohto historického počínu pre ďalší vývoj a výsledky slovenského národno-emancipačného úsilia.

Na tento príspevok organicky nadviazal M. Podrimavský s referátom *Otázka národnej a politickej reprezentácie 1850 – 1914*, v ktorom rezonovala myšlienka, že Slovensko potrebovalo takú politickú reprezentáciu, ktorá by tlmočila a presadzovala jeho záujmy. Zároveň načrtnol limity doby a zložitý proces formovania takej reprezentácie až na prah prvej svetovej vojny.

M. Pekník z Politologického kabinetu SAV v referáte *Slovenská politika a pokus o konštituovanie SNR v roku 1914* plasticky načrtnol roztrieštenosť oficiálne etablovaných prúdov slovenskej politiky v predvečer, ale najmä na začiatku prvej svetovej vojny. Akcentoval, ako slovenskej národnej veci škodili rozpory a skutočnosť, že i názory na dosiahnutie jednoty sa rozchádzali. Za týchto okolností pokus o konštituovanie SNR nemohol dopadnúť inak ako neúspešne.

Popoludňajšiu časť rokovania prvého dňa otvoril M. Hronský z Vojenského historického ústavu referátom na tému *Vznik a činnosť druhej SNR (1918 – 1919)*. Zdôraznil odlišnosť historických podmienok v českých krajinách a na Slovensku (maďarská okupácia, represívna činnosť maďarských orgánov), ktoré zásadným spôsobom ovplyvnili i subjektívne a objektívne predpoklady SNR na hladké prevzatie moci po vzore pražského Národného výboru a tým i vybudovanie si adekvátnej pozície na Slovensku. Analyzoval zložitnosť procesu začleňovania Slovenska do novovzniknutého československého štátu, miesto a úlohu, ktorú mala SNR aktívne v ňom zastávať, ktorú v kontexte majority českých záujmov mohla zastávať a ktorú nakoniec, i zásluhou čechoslovakisticky orientovaných slovenských politikov, zastávala.

P. Zelenák z FF UK vo svojom referáte *Predstavy o slovenských štátnych orgánoch v medzivojnovom období* načrtol základné modely týchto orgánov v rámci župného zriadenia, krajinského zriadenia, autonómie a národnostného štatútu a kontúry zápasov o tieto modely.

Referát J. Jablonického z Politologického kabinetu SAV *Príprava a vznik ilegálnej SNR* analyzoval a hodnotil problematiku zjednotenia protifašistického odboja na Slovensku na báze Vianočnej dohody z konca roka 1943, vytvorenie ilegálnej SNR a jej úlohu v príprave celonárodného povstania.

P. Šimunič z Vojenského historického ústavu v referáte *Povstalecká SNR* hodnotil činnosť tohto orgánu v oblasti demokratizácie pomerov na povstaleckom území, všestranného zabezpečovania ozbrojeného boja na povstaleckých frontoch a vo vzťahu k čs. exilovej vláde v Londýne vedenej prezidentom Edvardom Benešom. Akcentoval záver, že povstalecká SNR ako prvá naplnila ambície svojich predchodkýň a na povstaleckom území sa stala skutočnou zákonodarnou a výkonnou mocou. Zabezpečila, že fungovalo ako samostatná hospodárska a politicko-správna jednotka, nezávislá od vlády v Bratislave a v Londýne. Osobitne zdôraznil skutočnosť, že pod politickým vedením SNR sa zásadne zmenil charakter účasti Slovana na prebiehajúcim svetovom vojnovom konflikte.

V. Štefánský zo Slovenského historického ústavu MS v referáte *Povojnová SNR v rokoch 1945 – 1947* načrtol zápas slovenskej povstaleckej politickej reprezentácie o presadenie výdobytkov Slovenského národného povstania do praxe obnovy spoločného štátu Čechov a Slovákov. Zároveň analyzoval i príčiny a výsledky eliminácie veľkej časti týchto výdobytkov SNR troma „pražskými dohodami“.

M. Barnovský z Historického ústavu SAV predniesol referát *SNR počas jesennej politickej krízy na Slovensku a februárového prevratu*. Načrtol proces postupnej politicko-mocenskej eliminácie výsledkov demokratických volieb na Slovensku na jar 1946 a prechod jednotlivých predstaviteľov pôvodne jednotnej povstaleckej garnitúry Demokratickej strany a Komunistickej strany Slovenska na protichodné politické pozície. A to až po priebeh februárového prevratu na Slovensku a dôsledky z toho vyplývajúce pre SNR a dovtedy demokratický charakter jej obsadenia a činnosti.

Prvý rokovací deň uzavrel referátom Slovenská emigrácia a národné rady v zahraničí F. Vnuk zo Slovenského historického ústavu MS. Osvetlil aktivity bývalého čs. veľvyslanca v Paríži Š. Osuského v rokoch 1939 – 1940 na založenie SNR a vymedzenie slovenskej časti zahraničného II. odboja s vlastnými národnými programovými cieľmi i nevyberanú politickú likvidáciu týchto pokusov zo strany Edvarda Beneša.

Súčasťou prvého rokovacieho dňa bola i bohatá a búrlivá diskusia. Vystúpili v nej P. Markuliak z UMB v B. Bystrici, R. Letz z Ped. F UK, J. Klimko, veľvyslanec SR v Rakúskej republike, J. Šulaj, K. Zavačák z VDŠP SAV, F. Vnuk a M. Hronský.

Vysokú odbornú a spoločenskú úroveň podujatia, dokumentovanú i účasťou podpredsedu vlády SR J. Kalmana, ministerky školstva SR E. Slavkovej, štátneho tajomníka Ministerstva kultúry O. Pánisa, predsedu SAV Š. Lubyho a viac ako desiatky poslancov NR SR, zvýraznila i slávnostná recepcia, podávaná predsedom NR SR I. Gašparovičom.

Rokovanie druhého dňa konferencie otvoril riaditeľ SHÚ MS J. Bobák. M. Štefánský z Politologického kabinetu SAV v podnetnom referáte *SNR v období 1949 – 1967* analyzoval a hodnotil jej činnosť v dlhom časovom úseku, v podstate od februárového prevratu v roku 1948 a až po začiatok obrodného procesu na Slovensku a v Československu. V tomto kontexte i postupný návrat SNR do postavenia plnohodnotného slovenského národného orgánu, zápasy o charakter a ciele reformy na Slovensku.

Na referát M. Štefánskeho nadviazal referát J. Uhera z Politologického kabinetu SAV *SNR v roku 1968*. Analyzoval príčiny národno-demokratického charakteru reformy na Slovensku v porovnaní s občiansko-demokratickým vývojom v Čechách, zhodnotil pozitívny prínos M. Gosiorovského k impulzom na federatívne usporiadanie štátoprávných vzťahov Čechov a Slovákov.

J. Žatkuliak, zastupujúci na konferencii Parlamentný inštitút Kancelárie NR SR, v referáte *SNR a Slovensko v rokoch 1969 – 1989* zhodnotil zložitú obdobie tzv. normalizácie, tak ako osudovo zasiahlo do života slovenskej spoločnosti i činnosti SNR. Zaoberal sa rozpačitými reakciami na „perestrojku“ a „glasnost“ v bývalom ZSSR a akcentoval nevyhnutnosť výustenia vývoja do novembra 1989.

Záverečný referát predniesla D. Siváková z Parlamentného inštitútu Kancelárie NR SR na tému *Slovenský parlament v kontexte transformácie spoločnosti po roku 1989*. Načrtla zložitý proces obnovy demokratických a pluralitných zastupiteľských princípov SNR a neskôr NR SR na základe výsledkov demokratických volieb v rokoch 1990, 1992 a 1994, úlohu SNR v procese formovania modernej slovenskej štátnosti (Deklarácia zvrchovanosti, prijatie Ústavy, ústavného zákona o zániku čs. federácie a iné), bu-

dovanie štátneho organizmu a politického systému nového štátu a úlohu SNR pri etablovaní Slovenskej republiky ako nového fenoménu európskej politiky.

I v druhom rokovanom dni bola bohatá diskusia, v ktorej vystúpili K. Zavacká, podpredseda NR SR R. Filkus, M. Štefánský, S. Sikora, J. Londák, I. Kamenec z HÚ SA V, J. Baďurík z FF UK, J. Uher z PK SA V, nezávislý poslanec NR SR A. Hrnko a ďalší.

Vedecká konferencia po všetkých stránkach splnila svoje odborné i spoločenské poslanie a verejnosť bude hlbšie oboznámená s jej obsahom formou pripravovaného zborníka.

P. Šimunič

MEDZINÁRODNÁ KONFERENCIA O RAKÚSKO-UHORSKU AKO MNOHONÁRODNOSTNOM ŠTÁTE

Rok osemdesiateho výročia zániku habsburskej monarchie poskytuje mnoho podnetov na medzinárodné vedecké podujatia, kde sa skúmajú najrôznejšie aspekty rovin života vo vtedajšom Rakúsko-Uhorsku. V dňoch 23. – 24. apríla 1998 sa v poľskom Krakove uskutočnilo jedno z nich. Zameralo sa najmä na mnohonárodný charakter podunajskej monarchie a interetnické vzťahy, ktoré vtlačali pečať všetkým oblastiam politiky, ekonomiky a kultúry. Organizátormi podujatia bol Historický ústav krakovskej Jagellonskej univerzity, viedenský Ústav východnej a juhovýchodnej Európy so svojimi pobočkami, Centrum nemeckých štúdií vo francúzskom Štrasburgu a krakovský Generálny konzulát Rakúskej republiky.

V starobylej a renovovanej historickej budove univerzity (Collegium Maius) otvoril podujatie rektor univerzity, dekan jej filozofickej fakulty a rakúsky generálny konzul. Úvodný referát predniesla na tému *Nacionalizmus, byrokracia a ústava W. Heindlová* (Viedeň). Rozviedla v ňom poznatky svojho dlhoročného štúdia rakúskeho úradníctva so zreteľom na národnostnú štruktúru a interetnické vzťahy. W. Rauscher (Viedeň) nadviazal referátom o inštitúte rakúsko-uhorských delegácií vo vzťahu k spolenectvu s Nemeckom. Z tohto zorného uhla analyzoval postoje jednotlivých politických strán a prúdov v monarchii. J. Nouzille (Štrasburg) si z hľadiska národnostných vzťahov všimol situáciu v rakúsko-uhorskej armáde, v jej vzdelávacích zariadeniach, a najmä v jej dôstojníckom zbore. Tomuto referátu sa budem venovať obširnejšie v druhej časti správy. V diskusii sa na jeho margo konštatovalo, že jazykové znalosti dôstojníkov boli vo všeobecnosti lepšie ako v prípade úradníkov. N. Pietriová (Štrasburg) sa cez osobnosť baróna K. L. von Brucka zamyslela nad projektom hospodárskej Mitteleuropy, pričom rakúsko-pruské (monarchia – Zollverein) vzťahy boli v centre jej pozornosti. Aj ona dospela k názoru, že obojstranný antagonizmus našiel výraz najprv v peripetiách okolo obchodnej zmluvy z roku 1865 a až potom rozhodli zbrane pri Hradci Králové.

Druhý poldeň otvorila G. Humbertová-Knitelová (Damask / Štrasburg) literárno-historicky zameraným referátom, v centre ktorého stál spisovateľ Karl Emil Franzos a jeho chápanie nadnárodných pozícií aristokracie. E. Brix (Londýn) sa v pozoruhodnom príspevku zamyslel nad protirečieniami česko-nemeckého vzťahu v Čechách v období 1848 – 1918 a príčinami, prečo nedospelo k národnému porozumeniu. Na zaujímavých príkladoch z rôzneho priebehu Schillerových osláv, rozdelenia pražskej univerzity až po celý rad regionálnych konfliktov dospel k záveru, že základným problémom česko-nemeckého vzťahu sa stalo spolužitie „nebeneinander“, a nie „miteinander“. J. Malíš (Brno) predstavil Moravu ako multietnický organizmus so všetkými problémami straníckej a parlamentnej politiky, vrátane moravských špecifik a známeho moravsko-nemeckého vyrovnania. R. Holec (Bratislava) z podobného hľadiska osvetlil vývojové tendencie a zvláštnosti národnostnej štruktúry Slovenska s dominantnými asimilačnými trendmi, príčiny a dôsledky tohto stavu pre jednotlivé oblasti spoločenského života. Škoda, že na konferenciu neprišiel pôvodne prihlásený Z. Szász (Budapešť), ktorý mal hovoriť o národnostnej politike uhorských vlád, a tak mohol z druhej strany doplniť slovenský referát. Večer prijal účastníkov konferencie na pôde Generálneho konzulátu Rakúskej republiky ďalší z hostiteľov, konzul A. Längle.

Druhý deň rokovania sa začal poľskými príspevkami. K. Zamorski (Krakov) predniesol referát o demografickej transformácii v Haliči na pozadí celoeurópskych demografických trendov (najmä vzťahu medzi pôrodnosťou a úmrtnosťou). V diskusii sa upozornilo najmä na dôsledky asimilačných procesov, ktoré skresľujú štatistické údaje. S poslucháčsky vďačným referátom vystúpil Z. Fras (Wrocław), keď hovoril o vnímaní postavy cisára Františka Jozefa v predstavách, názoroch a verejnej mienke obyvateľov, resp. jednotlivých sociálnych vrstiev Haliče. Opísal priebeh haličských ciest panovníka (vrátane početných manévrov na haličskej pôde) a kľíše frazeológiu miestnej tlače. Diskusia rozviedla všeobecnú platnosť mý-

tu dobrého cisára, ktorý pretrvával napriek všetkým civilizačným procesom. I. Röska-Rydelová (Krakov) hovorila o Nemcoch v Haliči, o dejinách ich osídlenia, štatistických problémoch v ich zachytávaní a pod. Práve posledný uvedený problém bol najvd'áčnejšou témou v diskusii – interpretácia štatistického zachytenia či už Nemcov, alebo napr. Židov, si vyžaduje rozsiahlu metodologickú prípravu a pomocný materiál. Zložitá dobová jazyková situácia neraz neumožňuje presne identifikovať etnické hranice. Všetky problémy dnešného historika v súvislosti so štatistikami, a to sa v plnej miere týka aj uhorských údajov, súvisia s chápaním sčítania ľudu ako politického nástroja. Poldeň uzavrel referát M. Wakounigovej (Viedeň), ktorá hovorila o politických súvislostiach nástupu Agenora Goluchowského do funkcie ministra zahraničných vecí a o politickom vývoji v prvých piatich rokoch jeho pôsobenia (1895 – 1898), najmä z hľadiska vzťahu monarchie k Nemecku a Rusku.

Posledný poldeň otvoril spoločný referát G. Dabringera (Viedeň) a J. Rydelovej (Krakov). Venoval sa životnej ceste H. Halbana-Blumenstoka, ktorý sa z haličského novinára vypracoval na vysokého vládneho úradníka vo Viedni. A. Cetnarowicz (Krakov) sa zaoberal postojmi poľských poslancov na rišskom sneme k juhoslovenskej otázke v 70. rokoch 19. storočia. V tejto súvislosti si všimol ich názory na rôzne federalizačné plány a kontakty s Turekom. Slovinská historička I. Gantar-Godinová (Ljubľana) sa venovala svojej dlhoročnej výskumnej téme a zhmula problematiku česko-slovinských vzťahov na prelome 19. a 20. storočia, a to vo všetkých sférach. Konferenciu zakončil syntetizujúci referát A. Suppana (Viedeň), ktorý sa pokúsil o sociálno-politické porovnanie postavenia jednotlivých národov v rakúskej a uhorskej polovici monarchie. Žiadny z národov, ktorý bol do roku 1918 v monarchii menšinou, nebol podľa Suppana po roku 1918 ako väčšinový demokratický voči iným menšinám v novovzniknutých štátoch.

Konferencia prebiehala v pracovnom duchu, po každom referáte, resp. dvojici referátov sa rozprúdila rozsiahla a na podnety bohatá diskusia. V posledný večer dostali účastníci pozvanie do múzea Rydlówka na predmestí Krakova – v Bronowiciach, kde strávili niekoľko príjemných hodín s dobovou hudbou a kostýmami, v interiéroch 19. storočia, o ktorom predtým celé dva dni tvorivo rozkovali.

Vojenskej histórii sa v plnej miere venoval predovšetkým referát profesora vojenskej akadémie v Saint-Cyr Jeana Nouzilleho, známeho v poslednom čase najmä syntetickými dejinami Sedmohradska, ktorá už vyšla v piatich jazykových mutáciách. Keďže jeho referát sa týkal dôstojníckeho zboru rakúsko-uhorskej armády na prelome 19. a 20. storočia, výňatok z neho bude nepochybne zaujímavý aj pre slovenských odborníkov. Je postavený na hláseniach francúzskych vojenských atašé z vojenského archívu vo Vincennes, čo je vzhľadom na materiál jeho silnou, ale súčasne aj slabou stránkou. Istá jednostrannosť pohľadu je totiž spôsobená najmä tým, že v nedostatočnej miere využíva najnovšie výsledky stredo- a juhovýchodných vojenských historikov.

Medzi hlavné problémy armády monarchie, ktoré však len čiastočne zamestnávali panovníka ako jej najvyššieho veliteľa, zaraďovali francúzski vojenski odborníci (ale napr. aj Moltke) otázku najvyššieho velenia a jazykový problém. Veliteľské špičky boli poznačené tým, že svoju kariéru začali v úplne iných podmienkach, v čase platnosti starého služobného poriadku, pričom za vlastné postavenie vd'áčili najmä svojmu pôvodu. Tu treba hľadať korene mnohých chybných rozhodnutí a prehier armády podunajskej monarchie. Pred rokom 1848 dôstojnícky zbor tvorila výlučne šľachta a v jeho radoch slúžili početní zahraniční dôstojníci. Po porážke roku 1859 už cudzincov v armáde nebolo a v nasledujúcich desaťročiach sa postupne znižoval podiel šľachty v dôstojníckom zbere. Po vyrovnaní nájdeme medzi generalitou už viaceré príklady pochádzajúce z poddôstojníckych rodín. Podľa vojenského schematizmu z roku 1878 spomedzi 506 generálov a plukovníkov 151 nemalo šľachtický pôvod. Vysokie šľachty bolo relatívne málo – 2 princovia, 13 kniežat, 17 arcikniežat a 28 grófov. V rámci pechoty bolo z 8517 dôstojníkov len 14 percent šľachtického pôvodu, pri delostrelectve (1627 dôstojníkov) ešte menej – len 9 percent, naopak pri jazdecktve (1457 dôstojníkov) 46 percent a pri technických jednotkách (333 dôstojníkov) ešte viac. Všade primerane stúpaniu hodností stúpali aj podiel šľachty. V celoarmádnom rámci medzi poručíkmi a nadporučíkmi už prevládali nešľachtici. Napriek demokratizácii armády stretávalo sa presadzovanie moderných ideí a kritického ducha naďalej s odporom, najmä na najvyšších miestach štátu, o čom najlepšie svedčí osud arcivojvodu Johanna Salvatora.

Vážnym a špecifickým problémom zostávala viacjazyčnosť armády. Okrem dvoch úradných jazykov – nemčiny a maďarčiny – sa v armáde hovorilo ešte ďalšími jedenástimi. Veliacim jazykom však zostávala nemčina, presadiť rovnocenné postavenie maďarčiny sa najmä vd'aka energickému odporu panovníka nepodarilo. Požiadavka politickej opozície v Uhorsku z roku 1903 – preložiť všetkých dôstojníkov, uhorských štátnych občanov, do uhorských jednotiek – mala za následok, že mnohí uhorskí dôstojníci, pôvodom Nemaďari, sa snažili zadovážiť si rakúske občianstvo, aby zabránili takémuto preloženiu. Po-

vestný rozkaz panovníka z haličskej obce Chlopy počas manévrov roku 1903 skoncoval raz a navždy s podobným úsilím.

V armáde zostal jazykom styku zvláštny druh nemčiny, tzv. ärarisch deutsch, ktorá napriek početným vtipom na svoju adresu tvorila výrazný tmeliaci element a dala základ nadnárodnej armádnej solidarite. Okrem veliacej nemčiny do istej miery uľahčoval situáciu fakt, že jednotlivé regimenty sa regrutovali z konkrétnych oblastí a svojim národnostným zložením odrážali ich etnickú pestrosť alebo homogénnosť. Francúzski vojenski ataše vo svojich hláseniach obyčajne vyjadrovali prekvapenie nad tým, že národnostná pestrosť neznižovala bojaschopnosť jednotiek. Roku 1902 bolo v spoločnej armáde 26 percent vojakov s nemeckým materinským jazykom, 18 percent Maďarov, 15 percent Čechov, 9 percent Poliakov, 8 percent Ukrajincov (Rusínov), 7 percent s materinským jazykom srbo-chorvátskym, po 5 percentách Rumunov a Slovákov a po 3 percentách Slovincov a Talianov. Pri námorníctve dominovali Srbi a Chorváti so 46 percentami a Taliani s 27 percentami. Potom nasledovalo 10 percent námorníkov s nemeckým materinským jazykom, 7 percent Maďarov, 5 percent Čechov, 4 percentá Slovincov a 1 percento Poliakov. V ženíjných jednotkách dominovali Česi, pri jazdectve Maďari a Poliaci.

Každý mladý dôstojník mal povinnosť poznať jazyk väčšiny vojakov svojho regimentu, resp. do troch rokov si ho osvojiť. Uvedené nariadenie sa však rozdielne interpretovalo a situácia v Uhorsku bola v tomto smere neporovnateľná s Predlitavskom, čo vyplývalo aj z národnostne oveľa jednoduchšieho dôstojníckeho zboru.

V prípade celej monarchie tvorila národnostne najhomogénnejšiu vrstvu armády generalita, v rámci ktorej používalo nemčinu ako materský jazyk až 71 percent zo všetkých generálov. Napr. generálov slovenského a rusínskeho pôvodu nebolo a Traian Doda bol jediným generálom rumunského pôvodu. Pri pechote bol podiel nemeckých dôstojníkov 56 percent, maďarských a českých len po 6 percent. Pri jazdectve prevládali s 59 percentami Nemci, s 13 percentami Maďari, s 10 percentami Česi a so 7 percentami Poliaci. Pri delostrelectve dominovali nemecky (54 percent) a česky (30 percent) hovoriaci dôstojníci.

Veľkú časť referátu venoval J. Nouzille výchove dôstojníckeho zboru a vojenským školám, ktoré boli zriaďované podľa vzoru francúzskej školy v La Flèche (Prytanée militaire). Ako „Militär-Unterreal-schulen“ vznikali postupne vo Fischau, Kőszegu, St. Pöltene, Eisenstatde, Košiciach (1881), Strasse a Ensi. Ich úlohou bolo vychovávať deti príslušníkov armády, siroty a polosiroty vo veku do 14 rokov, a to na úrovni ľudovej školy. Tzv. „Militär-Oberrealschulen“ sa už venovali chlapcom do 17 rokov. Menej známe sú dva výchovné ústavy pre dôstojnícke dcéry vo Viedni a Šoproni. Pre dcéry poddôstojníkov boli otvorené školy v dolnorakúskom Seebensteine a v Satu Mare. Popritom existovalo veľa nadácií na výchovu detí z rodín jednoduchých vojakov.

V prístupe k dôstojníkom neexistovali rozdiely medzi spoločnou armádou, Landwehrom a honvédmí. Rovnakou rovnosťou sa vyznačovali aj dôstojníci v zálohe.

Šestina všetkých povýšení sa mala realizovať na návrhy nadriadených, v skutočnosti to však bolo pomerne zriedkavé. Dôstojnícky zbor si presadil povyšovanie podľa služobných rokov, čo zabezpečovalo regulárny priebeh kariéry a chránilo pred svojvoľou. Povýšenie do hodnosti vyššieho rangu (od majora vyššie) podliehalo aj výsledku skúšky. Najlepší dôstojníci boli posielaní do vojenskej školy vo Viedni (Militärschule) a po jej absolvovaní sa uchytli zväčša na generálnom štábe. Od konca 70. rokov 19. storočia mali dôstojníci prístup k hodnoteniam nadriadených na svoju osobu, vo francúzskej armáde to bolo možné až o sto rokov neskôr.

Dôstojníci z povolania boli absolventmi vojenských akadémií a kadetných škôl. Akadémie (Tereziánska vo Viedenskom Novom Meste alebo Technická vo Viedni, neskôr presunutá do Mödlingu) prijímali študentov, ktorí neboli starší ako 19 rokov a mali za sebou úspešnú maturitu. Absolventi boli povinní odslužiť najmenej 3 roky a splniť aj ďalšie záväzky. V 70. rokoch vychovali akadémie za tri roky 280 (Tereziánska), resp. 260 (Technická) dôstojníkov. Kadetné školy boli k dispozícii tak pre vojakov, ako aj pre civilných záujemcov. Poslední sa museli zaviazat' k službe nad tri roky. Samo školenie na kadetnej škole trvalo od dvoch (jazdectvo) do štyroch rokov (pechota, delostrelectvo a technici). Najviac kadetných škôl (15) vychovávalo kadetov pechoty. Okrem iných lokalít boli zriadené aj v Bratislave a Košiciach. Vojenské akadémie vychovávali 14 percent dôstojníkov, zvyšok dôstojníkov vychádzal z kadetných škôl.

J. Neuzille v ďalšej časti svojho príspevku venoval pozornosť výchove dôstojníkov-rezervistov, a to v rámci spoločnej armády, ako aj Landwehru. Dôležitou súčasťou pôsobenia militaristických ideí na spoločnosť bola výchova príporčikov, ktorí pochádzali z menej zámožných, najčastejšie roľníckych rodín.

Aj preto bol záujem o túto službu podstatne vyšší. Po ročnej vojenskej službe sa kombinovala teoretická výučba, ktorá bola identická s výučbou dobrovoľníkov – budúcich rezervistov a s výučbou kadetov, s vojenskými cvičeniami, konajúcimi sa trikrát do týždňa. Možnosť navštevovať dôstojnícke kasína zohrala veľkú úlohu pri raste vplyvu armády v spoločnosti.

V armáde monarchie „fungovali“ tradície a isté zvyklosti, ktoré mali na utváranie mentality dôstojníkov veľký vplyv. Prejavovalo sa to vo vzájomnej solidarite, o ktorej možno hovoriť od nástupu dôstojníka k jednotke. Žiadny dôstojník nemohol byť preložený k jednotke, pokiaľ pri nej neslúžil už ako kadet, bez súhlasu dôstojníckeho zboru danej jednotky. Pokiaľ by prichádzal od inej jednotky, museli bývať kolegovia deklarovať svoju zodpovednosť zaňho. Výrazom takejto rovnosti bolo tykanie v dôstojníckych kruhoch. Nosenie uniformy bolo čťou, a to aj medzi najvyššími predstaviteľmi štátu. V prípade akýchkoľvek priestupkov podliehali dôstojníci tzv. čestnému súdu. Práva tohto súdu, potrestanie alebo vyslovenie nevinny, posilňovali ešte viac solidaritu dôstojníckeho zboru.

Napriek zavedeniu povinnej vojenskej služby zostala rakúsko-uhorská armáda do roku 1918 armádou cisára a školou lojality vo vzťahu k panovníkovi. Lojalita a solidarita armády boli najlepšou obranou v prípade akýchkoľvek národnostných konfliktov. Armáda bola vzorom pre civilnú spoločnosť v tom zmysle, že aristokratický kult sa považoval za príčinu toho, že na čelo armády sa dostal neschopný dôstojnícky zbor. Očistný proces prispel výrazným spôsobom k demokratizácii armády, ktorá sa stala vzorom pre model otvorenej spoločnosti, keďže akceptovala princíp rovnosti medzi jednotlivými národmi. Podľa J. Nouzilleho boli nedostatky v tomto smere medzi honvédmi jednou z príčin rozkladu vojenskej zložky spoločnosti v Uhorsku.

R. Holec

INTERNAČNÉ FORMY POLITICKEJ PERZEKÚCIE

Závažný zámer vyrovnávania sa s neblahým dedičstvom minulosti z obdobia najťažších spoločenských deformácií si vytýčilo programové zadanie konferencie *Internáčné formy politickej perzekúcie*, ktorá sa konala v Košiciach 27. a 28. 8. 1997. Usporiadal ju tamojší Klub Slovenského zväzu PTP v spolupráci s Konfederáciou politických väzňov Slovenska a Východoslovenským múzeom. Tematicky sa konferencia zamerala na vývinové formy internácie ako mimosúdneho, nezákonného porušovania ľudských práv a slobôd, ktoré totalitné režimy po skončení druhej svetovej vojny realizovali v koncentračných táboroch viacerých typov: robotárne, tábory nútených prác, pomocné technické prápory (PTP), koncentračné kláštory, batalióny práce a pod.

Vývoj nútených prác na Slovensku, zavádzaných od r. 1945 zriadením pracovných táborov a od r. 1948 pracovných útvarov a táborov nútených prác (TNP), spravovaných postupne v réžii poverenictva vnútra, neskôr ministerstva národnej bezpečnosti a ministerstva spravodlivosti, analyzoval doc. PhDr. Vladimír Varinský, CSc., vedúci Katedry histórie na Univerzite Mateja Bela v Banskej Bystrici. Z analýzy vyplynulo, že cieľový zámer prevychovať zverených chovancov na organizačnej báze hospodárskej sebestačnosti táborovej sústavy nesplnil očakávaní. Vnútný táborový režim bol benevolentný, pracovná disciplína nízka, ostraha nepostačujúca, dezercia početná, takže vcelku sa TNP v réžii mimoarmádnych rezortov neosvedčili.

Pplk. PhDr. Milošlav Púčik, CSc. z Vojenského historického ústavu v Bratislave z analýzy geostrategického postavenia Československa po druhej svetovej vojne na rozhraní záujmových sfér USA a ZSSR načrtol následný vývoj, vyúsťujúci do uplatnenia najtvrdších represíí v rokoch 1948 – 1953 v dôsledku prípravy celosvetového ozbrojeného konfliktu ako nosného piliera sovietskej zahraničnej politiky v po vojnovom období. Ten istý autor v druhom príspevku objasnil pokusy o rehabilitáciu príslušníkov armády pred novembrom 1989, postihnutých represívnou politikou KSČ. Za prvý krok v tomto smere označil uznesenie z aprílového pléna ÚV KSČ v roku 1963 o revízii vojenských procesov a nezákonnosti v armádnom organizme, za ďalší zriadenie rehabilitačnej komisie MNO koncom apríla 1968, ktorej sľubný rozbeh bol onedlho zabrzdený po auguste 1968. Plný rozsah rehabilitácií príslušníkov česko-slovenskej armády bol zabezpečený až vydaním rozkazu ministra obrany z 10. 1. 1990, ktorý iniciovalo Združenie vojenskej obrody.

V ďalšom referáte PhDr. Mečislav Borák, CSc. zo Slezského ústavu zemského muzea v Opave, oboznámil s rozsiahlym projektom systematického výskumu a podrobnej analýzy archívnych fondov o sústave mimosúdnych perzekúcií v rokoch 1945 – 1954, ktorého čiastkové výsledky sú postupne publikované.

MUDr. Andrej Jenča, CSc. z Klubu SZ PTP Košice z prehľadu viacerých memoárových diel o živote vo väzení predložil pôvodnú koncepciu skúmania forenznnej lingvistiky ako únikového prostriedku na prekonávanie extrémnej izolácie od sociálneho prostredia, z ktorého bol väzeň vytrhnutý a prekonávanie komunikačných bariér interakciou so spoluväzňami, vzájomnou výučbou cudzích rečí.

PhDr. Jiří Bílek, CSc. z Historického ústavu armády Českej republiky podal obširný prehľad o systéme vyhladávaní, povolávaní a zaraďovania politicky nespoľahlivých osôb do PTP. Hoci pôvodný výber uskutočňovala výlučne armáda, neskôr bola čoraz viac odstavovaná do role výkonnej zložky represívneho postihu, až postupne priamy výber realizovali orgány samosprávy a bezpečnosti.

Ing. Alojz Rajnič z pobočky Kancelárie prezidenta SR v Košiciach načrtol stručný prehľad odmeňovania vojenských vyslúžilcov od čias rímskych légii cez zmluvné najímanie stredovekých žoldnierov a „trafikové privilégia“ legionárov po prvej svetovej vojne až po opis faktorov zložitého ustaľovania konsenzu pri koncipovaní osnovy zákona č. 267/1992 Zb., ktorého bol navrhovateľom a ktorým sa dosiahlo čiastočné zmierenie nezákonného postihu príslušníkov PTP.

PhDr. Rudolf Žáček zo Slezskeho ústavu zemského muzea v Opave tému svojho príspevku obmedzil na Ostravsko, v ktorého uhoľných revíroch bolo hlavné centrum sústredenia „ťažkých“ PTP (nasadených na práce v podzemí), úrazovosť, horšie na tom boli už len väzni jáchymovských uránových baní.

Prehľad doteraz uverejnených a dostupných údajov o rozsahu ekonomickej ujmy pri nezákonnom postihu príslušníkov PTP podali vo svojom príspevku Ing. Eduard Adamčík a Štefan Šimúth z Klubu SZ PTP Košice. Zatiaľ čo hospodárske výsledky táborov nútených prác v režii mimoarmádnych rezortov mali pasívnu bilanciu nákladov pri ich udržovaní, miera ziskovosti z pracovnej exploatácie útvarov PTP dosahovala vysoko kladné parametre – bolo to podmienené zákernou formou vybičovania k špičkovým pracovným výkonom, umocnených po vojenskej prisaha hrozbou trestného oznámenia prokurátorovi za odmietnutie alebo nesplnenie rozkazu.

S veľkou odozvou poslucháčov sa stretlo vystúpenie poľského publicistu Kazimiera Boseka z Varšavy, predstaviteľa Zväzku Represjovaných Zoldnierzy Górników, ktorý podal prehľad najnovších výsledkov bádania o obzvlášť krutých formách postihu poľských kombatantov, nasadených v útvaroch „Bataliony pracy“ na ťažbu uránovej rudy pre výrobu sovietskych jadrových zbraní a zriadených podľa prísne utajovaného rozkazu ministra obrany, sovietskeho maršala Rokossovského na viacerých miestach pohraničnej oblasti Sudet.

Ing. Vladimír Miroššay z košického exarchátu opísal strastiplný údol deportovaných rodín gréckokatolíckych kňazov, ktoré boli po násilnej pravoslavizácii r. 1950 odvečnené z východoslovenského kraja do českého a moravského pohraničia, kde po označení za kriminálne živly boli zaradené do spoločensky najpodradnejších prác.

Doc. PhDr. Jozef Šimončíč, CSc. z Trnavskej univerzity podal stručný prehľad o likvidácii kláštorov na Slovensku v roku 1950 a následnej internácii rehoľníkov v koncentračných kláštoroch a poukázal na drastickú devastáciu vzácnych a historicky cenných kláštorých knižníc a ďalších, umelecky a kultúrne hodnotných pamiatok. A hoci sám Zdeněk Fierlinger v záverečnej správe o „akcii K“, čo bolo krycie označenie likvidácie kláštorov, ostro kritizoval a odsúdil sprievodné ničenie kultúrnych pamiatok v kláštoroch orgánmi ministerstva vnútra, ako hlavný organizátor celej likvidačnej akcie považoval likvidáciu kláštorov za najväčší majetkový presun v prospech štátu od obsadenia Sudet a znárodnenia priemyslu a pôdy.

Tematický rámec konferencie vhodne doplnili podnetné svojrázne, meditatívne reflexie, ktoré predniesli pod názvom *Nikdy viac perzekúcie* pomocný biskup Mons. Peter Dubovský z Banskej Bystrice a *Zabíjanie človeka* JUDr. Vincent Samuely, tajomník Konfederácie politických väzňov v Košiciach. Karel Měrka, riaditeľ chóru baziliky v Ostrave upútal pozornosť reminiscenciou o činnosti Vojenského speváckeho súboru v 5.rote PTP v Hájnikách. Na prednesené referáty nadviazovala živá a podnetná diskusia, v ktorej najaktívnejšie vystupovali účastníci z Bratislavy a Trnavského kraja. Nezaostávali ani predstavitelia Moravsko-slezskeho svazu PTP a Českého svazu PTP, ktorí ocenili nielen organizačnú úroveň podujatia, ale aj obsah prednesených referátov, lebo ich úzko špecializované zameranie nemá rovnocennú obdobu ani v susedných krajinách. To všetko nabáda, aby organizátori konferencie napriek ťažkostiam nerezignovali na výsledný zámer – vydať zborník prednesených referátov.

Konferenčný program zakončila spomienková ekumenická liturgia v košickej katedrále sv. Alžbety. Jej hlavnými aktérmi boli kňazi – pétépáci, ktorí boli vo vykonštruovaných procesoch počas zaradenia do útvarov PTP odsúdení na viacročné väzenie, keď ich usvedčili z vernosti svojmu povolaniu. Zúčastnili sv. omšu za zosnulých kombatantov, ktorí sa nedožili dnešných čias, celebrovali: Mons. Peter Du-

bovský, košícký selezián Don Ján Pivarník a jubilujúci dekan zo zamagurských Matiašoviec Bernard Pánči. So záverečným príhovorom vystúpil senior evanjelickej cirkvi a. v. z Levoče Ján Havíra. A celkom na záver vo vynikajúcom podaní popredného operného sólistu Františka Balúna zaznela strhujúca melódia parafrázovaného textu černošského spirituálu Čierny mukl a tá oživila spomienky na jeho niekdajší zákaz pre provokujúci obsah, vyjadrujúci nepoddajnosť a vzdor, keď čierne náplecníky na ich ošúchaných uniformách vyjadrovali beznádej a bezvýchodiskovosť ich údelu v útvaroch PTP.

S. Teplanský, A. Jenča

BIBLIOGRAFIA

VOJENSKÉ DEJINY SLOVENSKA

(Výberová bibliografia III. – 1995)

BOŽENA ŠEĎOVÁ

DO ROKU 1526

- Baczkowski, K.:** Walka o Węgry w latach 1490 – 1492. – Kraków : Uniwersytet Jagielloński, 1995. – 168 s.
- Bowlus, Ch. R.:** Franks, Moravians, and the Magyars : The Struggle for Middle Danube, 788 – 907. – Philadelphia : University of Pennsylvania Press, 1995. – 420 s.
- Eggers, M.:** Das „Grossmährische Reich“ Realität oder Fiktion? Eine Neuinterpretation der Quellen zur Geschichte des mittleren Donauraumes im 9. Jahrhundert. – Stuttgart : Anton Hiersemann, 1995. – 525 s.
- Kroniky stredovekého Slovenska / Prel. a dopl. J. Sopko.** – Budmerice : RAK, 1995.
- Lutovský, M. – Profantová, N.:** Sámova říše. – Praha : Academia, 1995. – 89 s.
- Novotný, B.:** Slovom a mečom : Slovensko v rímskej dobe. – Martin : Matica slovenská, 1995. – 147 s.
- Rukopisy historických knižnic na Slovensku : Zv. 2. / Zost. V. Šarluška – Martin : Matica slovenská, 1995. – 347 s.**
- Steinhübel, J.:** Veľkomoravské územie v severovýchodnom Zadunajsku. – Bratislava : Veda, 1995. – 98 s.
- Vizdal, M.:** Spravidca pravekom východného Slovenska. – Prešov : Metodické centrum, 1995. – 68 s.

* * *

- Klein, B.:** Vojenské dejiny Slovenska do začiatku prvej svetovej vojny. – In: Armáda SR. – Roč. 3, č. 1 (1995), s. 15 – 22.
- Oslanský, F.:** Ján Jiskra a Slovensko. – In: Historické štúdie 36. – Bratislava : HÚ SAV, 1995. – S. 49 – 67.
- Štefanovičová, T.:** K vývoju stredovekých hradov na Slovensku v 11. až 13. storočí. – In: Zborník FF UK : Historica 41. – Bratislava : Univerzita Komenského, 1995. – S. 7 – 18.

* * *

- Grus, I.:** Urodzení lúpežníci : Vyčínanie rodu Dóciocov na Slovensku. – In: Historická revue. – Roč. 6, č. 6 (1995), s. 8 – 10.
- Klein, B.:** Obrana a ochrana stredovekého Uhorska. – In: Historická revue. – Roč. 6, č. 10 (1995), s. 5 – 6.
- Klein, B.:** Vojenské osudy Veľkomoravskej říše. – In: Zaujímavosti. – Roč. 2, č. 3 (1995), s. 28 – 31.
- Segeš, V.:** Hrdina z Huňadu : Po stopách rodu kráľa Mateja. – In: Historická revue. – Roč. 7, č. 1 (1995), s. 9 – 10.
- Segeš, V.:** Milióny Mateja Korvína. – In: Historická revue. – Roč. 6, č. 1 (1995), s. 8 – 9.
- Segeš, V.:** Žoldnier kráľa Mateja : Pramene. – In: Historická revue. – Roč. 6, č. 10 (1995), s. 33.

1526 – 1914

- Baumgartner, L. – Jung, P.:** Die k. u. k. Kriegsmarine. – Wien : Verlagsbuchhandlung Stöhr, 1995. – 112 s.
- Dangl, V. – Kopčan, V.:** Vojenské dejiny Slovenska 1526 – 1711 : 2. diel. – Bratislava : MO SR, 1995. – 224 s.
- Esdaile, Ch. J.:** The Wars of Napoleon. – London – New York : Longman Group Ltd., 1995. – 318 s. – Bibliogr., chronológia, mp.

- Gheyn, J.:** Výcvik se zbraněmi : Vojenská cvičební příručka ze 17. století. – Praha : Elka Press, 1995. – 219 s.
- Palmera, A.:** Úpadek a pád Osmanské říše. – Praha : Panevropa, 1995. – 360 s.
- Paula, M. K.:** Der österreich-ungarische Befestigungsbau 1820 – 1914. – Wien : Verlagsbuchhandlung Stöhr., 1995. – 147 s.
- Ráskay, P. – Szabó, Z.:** A Kőszegi „Hunyadi Mátyás“ katonaiskola története : 1856 – 1918 – 1945. – Budapest : HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum, 1995. – 341 s.
- Reden, A. S.:** Österreich – Ungarn : Die Donaumonarchie in historischen Dokumenten. – Wien : Überreuter, 1995. – 251 s. : obr. příl. – Súbor faksimilií.
- Sked, A.:** Úpadek a pád Habsburské říše. – Praha : Panevropa, 1995. – 371s.
- Szakály, F.:** Lodovico Gritti in Hungary 1526 – 1534 : A Historical Insight into the Beginnings of Turco-Habsburgian Rivalry. – Budapest : Akadémiai Kiadó, 1995. – 144 s.
- Uhliř, D.:** Bitva tří císařů : Slavkov / Austerlitz 1805. – Brno : AVE, 1995. – 135 s.

* * *

- Dangl, V.:** K otázke protitureckej obrany a pevnostného systému v 16. storočí v Uhorsku. – In: Fortifikace a obrana státu : Fortifications and Defense of the state : Mezinárodní konference – Hradec Králové 9. – 11. 1993. – Praha : HÚ AČR, 1995. – S. 48 – 63.
- Dangl, V.:** K otázke zapojenia Juraja I. Rákociho do 30-ročnej vojny. – In: Sborník vlastivědných prací z Podblanicka 35. / Usp. Z. Brandl, J. Petráň – Benešov : Muzeum okresu Benešov – Státní okresní archiv Benešov – HÚ AČR – Historický klub, 1995. – S. 119 – 126.
- Dangl, V.:** Systém doplňovania rakúsko-uhorskej armády so zreteľom na Slovensko. – In: Vojenské obzory – H. – Roč. 2 (1995), s. 3 – 16.
- Kohler, A.:** Von den Jagiellonen zu den Habsburgen. – In: Slovensko a habsburská monarchia v 16. – 17. storočí. – Bratislava /1995/. – S. 6 – 15. Kokošková, Z. : Konstituování autonomní vojenské duchovní správy v habsburské armádě a vedení vojenských matrik polním klérem (Od třicetileté války k josefským matričním reformám) – In: Sborník archivních prací. – Roč. 45, č. 1 (1995), s. 41 – 72.
- Kopčan, V.:** Nové Zámky – Ottoman Province in Central Europe. – In: Studia Historica Slovaca 29. – Bratislava : HÚ SAV, 1995. – S. 53 – 94.
- Kupka, V.:** Obecný vývoj fortifikačného umění od 16. do 18. stoloetí. – In: Historie a vojenství. – Roč. 44, č. 5 (1995), s. 3 – 37.
- Mannová, A.:** Die Slowaken 1848 bis 1867 gewinne und verluste eines kleinen Volkes /Slováci 1848 – 1867, víťazstvo a straty malého národa/ – In: Revolutionen in Ostmitteleuropa 1789 – 1890. – Wien – München : Verl. für Gesch. und Politik – R. Oldenbourg Verl., 1995. – S. 89 – 97.
- Podrimavský, M.:** Slováci v podmienkach uhorského štátu na začiatku 20. storočia. – In: Slovensko a Maďarsko v rokoch 1918 – 1920 : Zborník referátov z konferencie v Michalovciach 14. – 15. 6. 1994. – Martin : Matica slovenská, 1995. – S. 9 – 17.

* * *

- Armáda v rakúsko-uhorskej monarchii : I., II., III.** – In: Obrana. – Roč. 3, č. 23 – 25 (1995), s. 10.
- Dangl, V.:** Muž tvrdej ruky : Protihabsburský odboj Juraja I. Rákociho. – In: Historická revue. – Roč. 6, č. 2 (1995), s. 12 – 13.
- Gosiorovský, I.:** Slovenské národné hnutie v 1. polovici 19. storočia. – In: VV – Vlastenecká a etická výchova vojakov. – Roč. 3, č. 4 (1995), s. 30 – 34.
- Lengyelová, T.:** Habsburgovci na uhorskom tróne : Mária Terézia – pýcha dynastie. – In: Historická revue. – Roč. 6, č. 10 (1995), s. 10 – 12.
- Mřva, I.:** Habsburgovci na uhorskom tróne. – In: Historická revue. – Roč. 6, č. 4, 7, 8 (1995) – Č. : 4 : Ambiciózný náhradník, s. 8 – 9 /Matej II./; č. 7 : Idealista v zlých časoch, s. 10 – 12 /Leopold I./; č. 8 : Priekopník osvietenstva, s. 12 – 13 /Jozef I./
- Segeš, V.:** Prísaha meštianskej milície. – In: Historická revue. – Roč. 6, č. 9 (1995), s. 35.
- Segeš, V.:** Habsburgovci na uhorskom tróne : Otec Pragmatickej sankcie. – In: Historická revue. – Roč. 6, č. 9 (1995), s. 10 – 12.

1914 – 1918

- Baumgartner, L. – Jung, P.:** Die k. u. k. Kriegsmarine. – Wien : Verlagsbuchhandlung Stöhr., 1995. – 112 s.

Hadler, F.: Weg von Österreich! Das Weltkriegsexil von Masaryk und Beneš im Spiegel ihrer Briefe und Aufzeichnungen aus den Jahren 1914 bis 1918 : Eine Quellensammlung. – Berlin : Akademie Verlag, 1995. – 579 s.

Jung, P. – Mütz, J.: Die k. u. k. Streitkräfte im Ersten Weltkrieg 1914 – 1918 : Die Militärischen Formationen in der Türkei und im Mittleren Osten. – Wien : Verlagsbuchhandlung Stöhr., 1995. – 88 s.

Od Sarajeva k veľké válce : Ab Sarajewo zum grossen Krieg : I., II. : Sborník příspěvků vědeckého semináře k 80. výročí vypuknutí první světové války konaného ve dnech 29. – 30. června 1994 v Praze. – Praha : Historický ústav AČR, 1995. – 139 s., 129 s.

První světová válka, moderní demokracie a T. G. Masaryk : Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference pořádané Ústavem T. G. Masaryka ve dnech 22. – 24. září 1994 na zámku v Liblicích u Mělníka / Usp. J. Opat. – Praha : Ústav T. G. Masaryka, 1995. – 352 s.

Vávra, V.: Československý zahraničný odboj 1914 – 1918. – B. m. v., /1995/. – 111 s. xerokópií.

* * *

Fidler, J. – Stehlík, E.: Czechoslovak legions in Siberia. – In: 20. International Colloquium of Military History Warsaw – Poland, 28. August – 3. September 1994. – Warsaw 1995. – S. 125 – 127.

Firsov, J.: Boj Čechů a Slováků v Rusku o Masarykův program v letech 1916 – 1917 a Masarykův odkaz moderní demokracii (ve světle archivních nálezů). – In: První světová válka, moderní demokracie a T. G. Masaryk : Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference pořádané Ústavem T. G. Masaryka ve dnech 22. – 24. září 1994 na zámku v Liblicích u Mělníka. – Praha : Ústav T. G. Masaryka, 1995. – S. 103 – 114.

Hronský, M.: Niekoľko poznámok o Slovensku na začiatku prvej svetovej vojny. – In: Od Sarajeva k Veľké válce. I. zv. – Praha : Historický ústav AČR, 1995. – S. 104 – 112.

Hronský, M.: Slováci v zahraničnom protirakúsko-uhorskom odboji (1914 – 1918). – In: VV – Vlastenecká a etická výchova vojakov. – Roč. 3, č. 4 (1995), s. 35 – 43.

Hronský, M.: Slovenská sociálna demokracia za prvej svetovej vojny /1914 – 1918/. – In: Historické korene a tradície ľavicového /robotníckeho/ hnutia na Slovensku. – Bratislava 1995. – S. 51 – 60.

Pekník, M.: K profilu slovenskej politiky v čase prvej svetovej vojny. – In: Slovensko a Maďarsko v rokoch 1918 – 1920 : Zborník referátov z konferencie v Michalovciach 14. – 15. 6. 1994. – Martin : Matica slovenská, 1995. – S. 18 – 31.

Pekník, M.: T. G. Masaryk a niektoré aspekty slovensko-českých vzťahov za prvej svetovej vojny. – In: První světová válka, moderní demokracie a T. G. Masaryk : Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference pořádané Ústavem T. G. Masaryka ve dnech 22. – 24. září 1994 na zámku v Liblicích u Mělníka. – Praha : Ústav T. G. Masaryka, 1995. – S. 227 – 236.

Šedivý, I.: Velká Británie a tajná mírová jednání s Rakouskem-Uherskem ve Švýcarsku 1917/1918. – In: První světová válka, moderní demokracie a T. G. Masaryk : Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference pořádané Ústavem T. G. Masaryka ve dnech 22. – 24. září 1994 na zámku v Liblicích u Mělníka. – Praha : Ústav T. G. Masaryka, 1995. – S. 115 – 127.

* * *

Hronský, M.: Slovensko a Slováci v prvej svetovej vojne a v prvom odboji. – In: Armáda SR. – Roč. 2, č. 1 (1995), s. 23 – 28.

Kónya, P.: Posledná vzbura prvej svetovej vojny. – In: Zaujímavosti. – Roč. 3, č. 2 (1995), s. 28 – 30.

Slepcov, I.: Slovenskí legionári v Rusku. – In: Apológia. – Roč. 3, č. 11 (1995), s. 26 – 27.

Turza, P.: Slováci v légiách : Najväčšie zahraničné vojsko v prvej svetovej vojne : II. – IX. – In: Obrana. – Roč. 3, č. 23 – 30 (1995), s. 4.

Zabludilová, J.: Naši zajatci v Rusku : Zo zákopov 1. svetovej vojny do zajateckých táborov. – In: Historická revue. – Roč. 6, č. 7 (1995), s. 14 – 15.

1918 – 1938

Československá generalita – Biografie : Armádní generálové 1918 – 1938. – Praha : HÚ AČR, 1995. – 69 s.

Hronský, M.: Slovenská a maďarská politika pri vzniku Československa /Separát/ – In: Moderní dějiny : Sborník k dějinám 19. a 20. století. – Praha : HÚ AV ČR, 1995. – S. 55 – 81.

- Klimek, A. – Kubů, E.:** Československá zahraniční politika 1918 – 1938 : Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů. – Praha : Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1995. – 115 s.
- Kupka, V.:** Fortové pevnosti a jejich místo v dějinách opevňování. – 3. opr. vyd. – Dvůr Králové nad Labem : Fortprint, 1995. – 32s., fotogr. příl. – /čs. vojenské pevnosti – 1935 – 38/
- Morell, S. W.:** Viděl jsem ukřižování. – Brno : Jota, 1995. – 186 s. – /ČSR 1938/
- Slovensko a Maďarsko v letech 1918 – 1920 :** Zborník referátov z konferencie v Michalovciach 14. – 15. 6. 1994. – Martin : Matica slovenská, 1995. – 181 s.
- Stehlík, E.:** Lexikon tvrzí československého opevňení z let 1935 – 38. – 4. nezm. vyd. – Dvůr Králové nad Labem : Fortprint, 1995. – 71 s.

* * *

- Bartlová, A.:** Vplyv maďarského vojenského prepadu v lete 1919 na slovenské hospodárstvo. – In: Slovensko a Maďarsko v rokoch 1918 – 1920 : Zborník referátov z konferencie v Michalovciach 14. – 15. 6. 1994. – Martin : Matica slovenská, 1995. – S. 126 – 132.
- Čaplovič, M.:** Prvý pluk slovenskej slobody (november 1918 – marec 1919). – In: Historický časopis. – Roč. 43, č. 4 (1995), s. 651 – 667.
- Ferenčuhová, B.:** Talianska a francúzska vojenská misia na Slovensku a československo-maďarský konflikt v rokoch 1918 – 1919. – Slovensko a Maďarsko v rokoch 1918 – 1920 : Zborník referátov z konferencie v Michalovciach 14. – 15. 6. 1994. – Martin : Matica slovenská, 1995. – S. 133 – 148.
- Hayashi, T.:** T. G. Masaryk, československé legie a Japonsko. – In: První světová válka, moderní demokracie a T.G. Masaryk : Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference pořádané Ústavem T. G. Masaryka ve dnech 22. – 24. září 1994 na zámku v Liblicích u Mělníka. – Praha : Ústav T.G. Masaryka, 1995. – S. 89 – 95.
- Hronský, M.:** Přehľad maďarských vojenských operácií a ich strategický cieľ. – Slovensko a Maďarsko v rokoch 1918 – 1920 : Zborník referátov z konferencie v Michalovciach 14. – 15. 6. 1994. – Martin : Matica slovenská, 1995. – S. 64 – 79.
- Hronský, M.:** Vpád maďarskej Červenej armády na Slovensko a jeho strategické ciele. – In: Vojenské obzory – H. – Roč. 2, (1995), s. 30 – 42.
- Kováč, D.:** Medzinárodné súvislosti boľševického vpádu na Slovensko. – In: Slovensko a Maďarsko v rokoch 1918 – 1920 : Zborník referátov z konferencie v Michalovciach 14. – 15. 6. 1994. – Martin : Matica slovenská, 1995. – S. 56 – 63.
- Krajčovič, M.:** Károlyiho vláda v Maďarsku a osudy Slovenska v strednej Európe 1918 – 1919. – In: Historické štúdie 36. – Bratislava : HÚ SAV, 1995. – S. 5 – 48.
- Krivá, A.:** Slovenská spoločnosť a armáda na sklonku tridsiatych rokov. – In: Vojenské obzory – H. – Roč. 2, (1995), s. 43 – 57.
- Lukeš, I.:** Mimořádná opatření v květnu 1938 : Nová interpretace. – In: Historie a vojenství. – Roč. 44, č. 5 (1995), s. 79 – 96.
- Potemra, M.:** Maďarská republika rád a Slováci. – In: Slovensko a Maďarsko v rokoch 1918 – 1920 : Zborník referátov z konferencie v Michalovciach 14. – 15. 6. 1994. – Martin : Matica slovenská, 1995. – S. 91 – 97.
- Sander, R.:** Válečná československá armáda v září roku 1938. – In: Historie a vojenství. – Roč. 44, č. 6 (1995), s. 23 – 81.
- Sluka, V.:** Československá armáda v letech (1918 – 1920) I., (1921 – 1934) II. – In: Historie a vojenství. – Roč. 44, č. 5 (1995), s. 98 – 138, č. 6, s. 118 – 165.
- Tajták, L.:** K otázce vzniku Slovenskej republiky rád. – In: Slovensko a Maďarsko v rokoch 1918 – 1920 : Zborník referátov z konferencie v Michalovciach 14. – 15. 6. 1994. – Martin : Matica slovenská, 1995. – S. 80 – 90.
- Urmínský, I.:** Letecké síly československých legií v Rusku 1918 – 1920. – In: Historie a vojenství. – Roč. 44, č. 4 (1995), s. 21 – 49.
- Vondrášek, V.:** Konstituování státnosti a problémy její obrany. – In: První světová válka, moderní demokracie a T. G. Masaryk : Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference pořádané Ústavem T.G. Masaryka ve dnech 22. – 24. září 1994 na zámku v Liblicích u Mělníka. – Praha : Ústav T. G. Masaryka, 1995. – S. 96 – 102.
- Výboh, A.:** Teoretické základy operačního umenia II. – In: Vojenské obzory. – Roč. 2, č. 4 (1995), s. 44 – 59.

Zabloudivová, J.: Přehled tisku Čechů a Slováků v Rusku 1914 – 1920 : Periodika a neperiodické tiskoviny českých a slovenských krajanů, zajatců a legionářů. – In: Historie a vojenství. – Roč. 44, č. 4 (1995), s. 103 – 141.

* * *

Androvič, Š.: Keď prehovorila dokumenty : Sedemdesiatšesť rokov od tragickej smrti M. R. Štefánika : I. – IV. – In: Obrana. – Roč. 3, č. 18 – 21 (1995), s. 1 a 3.

Androvič, Š.: Vojna na koľajniciach : Prvé pancierové vlaky na území Slovenska I. – IV. – In: Obrana. – Roč. 3, č. 31 – 34 (1995), s. 4.

Čaplovič, M.: Cesta k obsadeniu Košíc čs. domácim vojskom v decembri 1918 a následné udalosti v roku 1919. – In: Proglas. – Roč. 6, č. 1 (1995), s. 2 – 4.

Čaplovič, M.: Slovenskí dobrovoľníci v roku 1918. – In: Nedeľná Pravda. – Roč. 4, č. 8 (24. 2. 1995), s. 18 – 19.

Hronský, M.: Mierová zmluva. – In: Nedeľná Pravda. – Roč. 4, č. 22 (2. 6. 1995), s. 18.

Hronský, M.: Na severe Tatry, na juhu Dunaj (utváranie hraníc Slovenska. – In: Nedeľná Pravda. – Roč. 4, č. 36 (8. 9. 1995), s. 18 – 19.

Hronský, M.: Úspešný zápas o Petržalku. – In: Historická revue. – Roč. 6, č. 7 (1995), s. 15 – 16.

Hronský, M.: Vojenské aspekty začleňovania Slovenska do ČSR a utváranie jeho hraníc. – In: Armáda SR. – Roč. 3, č. 1 (1995), s. 29 – 35.

Krivá, A.: Armáda v 30-tych rokoch. – In: Armáda SR. – Roč. 3, č. 2 (1995), s. 3 – 7.

Krivá, A.: Budovanie Česko-slovenskej armády a Slovensko. – In: Armáda SR. – Roč. 3, č. 1 (1995), s. 3 – 40.

Krivá, A.: Zákon na obranu republiky. – In: Historická revue. – Roč. 6, č. 6 (1995), s. 18 – 19.

Krivá, A. – Turza, P.: Armáda a jej činnosť na Slovensku v rokoch 1918 – 1939. – In: VV – Vlastencká a etická výchova vojakov. – Roč. 3, č. 4 (1995), s. 44 – 54.

Tomášek, D.: Nesplnené túžby. – In: Historická revue. – Roč. 6, č. 4 (1995), s. 31 – 32. /J. Tiso – E. Hácha/

Vališ, Z.: Divizní generál in memoriam Václav Šára. – In: Vojenské rozhledy. – Roč. 4, č. 5 (1995), s. 148 – 150.

Žitňan, P.: Vivat Trianon! – In: Literárny týždenník. – Roč. 8, č. 12 (1995), s. 12 – 13.

1938 – 1945

Bowyer, Ch.: Dějiny RAF. – Praha : Columbus, 1995. – 224 s.

Bozděch, V. R.: Souboj s osudem. – Praha : Toužimský – Moravec, 1995. – 240 s.

Bzdúšek, J. – Baran, J.: Spomienky na Slovenské národné povstanie v Podbradlianskom kraji. – Brezová p. Bradlom : ZO SZPB, 1995. – 108 s.

Dekrety prezidenta republiky 1940 – 1945 : Dokumenty : Zv. 1 – 2. / Zost. K. Jech, K. Kaplan. – Brno : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1995. – 476 s., 477 – 1071 s.

Duda, J.: Válečné ohlédnutí : Výběr fotografií z válečných let 1939 – 45. – Praha : Naše vojsko, 1995. – 127 s.

Džmura, P. – Fedor, V.: Nemocnica v lese : Z histórie partizánskeho hnutia v Bardejovskom okrese. – Bardejov : Historicko-dokumentačná a osvetová komisia pri OV ZSPB, 1995. – 117 s.

Fremal, K. – Masár, R. – Takáč, L.: Slovenské národné povstanie : Odboj a SNP v obciach Dolné Vestenice, Horné Vestenice, Hradište, Nitrianske Sučany, Nitrica, Skačany, Uhrovec : 1939 – 1945. – Prievidza – Topoľčany : ZO SZPB, 1995. – 202 s.

Hrbek, J.: Monte Cassino. – Praha : Naše vojsko, 1995. – 251 s.

Hubenák, L.: Riešenie židovskej otázky na Slovensku 1939 – 1945. 1., 2, 3. Dokumenty. – Bratislava : Slov. národné múzeum, 1995. – 228 s., 178 s., 242 s.

Chovan, J.: Ozbrojení vysokoškooláci. – Bratislava : NVK International, 1995. – 153 s.

Liškutin, M.: Až nad oblaků lem /Spomienky čs. letcov/ – Cheb : Svět křidel, 1995. – 150 s.

Masson, P.: Historie německé armády 1939 – 1945. – Praha : Naše vojsko, 1995. – 364 s.

McAndrew, B. – Rawling, B. – Whitby, M.: Liberation : The Canadians in Europa /Oslobodenie : Kanadaňania v Európe/ – Montreal – Quebec : Art Global, 1995. – 170 s.

Nálepka, J.: Druhá maturita a nové poznatky o kpt. Jánovi Nálepkovi. – Bratislava : NVK International, 1995. – 223 s.

Národ sa ubránil 1939 – 1945 : Sborník prací historiků a pamětníků vychází jako zvláštní příloha čtrnáctidenníku Národní osvobození. – Praha : ČSBS ve vyd. Sdružení MAC, 1995. – 109 s.

Nesbit, R. C. : Historie R.A.F. v obrazech : Pamětní vydání k 55. výročí bitvy o Británii. – Praha, Svojtka – Vašut, 1995. – 318 s.

Príspevky k dejinám oslobodenia Slovenska : 50. výročie bojov o Lipt. Mikuláš : Zborník vystúpení z konferencie a seminára 20. – 21. apríla 1995 / Zost. S. Chytka. – Zborník VA SNP, mim.č. – Lipt. Mikuláš – Ružomberok – Lipt. Hrádok : ÚR SZPB, 1995. – 422 s.

E. Kačík : Ochranná zmluva na Slovensku (Schutzvertrag) a bezpečnostné zložky v období neslobody 1939 – 1945 v Československu, s. 29 – 40; **E. Pauliak** : Oslobodenie Slovenska v rokoch 1944 – 1945, s. 41 – 50; **V. Mohorita a kol.** : Oslobodenie okresu Svidník, s. 51 – 57; **Š. Terek** : Oslobodzovacie boje vojsk 4. ukrajinského frontu v okrese Humenné (8. septembra – 28. novembra 1944), s. 59 – 70; **J. Rodák** : Vojensko-politická situácia v čs. armádnom zbere počas obranných bojov na Ondave (november 1944 – január 1945), s. 71 – 86; **Koniec druhej svetovej vojny v okrese Vranov nad Topľou**, s. 87 – 99; **K. Džupa** : Oslobodenie okresu Michalovce a podiel občanov na bojoch pri Liptovskom Mikuláši, s. 101 – 116; **J. Žadanský – A. Žadanská** : Boje na dargovsko-košickom smere (november 1944 – január 1945), s. 117 – 138; **J. Tabiš** : Spomienky na bojovú činnosť v rokoch 1944 – 1945 v bojových jednotkách 1. čs. armádneho zboru, s. 139 – 152, s. 345 – 353; **Z. Vališ** : Hloubkový průzkum Československé vojenské jednotky v SSSR, s. 153 – 209; **E. Labuda – J. Cirbus** : Oslobodenie okresu Spišská Nová Ves, s. 221; **P. Valaštek** : Oslobodzovacie boje Červenej armády v okrese Stará Ľubovňa, s. 223 – 227; **K 50. výročiu oslobodenia okresu Poprad**, s. 229 – 234; **O. Vaněk** : Bojová činnosť 1. čs. armádneho zboru v ZSSR pri Liptovskom Mikuláši (január – apríl 1945), s. 235 – 268; **J. Jančo** : Spomienky na SNP 1944 a druhú svetovú vojnu v Smrečanoch, s. 269 – 287, s. 365 – 384; **E. Pauliak** : Oslobodzovacie boje československých a sovietskych vojsk pri Liptovskom Mikuláši v roku 1945, s. 289 – 316; **M. Boroš** : Podiel partizánov a obyvateľov na oslobodení Liptovského Hrádku, s. 317 – 327; **Obec Liptovský Ján v čase bojov pri Liptovskom Mikuláši**, s. 329 – 332; **J. Ifanovský** : Niekoľko poznámok k boju pri Liptovskom Mikuláši, s. 333 – 335; **A. Petrufová** : Slovenský Červený kríž v čase bojov pri Liptovskom Mikuláši, s. 337 – 344; **A. Kovač** : Vojaci a začiatok revolučnej rekonštrukcie v regióne Medzilaborce – Humenné (1944 – 1945), s. 355 – 364; **V. Hospodár** : K polemikám o počtoch osôb väznených v nápravno-pracovných táboroch – Gulag, s. 385 – 400; **Č. Dammer** : Strach a niektoré prejavy pohlavného pudu vo vojne, s. 401 – 412; **J. Oberuč** : Pôsobivé využívanie tradícií – významný prostriedok výchovy vlastenectva a hrdosť na Slovensko, s. 413 – 422.

Rajlich, J. : Esa na obloze : Nejúspěšnější stíhači ve 2. světové válce. – Praha : Naše vojsko, 1995. – 216 s.

Rajnec, J. : Slovenské vzdušné zbrane 1939 – 1944. – Trenčín : Juraj Rajnec, 1995. – 50 s.

Rákay, A. : Dvojité stredová čiara. – Bratislava : Profis, 1995. – 156 s.

Takáč, L. : Komu vavriny víťazstva? – Bratislava : NVK International, 1995. – 141 s.

Tomašul'a, M. R. : Vtedy pod Javorinou. – Bratislava : vl.n., 1995. – 145 s.

White, L. M. : On all Fronts : Czechoslovaks in World War II. Part 2. – New York : SVU – Českosl. spoločnosť pre vedu a umenie, 1995.

Zurová, L. A. : Možno prežijeme : Spomienky na roky vojny. – Bratislava : Slov. národné múzeum, 1995. – 40 s.

* * *

Bystrický, J. : Bojové nasadenie pozemných vojsk slovenskej armády v rokoch 1941 – 1943. – In: Vojenské obzory – H. – Roč. 2, (1995), s. 75 – 90.

Bystrický, J. : Karpatsko-duklianska operácia. – In: Ročenka odbojárov 1995. – Bratislava : ÚR SZPB, 1995.

Českoslovenští vojáci a konec války 1945 : /Spomienky/ – In: Historie a vojenství. – Roč. 44, č. 2 (1995), s. 118 – 148.

Juhás, M. : Informácie niektorých zahraničných zastupiteľstiev Slovenskej republiky o obraze Slovenska v tlači v rokoch 1943 – 1944. – In: Historický časopis. – Roč. 43, č. 3 (1995), s. 526 – 539.

Korček, J. – Bystrický, J. : Slovak National Uprising in European resistance 1944 – 1945. – In: 20. International Colloquium of Military History Warsaw – Poland, 1794 – 1994, 28. August – 3. September 1944. – Warsaw : b. v., 1995. – S. 252 – 266.

- Korim, V.:** Protifašistický odboj a SNP ako didaktický fenomén. – In: Zborník z celoslovenskej konferencie o vyučovaní dejepisu. – Banská Bystrica : Metodické centrum, 1995. – S. 49 – 54.
- Lipták, E.:** Pamätníky a pamäť Povstania roku 1944 na Slovensku. – In: Historický časopis. – Roč. 43, č. 2 (1995), s. 363 – 369.
- Martin, K. – Ugron, I.:** Fejezetek a Szent László hadosztály Történetéből. I., II. – In: Hadtörténelmi Közlemények. – Roč. 108, č. 3 (1995), s. 78 – 149; roč. 109, č. 4 (1996), s. 56 – 132. – I. 1944 : Az októberi megalakulástól az év végéig. – II. 1945 : A Garantól Karintiaig.
- Pejs, O.:** Duchovní správa ve slovenské armádě 1939 – 1945. – In: Historie a vojenství. – Roč. 44, č. 2 (1995), s. 50 – 88.
- Salner, P.:** Svedectvo tých, ktorí prežili holocaust : (Informácie a prvé poznatky z výskumu.) – In: Slovenský národopis. – Roč. 43, č. 4 (1995), s. 445 – 460.
- Šimunič, P.:** Vojsko-doktrínálne úvahy o slovenskej armáde v rokoch 1939 – 1943. – In: Vojenské obzory – H. – Roč. 2, (1995), s. 59 – 74.
- Štefánský, V.:** Slovenská otázka v čs. légiách v Rusku. – In: Vojenské obzory – H. – Roč. 2 (1995), s. 17 – 29.
- Zudová-Lešková, Z.:** Československý demokratický odboj na Slovensku od leta 1941 do decembra 1943. – In: Historie a vojenství. – Roč. 44, č. 4 (1995), s. 50 – 78.
- * * *
- Ambrož, S.:** Zbytočné manévrovanie : Ad : Prečo ôsmy a nie deviaty máj 1945. – In: Bojovník. – Roč. 40, č. 12 (1995), s. 6.
- Androvič, Š.:** Letecký pluk č.3 : História vojenských útvarov na Slovensku. – In: Obrana. – Roč. 3, č. 48 (1995), s. 10.
- Androvič, Š.:** Pancierové vlaky na Slovensku v čase 2. svetovej vojny. – In: Obrana. – Roč. 3, č. 45 – 47 (1995), s. 4.
- Baranová, D.:** Neznámy antifašista Pavol Hronec. – In: Bojovník. – Roč. 40, č. 22 (1995), s. 7.
- Bojoval s puškou i perom v ruke.** – In: Bojovník. – Roč.40, č.19 (1995), s.7. – /veliteľ 4. brigády M. R. Štefánika Ján Korenko/
- Borik, S.:** Aj cintoríny majú svoju históriu. – In: Bojovník. – Roč. 40, č. 24 (1995), s. 4. /Štúrovo/
- Bystrický, J.:** Bojové nasadenie vojsk slovenskej armády (1941 – 1943). – In: Armáda SR. – Roč. 3, č. 2 (1995), s. 24 – 28.
- Bystrický, J.:** Slováci v česko-slovenských jednotkách v zahraničí (1939 – 1945). – In: Armáda SR. – Roč. 3, č. 2 (1995), s. 39 – 44.
- Bystrický, J.:** Slovensko vo vojnovom stave so západnými mocnosťami protifašistickej koalície. – In: Apológia. – Roč. 2, č. 4 (1995), s. 27 – 29.
- Česfalvay, F.:** Pohrebné stalingradské zvony. – In: Extra. – Roč. 4, č. 12 (23. 3. 1995), s. 6.
- Černák, M.:** Od Martina po Žilinu. – In: Bojovník. – Roč. 40, č. 9 (1995), s. 7.
- Čy buv Stepan Bandera u Humennomu?** – In: Duklja. – Roč. 42, č. 4, (1995), s. 74.
- Dunčák, M.:** Frontové spomienky jedného z priamych účastníkov. – In: Bojovník. – Roč. 40, č. 18 (1995), s. 4. – /prísl. 1. čs. armádneho zboru M. Revil'ák/
- Grégr, R.:** Sovietska dunajská flotila v bratislavsko-brnenskej operácii 1945. – In: Apológia. – Roč. 2, č. 8 (1995), s. 26 – 27.
- Gubič, O.:** Pešiaci na šachovnici. – In: Bojovník. – Roč. 40, č. 18 (1995), s. 8. – /konc. a pracovný tábor pre Židov v Novákoch/
- Gubič, O.:** Šibenica na námestí : Obete protifašistického boja v Oslanoch. – In: Bojovník. – Roč. 40, č. 21 (1995), s. 6.
- Chovan, J.:** Prvý deň vysielania. – In: Bojovník. – Roč. 40, č. 19 (1995), s. 8.
- Jacoš, A.:** Spohady pro Stepana Bandera. – In: Duklja. – Roč. 42, č. 4 (1995), s. 75.
- Jovankovič, S.:** Vojvodinskí Slováci proti fašizmu. – In: Historická revue. – Roč. 6, č. 4 (1995), s. 16 – 17.
- Kišon, K.:** Bojovala za vlasť. – In: Bojovník. – Roč. 40, č. 17 (1995), s. 5. – /zdravotníci v SNP – A. Hajdúchová/
- Korček, J.:** Autonómia slovenskej krajiny a snahy o budovanie slovenskej národnej armády. – In: Armáda SR. – Roč. 3, č. 2 (1995), s. 8 – 11.
- Korček, J.:** Ozbrojené sily od Povstania po oslobodenie. – In: Armáda SR. – Roč. 3, č. 2 (1995), s. 29 – 32.

- Korček, J.:** Veliteľ Rýchlej divízie. – In: Historická revue. – Roč. 6, č. 6 (1995), s. 20 – 21. /Jozef Turanec/
- Korený, J.:** Poľná pošta : Exkurzia do vojnových rokov. – In: Apológia. – Roč. 3, č. 6 (1995), s. 25 – 28.
- Kováč, J.:** Zomierali ďaleko od vlasti. – In: Bojovník. – Roč. 40, č. 15 (1995), s. 6. – /internacionálny prapor Nitrianskej part. brigády/
- Lehotský, P.:** II/18 bojový prapor „Narcis“. – In: Bojovník. – Roč. 40, č. 21 (1995), s. 6.
- Lobík, J.:** Cintorín Hrdinov SNP v Priekope. – In: Bojovník. – Roč. 40, č. 12 (1995), s. 6.
- Martišová, M.:** Zo spomienok plk. v. v. Antona Martiša. – In: Bojovník. – Roč. 40, č. 12 (1995), s. 10. – /311. čs. bombardovacia peruť RAF/
- Moncol, E.:** Nevyblednuté spomienky. – In: Bojovník. – Roč. 40, č. 14 (1995), s. 7. – /účasť Francúzov v SNP/
- Němeček, J.:** Edvard Beneš a Podkarpatská Rus 1939 – 1945. – In: Apológia. – Roč. 2, č. 9 (1995), s. 26 – 27.
- Nižňanský, J.:** Kniha – verné zrkadlo doby : Z vydávania vojenskej knižnej produkcie pred polstoročím. – In: Obrana. – Roč. 3, č. 42 (1995), s. 10.
- Nižňanský, J.:** Povstalecká tlač : Malá sonda do minulosti slovenskej vojenskej žurnalistiky. – In: Obrana. – Roč. 3, č. 34 (1995), s. 10.
- Nižňanský, J.:** Slovenské vojsko : Z histórie slovenskej vojenskej tlače pred polstoročím. – In: Obrana. – Roč. 3, č. 29 (1995), s. 10.
- Nižňanský, J.:** Z minulosti slovenskej vojenskej tlače. – In: Obrana. – Roč. 3, č. 36, 38, 44, 46 (1995), s. 10. č.: 36 : Stráž vlasti; č. 38 : Mocná zbraň; č. 44 : Slovenský vojak; č. 46 : Domobrana.
- Paule, O.:** Bojovali aj na Morave. – In: Bojovník. – Roč. 40, č. 19 (1995), s. 7. – /II. slov. part. brigáda M. R. Štefánika/
- Paule, O.:** Organizátor SNP. – In: Bojovník. – Roč. 40, č. 21 (1995), s. 8. – /Ľudovít Kukorelli/
- Pauliak, E.:** ...a išli na front! – In: Bojovník. – Roč. 40, č. 19 (1995), s. 7. – /zhodnotenie priebehu SNP/
- Pauliak, E.:** Rumuni a naše oslobodenie. – In: Bojovník. – Roč. 40, č. 14 (1995), s. 7.
- Pauliak, E.:** Viečnaja pamiat' ... – In: Bojovník. – Roč. 40, č. 15 (1995), s. 6 – 7. – /veliteľ part. brigády Jánošík – Ernest Bielik/
- Peter, J.:** SNP – významná udalosť v histórii Slovenska. – In: VV – Vlastenecká a etická výchova vojakov. – Roč. 3, č. 2 (1995), s. 59 – 62.
- Petraško, E.:** Nebo plné svetlíc : Bombový nálet na Prešov. – In: Historická revue. – Roč. 6, č. 8 (1995), s. 35 – 36.
- Pleva, O.:** Telgártsky front – postrach fašistov. – In: Bojovník. – Roč. 40, č. 19 (1995), s. 6.
- Plutko, J.:** Jeden z tých, čo nedoleteli. – In: Bojovník. – Roč. 40, č. 18 (1995), s. 6. – /prísl. 311. čs. bombardovacej perute RAF – V. Stano/
- Přikryl, V.:** Jak vlast odplácela. – In: Národní osvobození. – Roč. 72, č. 25 – 26 (1995), s. 12. – /list gen. Vladimíra Přikryla/
- Richterová, E.:** Kto padol v boji za slobodu, nezomiera ... In: Bojovník. – Roč. 40, č. 13 (1995), s. 6. – /SNP – účasť Bulharov/
- Rjabik, M.:** Spomienka na Janovo. – In: Bojovník. – Roč. 40, č. 18 (1995), s. 7.
- Seneši, R.:** Ako reagovala povstalecká SNR na „hájnický prípad“? – In: Bojovník. – Roč. 40, č. 18 (1995), s. 7.
- Seneši, R.:** Návrat kpt. Michala Vanku. – In: Bojovník. – Roč. 40, č. 20 (1995), s. 6.
- Slepcev, I.:** Skryté za názov kvetu – minové polia. – In: Apológia. – Roč. 3, č. 7 (1995), s. 25.
- Súdny, B.:** Vzlietol a už sa nevrátil ... – In: Bojovník. – Roč. 40, č. 26 (1995), s. 10. – /slovenský stíhač v RAF – J. Menšík/
- Šimunič, P.:** Armáda Slovenského štátu v rokoch 1939 – 1945. – In: VV – Vlastenecká a etická výchova vojakov. – Roč. 3, č. 4 (1995), s. 55 – 66.
- Šimunič, P.:** Slovakia in World war two. – In: Slovakia. – Roč. 3, č. 3 (1995), s. 36 – 39.
- Šimunič, P.:** Slovenská armáda v rokoch 1939 – 1941. – In: Armáda SR. – Roč. 3, č. 2 (1995), s. 11 – 23.
- Šimunič, P.:** Vojenské aspekty prípravy a priebehu SNP. – In: Armáda SR. – Roč. 3, č. 2 (1995), s. 33 – 37.

- Špitzer, M.:** Aj Marek bol medzi nimi ...In : Bojovník. – Roč. 40, č. 24 (1995), s. 6. – /študentský protifašistický odboj – okt. – nov. 1939/
Štefanský, V.: Oslobodzovanie Slovenska. – In: Armáda SR. – Roč. 3, č. 2 (1995), s. 45 – 47.
Švanda, P.: Bojová činnosť slovenského letectva v rokoch 1939 – 1945. – In: Zaujímavosti. – Roč. 3, č. 2 (1995), s. 31 – 39.
Švanda, P.: Pilot – generál. – In: Zaujímavosti. – Roč. 3, č. 2 (1995), s. 39 – 44. /gen. let. Ján Ambruš/
Švrlo, P.: Z ohlasov na už publikované : Boli v roku 1941 výsadky parašutistov na Slovensku? Áno! : (plus k Halderovým poznámkam o Slovensku). – In: Apológia. – Roč. 2, č. 9 (1995), s. 24 – 25.
Úkrop, P.: Neznámy transport v Stutthofe. – In: Bojovník. – Roč. 41, č. 2 (1996), s. 8. – /transport slovenských povstalcov/
Výboh, J.: Veliteľ Železného práporu spomína. – In: Bojovník. – Roč. 40, č. 20 (1995), s. 6. – /postalecký prápor Dub, 1944 – 45/
Zabudnutý generál : O človeku, ktorý vždy myslel na svoju vlasť. / – jož – / – In: Obrana. – Roč. 3, č. 24 (1995), s. 3.
 /Jegorovova part. brigáda – Paul Strassmann/

PO ROKU 1945

- Armáda Slovenskej republiky 1994.** – Bratislava : MO SR, 1995. – 231 s.
Armády po ukončení studené války : Sborník překladů zahraničních statí / Odp.red. G. Xaver. – Praha : MO ČR, 1995. – 115 s.
Azud, J.: Záruky bezpečnosti Slovenskej republiky : Problémy globálnych a európskych štruktúr. – Bratislava : Veda, 1995. – 164 s.
Klíma, Z.: Československý podíl na vzniku izraelského vojenského letectva a jeho operační činnosti v 1. izraelsko-arabské válce. – Praha : vl. nákl., 1995. – 324 s.
Kovačičová, E. – Schlenkerová, K.: Bibliografía almanachov, ročníek a zborníkov na Slovensku 1945 – 1965. – Martin – Bratislava : Matica slovenská – Univerzitná knižnica, 1995. – 430 s.
Medzinárodné zmluvné dokumenty vypracované a podpísané v rokoch 1993 – 1994. – Bratislava : MO SR, 1995. – Nestr.
Niesner, J.: Nebe je meta : Almanach pilotů čs. vojenského letectva, vyřazených L.P. 1955. – Praha : Ikar, 1995. – 88 s.
Pauer, J.: Prag 1968 : Der Einmarsch des Warschauer Paktes : Hüntergründe – Planung – Durchführung. – Bremen : Edition Temmen, 1995. – 415 s.
Soukup, M.: Tánky : Díl 1. : Vydáno při příležitosti Mezinárodního veletrhu vojenské a zabezpečovací techniky IDEET 95. : Brno : Vojenská akademie, 1995. – 134 s.
Tkáč, V.: Zborník dokumentov z histórie štátnosti a armády Slovenska. – Žilina : Vojenská fakulta VŠDS, 1995. – 62 s.

* * *

- Bebler, A.:** Vztahy mezi armádou a společností v transformujících se státech střední a východní Evropy. – In: Armády po ukončení studené války : Sborník překladů zahraničních statí. – Praha : MO ČR, 1995. – S. 56 – 67.
Hanzlík, F.: K možnosti použití armády prezidentem dr. E. Benešem při řešení únorové krize v roce 1948. – In: Vojenské rozhledy. – Roč. 4, č. 5 (1995), s. 88 – 97.
Havlíček, J.: Politický zápas o armádu na Slovensku v r. 1945 – 1948. – In: Od diktatury k diktaturě. – Bratislava : Veda, 1995. – S. 41 – 45.
Lichnovský, M.: Bedřich Reicin a Československá armáda (1948 – 1952). – In: Historie a vojenství. – Roč. 44, č. 6 (1995), s. 81 – 117.
Manga, V.: Bezpečnostnopolitické a štrukturálne súvislosti možnej tvorby Bielej knihy obrany Slovenskej republiky. – In: Vojenské obzory. – Roč. 2, č. 4 (1995), s. 3 – 12.
Michálek, S.: Československo-americké vzťahy od konca vojny do leta 1947. – In: Historické štúdie 36. – Bratislava : HÚ SAV, 1995. – S. 183 – 209.
Ondrejčáková, R.: Dôsledky pobytu jednotiek Sovietskej armády na území Slovenska a ich odstraňovanie. – In: Vojenské obzory – L. – Roč. 2, (1995), s. 53 – 58.

- Petruf, P.:** Vzťahy USA k ZSSR a niektorým krajinám Sovietskeho bloku koncom štyridsiatych a začiatkom päťdesiatych rokov. – In: Historický časopis. – Roč. 43, č. 3 (1995), s. 481 – 499.
- Pichoja, R. G.:** Českoslovakija, 1968 god : Vzgljad iz Moskvy : II. – In: Novaja i novejšaja istorija. – Č. 1 (1995), s. 34 – 48.
- Púčik, M.:** Počiatky normalizácie slovenskej spoločnosti a východný vojenský okruh. – In: Vojenské obzory. – Roč. 2, č. 029 (1997), s. 32 – 98.
- Púčik, M.:** The East-West Security System and the Czechoslovak Army in the First Half of the 1960 s. – Washington : The Woodrow Wilson Center – U. S. Army Center of Military History, 1995. /Medzinárodný vedecký projekt „ Cold War History Project“/
- Roubíček, M.:** Svaz Brannosti 1945 – 49. K padesátemu výročiu vzniku. – In: Historie a vojenství. – Roč. 44, č. 3 (1995), s. 107 – 116.
- Slimák, A.:** K perspektívam výstavby Armády Slovenskej republiky. – In: Vojenské obzory. – Roč. 2, č. 1 (1995), s. 24 – 30.
- Štaigl, J.:** Organizačná a dislokačná výstavba čs. armády na Slovensku v rokoch 1945 – 1950. – In: Vojenské obzory – H. – Roč. 2, (1995), s. 91 – 111.
- Štaigl, J.:** Vojenské opatrenia na južnej hranici Slovenska v súvislosti s maďarskými udalosťami na jeseň 1956. – In: Vojenské obzory. – Roč. 2, č. 3 (1995), s. 56 – 80.

* * *

- Antušák, E.:** Mírové operace OSN. – In: Vojenské rozhledy. – Roč. 4, č. 3 (1995), s. 42 – 49.
- Gosiorovský, I.:** Podstata obrannej doktríny Slovenskej republiky. – In: Zaujímavosti. – Roč. 2, č. 3 (1995), s. 36 – 39.
- Havlíček, J.:** Niektoré aspekty politického zápasu o armádu na Slovensku v predfebruárovom období (1945 – 1948). – In: Apológia. – Roč. 3, č. 7 (1995), s. 26 – 27.
- Havlíček, J.:** Slovensko na prahu „normalizácie“ (1970 – 1975). – In: Rozpamätávanie VI. – Bratislava : GMB, 1995. – S. 3 – 4.
- Hospodár, V.:** Informácia o násilnom odvlečení československých občanov do nápravno-pracovných táborov a kolónií v ZSSR. – In: Apológia. – Roč. 3, č. 10 (1995), s. 23 – 25.
- Mračka, E.:** Charakteristika hlavných úradov NATO. – In: Aktuálne informácie OVI SSŠ. – Č. 2 (1995), s. 73 – 91.
- Nižňanský, J.:** Bojovník : Pohľad do minulosti slovenskej vojenskej tlače pred polstoročím. – In: Obrana. – Roč. 3, č. 32 (1995), s. 10.
- Nižňanský, J.:** Partizán : Z minulosti slovenskej vojenskej tlače. – In: Obrana. – Roč. 3, č. 40 (1995), s. 10.
- Pawera, R.:** Vojenské aspekty členstva SR v NATO. – In: Medzinárodné otázky. – Roč. 4, č. 3 (1995), s. 67 – 76.
- Ptáček, D.:** Mierové operácie OSN. – In: Apológia. – Roč. 3, č. 6 (1995), s. 20 – 21.
- Púčik, M.:** „Bratská pomoc“ : Podiel maďarských vojsk na intervencii v roku 1968. – In: Slovenská republika. – Roč. 2, 21. 8. 1995, s. 6 – 7.
- Rašla, A.:** Vojnový zločin a vojnový zločinec : Dokumenty. – In: Bojovník. – Roč. 40, č. 22 (1995), s. 6. – /slovenskí kolaboranti pred retribučnými súdmi/
- Škvrnda, F.:** Armáda Slovenskej republiky : Vznik, poslanie, a charakter armády. – In: Armáda SR. – Roč. 2, č. 3 (1995), s. 3 – 8.
- Štaigl, J.:** Česko-slovenská armáda na Slovensku v rokoch 1945 – 1992. – In: VV – Vlastenecká a etická výchova vojakov. – Roč. 3, č. 4 (1995), s. 67 – 78.
- Švec, I.:** Právne zabezpečenie obrany Slovenskej republiky. – In: Armáda SR. – Roč. 3, č. 4 (1995), s. 12 – 25.
- Turza, P.:** Guľomety : Ručné zbrane vo výzbroji Československej armády v rokoch 1945 – 1965. – In: Apológia. – Roč. 3, č. 6 (1995), s. 23 – 24.
- Turza, P.:** Ručné zbrane vo výzbroji československej armády v rokoch 1945 – 1965. – In: Apológia. – Roč. 3, č. 5 (1995), s. 22 – 23.

PRÁCE PRESAHUJÚCE VYMEDZENÉ CHRONOLOGICKÉ OBDOBIA

- A Guide to Historiography in Slovakia.** – Studia Historica Slovaca / Edit. E. Mannová, D. P. Daniel. – Bratislava : HŮ SAV, 1995. – 209 s.

A magyar katonai gondolkodás története : Tanulmánygyűjtemény / Ed. Tibor Acs – Budapest : Zrinyi Kiadó, 1995. – 270s.

Bérenger, J.: Die Geschichte des Habsburgerreiches 1273 – 1918. – Wien – Köln – Weimar : Böhlau Verl., 1995. – 885 s.

Ďurica, M. S.: Dejiny Slovenska a Slovákov v chronologickom prehľade. – Košice : Pressko pre Ústav dejín kresťanstva na Slovensku v Bratislave, 1995. – 287 s.

Johnson, J. E. – Lucas, P. B.: Odvaha v oblaciach : Veľké letecké bitvy od bojů na Sommě po operaci pouštní bouře. – Praha : Naše vojsko, 1995. – 207 s.

Lipertová, E.: Česko-slovenský vojenský slovník. – Bratislava : MO SR, 1995. – 807 s.

Lobkovicz, F.: Encyklopedie řádů a vyznamenání. – Praha : Libri, 1995. – 240 s.

Ráskay, P. – Szabó, Z.: A Kőstegi „Hunyadi Mátyás“ katonaiskola története 1856 – 1918 – 1945. – Kiadja : A HM hadtörténeti intézet és múzeum, 1995. – 341 s.

Sedliaková, A.: Historiografia na Slovensku 1990 – 1994 : Výberová bibliografia. – Bratislava : Historický ústav SAV, 1995. – 188 s.

Slovník košických osobností 1848 – 1918 / Zost. M. Mihóková – Košice : Štátna vedecká knižnica, 1995. – 532 s.

Vybrané pojmy brannej politiky a vojenského umenia. :

Terminologický slovník. – Bratislava : MO SR, 1995. – 32 s.

* * *

Klein, B.: Stručné kalendárium vojenských dejín Slovenska (do konca druhej svetovej vojny). – In: Zaujímavosti. – Roč. 2, č. 3 (1995), s. 2 – 27.

Nižňanský, J.: K vývinu slovenskej vojenskej terminológie. – In: Vojenské obzory. – Roč. 2, č. 3 (1995), s. 89 – 93.

Špiritza, J.: Cirkevné a vojenské matriky slovenskej proveniencie zo 16. – 20. storočia v zahraničí. – In: Slovenská archivistika. – Roč. 30, č. 1 (1995), s. 39 – 64.

Štefanský, V.: Slovenská otázka v čs. légiách v Rusku. – In: Vojenské obzory – H. – Roč. 2, (1995), s. 17 – 29.

Výboh, A. – Bulík, E.: Teoretické základy operačného umenia. – In: Vojenské obzory. – Roč. 2, č. 3 (1995), s. 89 – 93.

* * *

Huňáček, Z.: Kancelář československých legií : Činnost v letech 1918 – 1949. – In: Národní osvobození. – Roč. 72, č. 21 (1995), s. 7.

Jambor, L.: Padáková škola : História vojenských výsadkárov na trenčianskom letisku : I. – III. – In: Obrana. – Roč. 3, č. 48 – 50 (1995), s. 4.

Klein, B.: Vojenské dejiny Slovenska do začiatku prvej svetovej vojny. – In: Armáda SR. – Roč. 3, č. 2 (1995), s. 15 – 22.

Pekník, M.: T. G. Masaryk a Slovensko. – In: Literárny týždenník. – Roč. 8, č. 14 (1995), s. 12 – 13.

Poláčková, Z.: Slovák z európskej vlasti. – In: Historická revue. – Roč. 6, č. 1 (1995), s. 16 – 18. – /Štefan Osuský vo svetle nových dokumentov/

Segeš, V.: História v rovnošate : Rozhovor s Jozefom Bystrickým. – In: Historická revue. – Roč. 6, č. 6 (1995), s. 30.

Stehlik, E.: XXI. kongres Mezinárodní komise pro vojenské dejiny (CIHM) Quebec (20. – 26. srpna 1995). – In: Historie a vojenství. – Roč. 44, č. 6 (1995), s. 181 – 182.

Turza, P.: História vojenských útvarov na Slovensku. – In: Obrana. – Roč. 3, č. 15 – 17, 19 – 21, 24, 26, 28, 30, 33, 35, 37, 39, 41, 43, 45, 47, 49, 50 (1995), s. 10.

Turza, P.: Hlavní velitelia armády na území Slovenska po r. 1918. – In: Obrana. – Roč. 3, č. 36 – 38, 40 – 44 (1995), s. 4. – Č. : 36 : Edvard Beneš; č. 37 : JUDr. Emil Hácha; č. 38 : Dr. Jozef Tiso; č. 40 : Antonín Zápotocký; č. 41 : Antonín Novotný; č. 42 : Armádný generál Ludvík Svoboda; č. 43 : JUDr. Gustáv Husák; č. 44 : Václav Havel.

Vališ, Z.: Divizní generál in memoriam Alois Machačík. – In: Vojenské rozhledy. – Roč. 4, č. 4 (1995), s. 139 – 141.

Varinský, V.: Trauma nútených prác. – In: Historická revue. – Roč. 6, č. 6 (1995), s. 33 – 34.

PRÁCE PRESAHUJÚCE SLOVENSKÚ VOJENSKÚ PROBLEMATIKU

- A magyar katonai gondolkodás története : Tanulmánygyűjtemény / Ed. Tibor Acs – Budapest : Zrýnyi Kiadó, 1995. – 270 s. – /16. – 20. st./**
- Absolon, R.:** Die Wehrmacht im Dritten Reich : Band VI. : 19. Dezember bis 9. Mai 1945 : Bundesarchiv Koblenz. – Boppard am Rhein : Harald Boldt Verlag, 1995. – 937 s.
- Acharo, O.:** Pušky : Kulovnice : Brokovnice. – Praha : Rebo, 1995. – 141 s.
- Alford, K. D.:** Kořisti 2. světové války : Podíl americké armády na rozkrádání evropských států. – Ostrava : Oldag, 1995. – 395 s.
- Antier, J. J.:** Toulon 1942 : Flotila se potápí. – Plzeň : Mustang, 1995. – 297 s.
- Bader, D.:** Boj na nebi : Příběh o bojovém nasazení Spitfiru a Hurricanu. – Cheb : Svět křidel, 1995. – 149 s.
- Bradley, J. F. N.:** Dějiny Třetí říše : Německo v období nacizmu. – Praha : Victoria Publishing, 1995. – 171 s.
- Brož, J.:** Admirál Canaris a jeho Abwehr. – Praha : V. P. K. – 1995. – 331 s.
- Brütting, G.:** Německá esa na střemhlavých bombardérech. – Plzeň : Mustang, 1995. – 222 s.
- Bullock, A.:** Hitler a Stalin : Paralelní životopisy. – Plzeň : Mustang, 1995. – 1032 s.
- Caldin, M.:** Noc, kdy zemřel Hamburk. – Olomouc : Votobia, 1995. – 142 s.
- Campbell, J.:** Druhá světová válka : Fakta, svědectví, souvislosti. – Praha : Mladá fronta, 1995. – 256 s.
- Constantinu, F. – Dutu, A. – Retegan, M.:** Romania in razboi 1941 – 1945 : Un destin in istorie. – Bucuresti : Editura Militara, 1995. – 334 s.
- Corvisier, A.:** La Guerre : Essais historiques. – Paris : Presses Universitaires de France, 1995. – 423 s.
- Dolinek, V. – Karlický, V. – Vácha, P.:** České zbraně a střelivo : Tradice a současnost. – Praha : Radix, 1995. – 190s.
- Drška, V. – Skřivan, A. – Stellner, F.:** Kapitoly z dějin evropské politiky do roku 1648. – Praha : Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1995. – 205 s.
- Ende des Dritten Reiches – Ende des Zweiten Weltkrieges / H. E. Volkmann – München – Zürich :** Piper, 1995. – 914 s.
- Faktor, Z.:** Střelné zbraně : Konstrukce a funkce / Odp. red. M. Břejlová, J. Schuman – Praha : Magnet-Press, 1995. – 230 s. : fotogr., obr. – Lit. – /starovek – současnost/
- Frieser, K. H.:** Blitzkrieg-Legende : Der Westfeldzug 1940 – Mnichov : Oldenbourg Verl., 1995. – 474 s.
- Gelermann, G. V.:** Moskva volá armádní skupinu Střed : Co neobsahovala zpráva Wehrmachtu : Nasazení tajné bojové eskadry 200 ve druhé světové válce. – Brno : Bonus A, 1995. – 233 s.
- Green, W. – Swanborough, G.:** The Complete Book of Fighters. – London : Salamander Books Ltd., 1995. – 608 s.
- Haffner, S.:** Od Bismarcka k Hitlerovi : Pohled zpět. – Olomouc : Votobia, 1995. – 198 s.
- Hamšík, D.:** H. Himmler – druhý muž Třetí říše. – 2. vyd. – Praha : Univers, 1995. – 414 s.
- Herubel, M.:** Bitva o Midway. – Plzeň : Mustang, 1995. – 170 s.
- Hogg, I.:** Pistole celého světa : Úplný ilustrovaný průvodce pistolemi a revolvery světa. – Praha : Naše vojsko, 1995. – 532 s.
- Churchill, W.:** Druhá světová válka. – Praha, Lidové noviny 1995. – 5. díl : Kruh se uzavírá. – 641 s., 6. díl : Triumf a tragédie. – 688 s.
- 20. International Colloquium of Military History : 20. colloque international d'histoire militaire : 20. Internationales Kolloquium für Militärgeschichte : 28. August – 3. September 1994 Warsaw – Poland / Edit. Tadeusz Panecki, Urszula Olech. – Warsaw : b.v., 1995. – 497 s.**
- Ireland, B.:** Válka ve středomoří 1940 – 1943. – Plzeň : Mustang, 1995. – 189 s.
- Irving, D.:** Luftwaffe : Vzestup a pád : Život maršala Luftwaffe Erharda Milcha. – Brno : Bonus A, 1995. – 532 s.
- Jackson, R.:** Neobjasněné záhady druhé světové války. – Praha : Svojtka – Vašut, 1995. – 96 s.
- Karner, S.:** Der Archipel GUPVI : Kriegsgefangenschaft und Internierung in der Sowjetunion 1941 – 1956. – Wien-München : Oldenbourg-Verlag, 1995. – 269 s.
- Keegan, J.:** Churchillovi generálové. – Praha – Plzeň : Nakl. Dobrovský – Beta – Ševčík, 1995. – 415 s.
- Keegan, J.:** Kdo byl kdo ve II. světové válce. – Brno : Barrister-Principal, 1995. – 21 s.
- Klemperer, K. – Syring, E. – Zitelmann, R.:** Atentát na Hitlera : Muži 20. července. – Praha : Agentura V. P. K., 1995. – 303 s.

- Klučina, P.:** Rytieri. – Praha : Fragment, 1995. – 64 s.
- Knightová, A.:** Berija : Stalinův první pobočník. – Liberec : Dialog, 1995. – 272 s.
- Kühn, V.:** Němečtí parašutisté ve druhé světové válce : Zelení d'ábové ve výsadkových akcích a v pozemním boji : 1939 – 1945. – Brno : Jota, 1995. – 253 s.
- Letadla 1939 – 1945 :** 1. díl. – Plzeň : J. Frans, 1995.
- Letošťák, L.:** Vzduchové zbrane. – Bratislava : PaRPRESS, 1995. – 97 s. : fotogr., obr. – Lit.
- Lobkowicz, F.:** Encyklopedie řádů a vyznamenání. – Praha : Libri, 1995. – 238 s.
- Lucas, J.:** Hitlerovy úderné jednotky. – Plzeň : Mustang, 1995. – 165 s.
- Lucas, J.:** Poslední rok německé armády. – Plzeň : Mustang, 1995. – 163 s.
- MacDonald, J.:** Velké bitky druhé světové vojny : 17 nejvýznamnějších bitek v nevidanom dokumentárnem spracovaní. – Bratislava : Slovart, 1995. – 192 s.
- Macksey, K.:** Vojenské omyly druhé světové války. – Praha : Naše vojsko, 1995. – 219 s.
- Manstein, E.:** Ztracená vítězství. – Vzpomínky 1939 – 1944. – Brno : Bonus A, 1995. – 549 s.
- Mee, Charles L.:** Das Ende des zweiten Weltkrieges : Die Potsdamer Konferenz. – München : Heyne-Verlag, 1995. – 336 s.
- Mommsen, W.:** Bismarck. – Olomouc : Votobia, 1995. – 189 s.
- Nižňanský, E.:** Interpretácie fašizmu historiografiou SRN (194 – 1990) : Monografie a štúdie. – Nitra : Fakulta humanitných vied VŠP, 1995. – 178 s.
- Piekalkiewicz, J.:** Tanková válka 1939 – 1945. – Plzeň : Mustang, 1995.
- Post, W.:** Unternehmen Barbarossa : Deutsche und sowjetische Angriffspläne 1940 – 41. – Hamburg – Berlin – Bonn : E. S. Mittler + Sohn, 1995. – 450 s.
- Rauth, M.:** Geschichte des zweiten Weltkrieges : Teil 2. : Der europäische Krieg 1939 – 1941. – Berlin : Dunckers – Humboldt, 1995. – 513 s.
- Revolutionen im Ostmitteleuropa 1789 – 1989 :** Schwerpunkt Ungarn. – Wien – München : Verlag für Geschichte und Politik – R. Oldenbourg Verlag, 1995. – 182 s.
- Rose, N.:** Churchill – nepoddajný život. – Praha : Cesty, 1995. – 374 s.
- Röling, B. V. A. – Cassete, A.:** Tokijský proces. – Praha : Mladá fronta, 1995. – 181 s.
- Sommerville, D.:** Druhá světová válka den za dnem. – Plzeň : Mustang, 1995. – 319 s.
- Soyuzniki v vojne : 1941 – 1945.** – Moscow : Nauka, 1995. – 451 s.
- The Oxford Companion to the Second World War.** – Oxford – New York : Oxford University Press, 1995. – 1344 s.
- Trevor-Roper, H.:** Poslední dny Adolfa Hitlera. – 2. dopl. vyd. – Praha : Aurora, 1995. – 275 s.
- Tucker, R. C.:** Stalin : Revoluce shora 1928 – 1941. – Liberec : Dialog, 1995. – 498 s.
- Vojenské uniformy a výstroj :** Obrázkový slovník / Prel. V. Dangl, A. Sidorjak – Bratislava : Slovart, 1995. – 64 s.
- Whiting, Ch.:** Ardeny : Poslední útok. – Plzeň : Mustang, 1995. – 164 s.
- Winter, J. M.:** První světová válka : Fakta, svědectví, souvislosti. – Praha : Mladá fronta, 1995. – 256 s.
- Young, D.:** Rommel. – Praha : Naše vojsko, 1995. – 216 s.

- Dolínek, V.:** Palné zbraně s vnitřním křesadlovým zámkem. – In: Historie a vojenství. – Roč. 44, č. 2 (1995), s. 89 – 96.
- Petránek, J.:** Fašistický meč byl vykonán v SSSR : Rudá armáda a Reichswehr. – In: Vojenské rozhledy. – Roč. 3, č. 1 (1995), s. 97 – 104.

- Čevela, J.:** Čo predchádzalo bezpodmienečnej kapitulácii Japonska v druhej svetovej vojne. – In: Apológia. – Roč. 2, č. 9 (1995), s. 22 – 23.
- Medzinárodné organizácie a európska bezpečnosť.** – In: Aktuálne informácie. – Č. 6, (1995), s. 9 – 16.
- Míkunda, V.:** Rusko-nemecké medzivojnové vojenské zblížovanie : Príčiny, cieľ a ...výsledok. – In: Apológia. – Roč. 2, č. 9 (1995), s. 28 – 29.
- Richter, K.:** Hviezdy neklamali. – In: Historická revue. – Roč. 6, č. 4 (1995), s. 30 – 31. – /A. Hitler – prehľad pokusov o atentáty/
- Šimunič, P.:** Európska jar pred polstoročím. – In: Historická revue. – Roč. 6, č. 5 (1995), s. 11 – 12.
- Vývoj NATO :** Stručná chronológia. – In: Mezinárodní politika. – Roč. 19, č. 12 (1995), s. 20 – 22.

ARCHÍVNICTVO A MÚZEJNÍCTVO

Čordášová, S.: Fond Ministerstvo národnej obrany Slovenskej republiky 1939 – 1945 : Fondové oddelenie : Kabinet ministerstva 1939 – 1944 : Čiastkový inventár. – Trnava : Vojenský historický archív, 1995. – 82 s.

Dubovský, P.: Veliteľstvo armády jún – august 1941 : Inventár fondu. – Trnava : Vojenský historický archív, 1995. – 17 s.

Klimek, A.: Průvodce Armádním muzeem. – Praha : HŮ AČR, 1995.

* * *

Borsa, I.: Za lepšiu bádateľnosť predmoháčskeho archívneho materiálu Maďarského krajinského archívu. – In: Slovenská archivistika. – Roč. 30, č.2 (1995), s. 45 – 54.

Kartous, P.: Dejiny európskych archívov a archívna integrácia. – In: Slovenská archivistika. – Roč. 30, č. 1 (1995), s. 25 – 38.

Rákoš, E.: Teória archívneho fondu II. : Právne aspekty archívneho fondu. – In: Slovenská archivistika. – Roč. 30, č. 1 (1995), s. 9 – 24.

Šimunič, P.: Súčasný stav a perspektívy rozvoja vojenskej historickej vedy, archívniectva a múzejníctva. – In: Súčasný stav a perspektívy rozvoja vojenskej vedy. – Lipt. Mikuláš : VA SNP, 1995. – S. 161 – 172.

* * *

Ešte je čo dopĺňať. – In: – Bojovník. – Roč. 40, č. 13 (1995), s. 6. – /Múzeum SNP v B. Bystrici/

Kartous, P.: Archívár v dnešnom svete. – In: Archívni časopis. – Roč. 45, č. 1 (1995), s. 1 – 9.

Rodák, J.: Jubilejné výročie múzea. – In: Bojovník. – Roč. 40, č. 13 (1995), s. 6. – /Vojenské múzeum Svidník/

ZOZNAM EXCERPOVANÝCH ČASOPISOV A PERIODICKÝCH ZBORNÍKOV

A Report

Apológia

Armáda Slovenskej republiky

Asian and African Studies (Bratislava)

Bibliographie internationale d° histoire militaire

Biografické štúdie

Bojovník

Český časopis historický

Hadtörténelmi Közlemények

Historica Carpatica

História

Historická revue

Historické štúdie

Historický časopis

Historie a vojenství

História

Medzinárodné otázky

Mezinárodní vztahy

Národní osvobození

Obrana

Österreichische Militärische Zeitschrift

Pamiatky a múzeá

Slovanské štúdie

Slovenská archeológia

Slovenská archivistika

Slovenská národná bibliografia – Knihy

– Články

– Dizertačné práce

Soudobé dějiny
Střední Evropa
Střelecký magazín
Studia Historica Nitriensia
Studia Historica Slovaca
Századok
Történelmi szemle
Vojennaja mysl'
Vojenské obzory
Vojenské rozhledy
VV – Vlastenecká a etická výchova vojakov ZS
Wojskowy przeglad historyczny
Zaujímavosti
Zborník Slovenského národného múzea

AUTORI ČÍSLA

PhDr. Vojtech **D A N G L**, CSc., Vojenský historický ústav, Kutuzovova 8, Bratislava

Npor. Mgr. Miloslav **Č A P L O V I Č**, Vojenský historický ústav, Kutuzovova 8, Bratislava

Plk. PhDr. Doc. Jozef **B Y S T R I C K Ý**, CSc., Vojenský historický ústav, Kutuzovova 8, Bratislava

Plk. PhDr. Oldřich **V A N Ě K**, CSc., Vojenská akadémia, Liptovský Mikuláš, Demänová

PhDr. Zuzana **N E M C O V Á**, CSc., Filozofická fakulta UK, Bratislava

Pplk. Dr. Peter **T U R Z A**, Vojenské múzeum, Trenčín

† Juraj **R A J N I N E C**, Trenčín

OBSAH

Štúdie

DANGL, Vojtech: K niektorým vojenskostrategickým otázkam postavenia Slovenska v čase tridsaťročnej vojny	3
ČAPLOVIČ, Miloslav: Náčrt vzniku a činnosti branných organizácií v Československu v rokoch 1918 – 1928	14
BYSTRICKÝ, Jozef: Ťaženie slovenskej armády na východnom fronte v roku 1941	39
VANĚK, Oldřich: Výsadvkové jednotky čs. armády na Slovensku v rokoch 1950 – 1960	62

Dokumenty a materiály

NEMCOVÁ Zuzana: Počiatky puškárskeho remesla v Bratislave	87
RAJNINEC, Juraj: Staré spoľahlivé Caudrony	93
TURZA, Peter: Tanky nemeckého pôvodu vo výzbroji čs. armády v rokoch 1945 – 1959	98

Recenzie

KORČEK, Ján: Czesi, Slowaci i Juhoslowianie w KL Stutthof (Orski, M.)	103
KATREBA, Zoltán: Československý odboj na západě (1939 – 1945) (Čejka, E.)	105
CSÉFALVAY, František: O parabrigáde a nielen o nej (Šolc, J.)	110

Anotácie, glosy	115
-----------------------	-----

Kronika	126
---------------	-----

Bibliografia	134
--------------------	-----

INHALT

Studien

DANGL, Vojtech: Zu einigen strategischen Fragen der Stellung der Slowakei in dem dreißigjährigen Krieg	3
ČAPLOVIČ, Miloslav: Skizze zur Entstehung und Tätigkeit der Wehrorganisationen in der Tschechoslowakei des Jahres 1918 – 1928	14
BYSTRICKÝ, Jozef: Der Feldzug der slowakischen Armee am Ostfront im Jahre 1941	39
VANĚK, Oldřich: Fallschirmstruppen der Tschechoslowakischen Armee in der Slowakei in den Jahren 1950 – 1960	62

Dokumenten und Materialien

NEMCOVÁ, Z.: Die Anfänge des Büchsenmacherhandwerks in Pressburg	87
RAJNINEC, Juraj: Alte zuverlässige Caudronen	93
TURZA, Peter: Panzerwagen deutschen Ursprunges in der Ausrüstung der Tschechoslowakischen Armee in den Jahren 1945 – 1959	98

Rezensionen

KORČEK, Ján: Czesi, Slowaci i Juhoslowianie w KL. Stutthof (Orski, M.)	103
KATREBA, Zoltán: Tschechoslowakischer Widerstand in Westen (1939-1945) (Čejka, E.)	105
CŠÉFALVAY, František: Über die Parabrigaden und nicht nur über die (Šolc, J.)	110

Annotationen, Glossen	115
------------------------------------	-----

Chronicle	126
------------------------	-----

Bibliographie	134
----------------------------	-----

CONTENTS

Studies

DANGL, Vojtech: About some military-strategic issues of the position of Slovakia during 30-years war	3
ČAPLOVIČ, Miloslav: An outline of armed organizations establishment and activities in Czechoslovakia in 1918 – 1928	14
BYSTRICKÝ, Jozef: Campaign of Slovak Army at the Eastern front in 1941	39
VANĚK, Oldřich: Parachute troops of Czechoslovak Army in Slovakia in 1950 – 1960	62

Documents and Materials

NEMCOVÁ, Z. : The beginnings of the Rifle's in Bratislava	87
RAJNINEC, Juraj: Old reliable Caudrons	93
TURZA, Peter: Made in Germany tanks in Czechoslovak Army armaments in 1945 – 1959	98

Reviews

KORČEK, Ján: The Czechs, Slovaks and Yugoslaws in Stutthof Concetrations Camp (Orski, M.)	103
KATREBA, Zoltán: Czechoslovak resistance movement in the West (1939 – 1945) (Čejka, E.)	105
CŠÉFALVAY, František: About the Parabrigade but not only about it (Šolc, J.)	110

Annotations, glossaries	115
--------------------------------------	-----

Chronik	126
----------------------	-----

Bibliography	134
---------------------------	-----

VOJENSKÁ HISTÓRIA 2/1998

Časopis pre vojenskú históriu, múzejníctvo a archívniectvo

Vydáva Ministerstvo obrany SR vo Vojenskej informačnej
a tlačovej agentúre v spolupráci s Vojenským historickým ústavom.

Na obálke J. Francisci ako kapitán dobrovoľníkov (olejomaľba P. M. Bohúňa)

Šéfredaktor Ladislav Sokol

Grafická úprava Alena Madajová, ppor. Adrian Makuša

Redakčná rada: plk. doc. PhDr. Jozef Bystrický, CSc. (predseda),
členovia: PhDr. Michal Barnovský, DrSc., PhDr. Valerián Bystrický, DrSc.,
PhDr. Viliam Čičaj, CSc., PhDr. Silvia Čordášová, PhDr. Vojtech Dangl, CSc. (podpredseda),
plk. PhDr. Ivan Gosiorovský, PhDr. Pavol Habán, PhDr. Marián Hronský, CSc.,
PhDr. Ján Korček, PhDr. Vladimír Segeš, Mgr. Ladislav Sokol, pplk. PhDr. Jan Štaigl, CSc.,
pplk. Peter Turza, PhDr. Oldřich Vaněk, CSc.

Mgr. Mária Stanová (tajomníčka)

Schválené do tlače dňa: 30. júla 1998

Rozširuje Vojenská informačná a tlačová agentúra, Kutuzovova 8, 832 47 Bratislava.

Registračné číslo 1713/97

ISSN 1335-3314

Tlač: AEP, spol. s r. o., Bratislava

vita@mod.gov.sk

ISSN 1335-3314
